3333

ગુજરાતી પ્રાઇમરી નિશાળના બીજા ધોરણની સઘળી બાબતોની ખુલાસાવાર નોટ.

કાઠિયાવાડ ઇલાકાના નકશા સહિત.

છપાવી પ્રસિદ્ધ કરનાર.

કુંવરજી ગગજી ભટ્ટ. (પાણશીણાવાળા)

સ. વર્નાક્યુલર સ્કૂલ માસ્તર ઓફ મોણપુર.

તાબે ચિતલ—કાઠિઆવાડ.

आवृत्ति पहेली.

अमदावाद

આર્યોદય પ્રેસમાં છાપી.

સંવત ૧૯૪૪ ઈ૦ સ૦ ૧૮૮૮

કિંમત ૦—૬—૬

ગૂજરાતી પ્રાઇમરી નિશાળના બીજા

સઘળી બાબતોની ખુલાસા:

કાઠિઆવાડ ઇલાકાના નક... ...

છપાવી પ્રસિદ્ધ કરનાર.

કુંવરજી ગગજી ભટ્ટ. (પાણશીણાવાળા)

સ. વર્નાક્યુલર સ્કૂલ માસ્તર ઓફ મોણપુર.

તાબે ચિતલ—કાઠિઆવાડ.

આવૃતિ પહેલી.

अमदावाद

આર્યોદય પ્રેસમાં છાપી.

સંવત ૧૯૪૪ ઈ૦ સ૦ ૧૮૮૮.

કિંમત ૦—૬—૬

પ્રસ્તાવના.

આ નોટ બનાવવાનો હેતુ એ છે કે, હાલમાં જૂદા જૂદા વિ-ષયોપર ઘણાંક પુસ્તકો રચાએલાં છે; પરંતુ ભણનારાઓનો તે બુ-કોનો જાદે ખર્ચ, મહેનત ને રોકાતો વખત મુંઝવણમાં નાંખી દેછે, તોપણ જોઇએ તેવો હેતુ પાર પડતો નથી; તે પાર પાડવાના ઈરા-દાથી આવાં પુસ્તકોની જરૂર જાણી આ પુકતક સેવામાં મૂકુંછું.

આ પુસ્તક રચવામાં અહીંના પટેલ વઘાશીઆ કાનજી પ્રેમજી-એ નાણાં સંબંધી મદદ આપી છે તેથી તેમનો ઉપકાર માનુંછું.

આ મારો પહેલો પ્રયત્ન છે; માટે તેમાં કાંઇ ચૂક જણાય તો વાંચનારી આલમ દરગૂજર કરશે; તેમજ તથા કાંઇ સુધારવા જેવું જણાય, તે મહેરબાની કરી લખશે, તો બીજી આવૃતિમાં ઉપકાર સા-થે સુધારીશું.

ગ્રંથકર્ત્તા.

અનુક્રમણિકા.

બાબત.	પૃષ્ટ.
૧ આંક તથા સંખ્યા	... ૧
૨ પરિમાણુ...	... ૯
૩ અંકગણિત.	...૧૦
૪ ધાતો.	...૧૧
૫ હિંદુના તહેવારો.	...૧૩
૬ ઋતુ.	...૧૪
૭ ઇંગ્રેજી મહિના.	...૧૫
૮ ધાતુ	...૧૬
૯ ગુ૦ બીજી ચોપડીના પાઠોની સમજુતી. ...	...૧૭
૧૦ ગુ૦ ત્રીજી ચોપડીના પાઠોની સમજુતી. ...	...૨૮
૧૧ કવિતા....	...૪૯
૧૨ ડિકટેશન વિગેરેના કઠીન શબ્દાર્થ.	...૫૧
૧૩ કાઠિઆવાડ ઇલાકાની ભૂગોળ.	...૬૩
૧૪ કાઠિઆવાડ ઈલાકાનો નકશો.	...
૧૫ પરીક્ષાના સવાલો; શીખામણો; જાહેરખબર. ...	...૯૫
૧૬ અભ્યાસ પત્રક.	... ૧૦૦

ભણવા સંબંધી દોહરા.

"આંક ભણે આરંભમાં, પછીથી પુસ્તક અન્ય;"
"તો વેળા તેની વળે, થાય જીવિત ધન્ય ધન્ય. ૧"
"બાળકનાં માબાપ સૌ, ધરજ્યો શિક્ષા ધ્યાન;"
"સુધારો નિજ સંતતી, દઈ વિદ્યાનું દાન. ૨"

૧	૧॥	૧॥	૧૧	૧॥	૧૬॥	૨૧	૧॥	૩૧॥	૩૧	૧॥	૪૬॥
૨	૧॥	૩	૧૨	૧॥	૧૮	૨૨	૧॥	૩૩	૩૨	૧॥	૪૮
૩	૧॥	૪॥	૧૩	૧॥	૧૯॥	૨૩	૧॥	૩૪॥	૩૩	૧॥	૪૯॥
૪	૧॥	૬	૧૪	૧॥	૨૧	૨૪	૧॥	૩૬	૩૪	૧॥	૫૧
૫	૧॥	૭॥	૧૫	૧॥	૨૨॥	૨૫	૧॥	૩૭॥	૩૫	૧॥	૫૨॥
૬	૧॥	૯	૧૬	૧॥	૨૪	૨૬	૧॥	૩૯	૩૬	૧॥	૫૪
૭	૧॥	૧૦॥	૧૭	૧॥	૨૫॥	૨૭	૧॥	૪૦॥	૩૭	૧॥	૫૫॥
૮	૧॥	૧૨	૧૮	૧॥	૨૭	૨૮	૧॥	૪૨	૩૮	૧॥	૫૭
૯	૧॥	૧૩॥	૧૯	૧॥	૨૮॥	૨૯	૧॥	૪૩॥	૩૯	૧॥	૫૮॥
૧૦	૧॥	૧૫	૨૦	૧॥	૩૦	૩૦	૧॥	૪૫	૪૦	૧॥	૬૦
		૮૨॥			૨૩૨॥			૩૮૨॥			૫૩૨॥

૪૧	૧॥	૬૧॥	૫૧	૧॥	૭૬॥	૬૧	૧॥	૯૧॥	૭૧	૧॥	૧૦૬॥
૪૨	૧॥	૬૩	૫૨	૧॥	૭૮	૬૨	૧॥	૯૩	૭૨	૧॥	૧૦૮
૪૩	૧॥	૬૪॥	૫૩	૧॥	૭૯॥	૬૩	૧॥	૯૪॥	૭૩	૧॥	૧૦૯॥
૪૪	૧॥	૬૬	૫૪	૧॥	૮૧	૬૪	૧॥	૯૬	૭૪	૧॥	૧૧૧
૪૫	૧॥	૬૭॥	૫૫	૧॥	૮૨॥	૬૫	૧॥	૯૭॥	૭૫	૧॥	૧૧૨॥
૪૬	૧॥	૬૯	૫૬	૧॥	૮૪	૬૬	૧॥	૯૯	૭૬	૧॥	૧૧૪
૪૭	૧॥	૭૦॥	૫૭	૧॥	૮૫॥	૬૭	૧॥	૧૦૦॥	૭૭	૧॥	૧૧૫॥
૪૮	૧॥	૭૨	૫૮	૧॥	૮૭	૬૮	૧॥	૧૦૨	૭૮	૧॥	૧૧૭
૪૯	૧॥	૭૩॥	૫૯	૧॥	૮૮॥	૬૯	૧॥	૧૦૩॥	૭૯	૧॥	૧૧૮॥
૫૦	૧॥	૭૫	૬૦	૧॥	૯૦	૭૦	૧॥	૧૦૫	૮૦	૧॥	૧૨૦
		૬૮૨॥			૮૩૨॥			૯૮૨॥			૧૧૩૨॥

૮૧	૧॥	૧૨૧॥	૯૧	૧॥	૧૩૬॥	૧	૨॥	૨॥	૧૧	૨॥	૨૭॥
૮૨	૧॥	૧૨૩	૯૨	૧॥	૧૩૮	૨	૨॥	૫	૧૨	૨॥	૩૦
૮૩	૧॥	૧૨૪॥	૯૩	૧॥	૧૩૯॥	૩	૨॥	૭॥	૧૩	૨॥	૩૨॥
૮૪	૧॥	૧૨૬	૯૪	૧॥	૧૪૧	૪	૨॥	૧૦	૧૪	૨॥	૩૫
૮૫	૧॥	૧૨૭॥	૯૫	૧॥	૧૪૨॥	૫	૨॥	૧૨॥	૧૫	૨॥	૩૭॥
૮૬	૧॥	૧૨૯	૯૬	૧॥	૧૪૪	૬	૨॥	૧૫	૧૬	૨॥	૪૦
૮૭	૧॥	૧૩૦॥	૯૭	૧॥	૧૪૫॥	૭	૨॥	૧૭॥	૧૭	૨॥	૪૨॥
૮૮	૧॥	૧૩૨	૯૮	૧॥	૧૪૭	૮	૨॥	૨૦	૧૮	૨॥	૪૫
૮૯	૧॥	૧૩૩॥	૯૯	૧॥	૧૪૮॥	૯	૨॥	૨૨॥	૧૯	૨॥	૪૭॥
૯૦	૧॥	૧૩૫	૧૦૦	૧॥	૧૫૦	૧૦	૨॥	૨૫	૨૦	૨॥	૫૦
		૧૨૮૨॥			૧૪૩૨॥			૧૩૭॥			૩૮૭॥
૨૧	૨॥	૫૨॥	૩૧	૨॥	૭૭॥	૪૧	૨॥	૧૦૨॥	૫૧	૨॥	૧૨૭॥
૨૨	૨॥	૫૫	૩૨	૨॥	૮૦	૪૨	૨॥	૧૦૫	૫૨	૨॥	૧૩૦
૨૩	૨॥	૫૭॥	૩૩	૨॥	૮૨॥	૪૩	૨॥	૧૦૭॥	૫૩	૨॥	૧૩૨॥
૨૪	૨॥	૬૦	૩૪	૨॥	૮૫	૪૪	૨॥	૧૧૦	૫૪	૨॥	૧૩૫
૨૫	૨॥	૬૨॥	૩૫	૨॥	૮૭॥	૪૫	૨॥	૧૧૨॥	૫૫	૨॥	૧૩૭॥
૨૬	૨॥	૬૫	૩૬	૨॥	૯૦	૪૬	૨॥	૧૧૫	૫૬	૨॥	૧૪૦
૨૭	૨॥	૬૭॥	૩૭	૨॥	૯૨॥	૪૭	૨॥	૧૧૭॥	૫૭	૨॥	૧૪૨॥
૨૮	૨॥	૭૦	૩૮	૨॥	૯૫	૪૮	૨॥	૧૨૦	૫૮	૨॥	૧૪૫
૨૯	૨॥	૭૨॥	૩૯	૨॥	૯૭॥	૪૯	૨॥	૧૨૨॥	૫૯	૨॥	૧૪૭॥
૩૦	૨॥	૭૫	૪૦	૨॥	૧૦૦	૫૦	૨॥	૧૨૫	૬૦	૨॥	૧૫૦
		૬૩૭॥			૮૮૭॥			૧૧૩૭॥			૧૩૮૭॥

૬૧	૨॥	૧૫૨॥	૭૧	૨॥	૧૭૭॥	૮૧	૨॥	૨૦૨॥	૯૧	૨॥	૨૨૭॥
૬૨	૨॥	૧૫૫	૭૨	૨॥	૧૮૦	૮૨	૨॥	૨૦૫	૯૨	૨॥	૨૩૦
૬૩	૨॥	૧૫૭॥	૭૩	૨॥	૧૮૨॥	૮૩	૨॥	૨૦૭॥	૯૩	૨॥	૨૩૨॥
૬૪	૨॥	૧૬૦	૭૪	૨॥	૧૮૫	૮૪	૨॥	૨૧૦	૯૪	૨॥	૨૩૫
૬૫	૨॥	૧૬૨॥	૭૫	૨॥	૧૮૭॥	૮૫	૨॥	૨૧૨॥	૯૫	૨॥	૨૩૭॥
૬૬	૨॥	૧૬૫	૭૬	૨॥	૧૯૦	૮૬	૨॥	૨૧૫	૯૬	૨॥	૨૪૦
૬૭	૨॥	૧૬૭॥	૭૭	૨॥	૧૯૨॥	૮૭	૨॥	૨૧૭॥	૯૭	૨॥	૨૪૨॥
૬૮	૨॥	૧૭૦	૭૮	૨॥	૧૯૫	૮૮	૨॥	૨૨૦	૯૮	૨॥	૨૪૫
૬૯	૨॥	૧૭૨॥	૭૯	૨॥	૧૯૭॥	૮૯	૨॥	૨૨૨॥	૯૯	૨॥	૨૪૭॥
૭૦	૨॥	૧૭૬	૮૦	૨॥	૨૦૦	૯૦	૨॥	૨૨૫	૧૦૦	૨॥	૨૫૦
		૧૬૩૭॥			૧૮૮૭॥			૨૧૩૭॥			૨૩૮૭॥

૧	૩॥	૩॥	૧૧	૩॥	૩૮॥	૨૧	૩॥	૭૩॥	૩૧	૩॥	૧૦૮॥
૨	૩॥	૭	૧૨	૩॥	૪૨	૨૨	૩॥	૭૭	૩૨	૩॥	૧૧૨
૩	૩॥	૧૦॥	૧૩	૩॥	૪૫॥	૨૩	૩॥	૮૦॥	૩૩	૩॥	૧૧૫॥
૪	૩॥	૧૪	૧૪	૩॥	૪૯	૨૪	૩॥	૮૪	૩૪	૩॥	૧૧૯
૫	૩॥	૧૭॥	૧૫	૩॥	૫૨॥	૨૫	૩॥	૮૭॥	૩૫	૩॥	૧૨૨॥
૬	૩॥	૨૧	૧૬	૩॥	૫૬	૨૬	૩॥	૯૧	૩૬	૩॥	૧૨૬
૭	૩॥	૨૪॥	૧૭	૩॥	૫૯॥	૨૭	૩॥	૯૪॥	૩૭	૩॥	૧૨૯॥
૮	૩॥	૨૮	૧૮	૩॥	૬૩	૨૮	૩॥	૯૮	૩૮	૩॥	૧૩૩
૯	૩॥	૩૧॥	૧૯	૩॥	૬૬॥	૨૯	૩॥	૧૦૧॥	૩૯	૩॥	૧૩૬॥
૧૦	૩॥	૩૫	૨૦	૩॥	૭૦	૩૦	૩॥	૧૦૫	૪૦	૩॥	૧૪૦
		૧૯૨॥			૫૪૨॥			૮૯૨॥			૧૨૪૨॥

૪૧	૩॥	૧૪૩॥	૫૧	૩॥	૧૭૮॥	૬૧	૩॥	૨૧૩॥	૭૧	૩॥	૨૪૮॥
૪૨	૩॥	૧૪૭	૫૨	૩॥	૧૮૨	૬૨	૩॥	૨૧૭	૭૨	૩॥	૨૫૨
૪૩	૩॥	૧૫૦॥	૫૩	૩॥	૧૮૫॥	૬૩	૩॥	૨૨૦॥	૭૩	૩॥	૨૫૫॥
૪૪	૩॥	૧૫૪	૫૪	૩॥	૧૮૯	૬૪	૩॥	૨૨૪	૭૪	૩॥	૨૫૯
૪૫	૩॥	૧૫૭॥	૫૫	૩॥	૧૯૨॥	૬૫	૩॥	૨૨૭॥	૭૫	૩॥	૨૬૨॥
૪૬	૩॥	૧૬૧	૫૬	૩॥	૧૯૬	૬૬	૩॥	૨૩૧	૭૬	૩॥	૨૬૬
૪૭	૩॥	૧૬૪॥	૫૭	૩॥	૧૯૯॥	૬૭	૩॥	૨૩૪॥	૭૭	૩॥	૨૬૯॥
૪૮	૩॥	૧૬૮	૫૮	૩॥	૨૦૩	૬૮	૩॥	૨૩૮	૭૮	૩॥	૨૭૩
૪૯	૩॥	૧૭૧॥	૫૯	૩॥	૨૦૬॥	૬૯	૩॥	૨૪૧॥	૭૯	૩॥	૨૭૬॥
૫૦	૩॥	૧૭૫	૬૦	૩॥	૨૧૦	૭૦	૩॥	૨૪૫	૮૦	૩॥	૨૮૦
		૧૫૯૨॥			૧૯૪૨॥			૨૨૯૮॥			૨૬૪૨॥
૮૧	૩॥	૨૮૩॥	૯૧	૩॥	૩૧૮॥	૧૦૦	૩॥	૩૫૦	૧૧	૧૧	૧૨૧
૮૨	૩॥	૨૮૭	૯૨	૩॥	૩૨૨	૨૦૦	૩॥	૭૦૦	૧૧	૧૨	૧૩૨
૮૩	૩॥	૨૯૦॥	૯૩	૩॥	૩૨૫॥	૩૦૦	૩॥	૧૦૫૦	૧૧	૧૩	૧૪૩
૮૪	૩॥	૨૯૪	૯૪	૩॥	૩૨૯	૪૦૦	૩॥	૧૪૦૦	૧૧	૧૪	૧૫૪
૮૫	૩॥	૨૯૭॥	૯૫	૩॥	૩૩૨॥	૫૦૦	૩॥	૧૭૫૦	૧૧	૧૫	૧૬૫
૮૬	૩॥	૩૦૧	૯૬	૩॥	૩૩૬	૬૦૦	૩॥	૨૧૦૦	૧૧	૧૬	૧૭૬
૮૭	૩॥	૩૦૪॥	૯૭	૩॥	૩૩૯॥	૭૦૦	૩॥	૨૪૫૦	૧૧	૧૭	૧૮૭
૮૮	૩॥	૩૦૮	૯૮	૩॥	૩૪૩	૮૦૦	૩॥	૨૮૦૦	૧૧	૧૮	૧૯૮
૮૯	૩॥	૩૧૧॥	૯૯	૩॥	૩૪૬॥	૯૦૦	૩॥	૩૧૫૦	૧૧	૧૯	૨૦૯
૯૦	૩॥	૩૧૫	૧૦૦	૩॥	૩૫૦	૧૦૦૦	૩॥	૩૫૦૦	૧૧	૨૦	૨૨૦
		૨૯૯૨॥			૩૩૪૨॥			૧૯૨૫૦		"	૧૭૦૫

૧૨	૧૧	૧૩૨	૧૩	૧૧	૧૪૩	૧૪	૧૧	૧૫૪	૧૫	૧૧	૧૬૫
૧૨	૧૨	૧૪૪	૧૩	૧૨	૧૫૬	૧૪	૧૨	૧૬૮	૧૫	૧૨	૧૮૦
૧૨	૧૩	૧૫૬	૧૩	૧૩	૧૬૯	૧૪	૧૩	૧૮૨	૧૫	૧૩	૧૯૫
૧૨	૧૪	૧૬૮	૧૩	૧૪	૧૮૨	૧૪	૧૪	૧૯૬	૧૫	૧૪	૨૧૦
૧૨	૧૫	૧૮૦	૧૩	૧૫	૧૯૫	૧૪	૧૫	૨૧૦	૧૫	૧૫	૨૨૫
૧૨	૧૬	૧૯૨	૧૩	૧૬	૨૦૮	૧૪	૧૬	૨૨૪	૧૫	૧૬	૨૪૦
૧૨	૧૭	૨૦૪	૧૩	૧૭	૨૨૧	૧૪	૧૭	૨૩૮	૧૫	૧૭	૨૫૫
૧૨	૧૮	૨૧૩	૧૩	૧૮	૨૩૪	૧૪	૧૮	૨૫૨	૧૫	૧૮	૨૭૦
૧૨	૧૯	૨૨૮	૧૩	૧૯	૨૪૭	૧૪	૧૯	૨૬૬	૧૫	૧૯	૨૮૫
૧૨	૨૦	૨૪૦	૧૩	૨૦	૨૬૦	૧૪	૨૦	૨૮૦	૧૫	૨૦	૩૦૦
		૧૮૬૦			૨૦૧૫			૨૧૭૦			૨૩૨૫

૧૬	૧૧	૧૭૬	૧૭	૧૧	૧૮૭	૧૮	૧૧	૧૯૮	૧૯	૧૧	૨૦૯
૧૬	૧૨	૧૯૨	૧૭	૧૨	૨૦૪	૧૮	૧૨	૨૧૬	૧૯	૧૨	૨૨૮
૧૬	૧૩	૨૦૮	૧૭	૧૩	૨૨૧	૧૮	૧૩	૨૩૪	૧૯	૧૩	૨૪૭
૧૬	૧૪	૨૨૪	૧૭	૧૪	૨૩૮	૧૮	૧૪	૨૫૨	૧૯	૧૪	૨૬૬
૧૬	૧૫	૨૪૦	૧૭	૧૫	૨૫૫	૧૮	૧૫	૨૭૦	૧૯	૧૫	૨૮૫
૧૬	૧૬	૨૫૬	૧૭	૧૬	૨૭૨	૧૮	૧૬	૨૮૮	૧૯	૧૬	૩૦૪
૧૬	૧૭	૨૭૨	૧૭	૧૭	૨૮૯	૧૮	૧૭	૩૦૬	૧૯	૧૭	૩૨૩
૧૬	૧૮	૨૮૮	૧૭	૧૮	૩૦૬	૧૮	૧૮	૩૨૪	૧૯	૧૮	૩૪૨
૧૬	૧૯	૩૦૪	૧૭	૧૯	૩૨૩	૧૮	૧૯	૩૪૨	૧૯	૧૯	૩૬૧
૧૬	૨૦	૩૨૦	૧૭	૨૦	૩૪૦	૧૮	૨૦	૩૬૦	૧૯	૨૦	૩૮૦
		૨૪૮૦			૨૬૩૫			૨૭૯૦			૨૯૪૫

૨૦	૧૧	૨૨૦	૧	૧	૧	૧૧	૧૧	૧૨૧	૨૧	૨૧	૪૪૧
૨૦	૧૨	૨૪૦	૨	૨	૪	૧૨	૧૨	૧૪૪	૨૨	૨૨	૪૮૪
૨૦	૧૩	૨૬૦	૩	૩	૯	૧૩	૧૩	૧૬૯	૨૩	૨૩	૫૨૯
૨૦	૧૪	૨૮૦	૪	૪	૧૬	૧૪	૧૪	૧૯૬	૨૪	૨૪	૫૭૬
૨૦	૧૫	૩૦૦	૫	૫	૨૫	૧૫	૧૫	૨૨૫	૨૫	૨૫	૬૨૫
૨૦	૧૬	૩૨૦	૬	૬	૩૬	૧૬	૧૬	૨૫૬	૨૬	૨૬	૬૭૬
૨૦	૧૭	૩૪૦	૭	૭	૪૯	૧૭	૧૭	૨૮૯	૨૭	૨૭	૭૨૯
૨૦	૧૮	૩૬૦	૮	૮	૬૪	૧૮	૧૮	૩૨૪	૨૮	૨૮	૭૮૪
૨૦	૧૯	૩૮૦	૯	૯	૮૧	૧૯	૧૯	૩૬૧	૨૯	૨૯	૮૪૧
૨૦	૨૦	૪૦૦	૧૦	૧૦	૧૦૦	૨૦	૨૦	૪૦૦	૩૦	૩૦	૯૦૦
		૩૧૦૦			૩૮૫			૨૪૮૫			૬૫૮૫
૩૧	૩૧	૯૬૧	૪૧	૪૧	૧૬૮૧	૫૧	૫૧	૨૬૦૧	૬૧	૬૧	૩૭૨૧
૩૨	૩૨	૧૦૨૪	૪૨	૪૨	૧૭૬૪	૫૨	૫૨	૨૭૦૪	૬૨	૬૨	૩૮૪૪
૩૩	૩૩	૧૦૮૯	૪૩	૪૩	૧૮૪૯	૫૩	૫૩	૨૮૦૯	૬૩	૬૩	૩૯૬૯
૩૪	૩૪	૧૧૫૬	૪૪	૪૪	૧૯૩૬	૫૪	૫૪	૨૯૧૬	૬૪	૬૪	૪૦૯૬
૩૫	૩૫	૧૨૨૫	૪૫	૪૫	૨૦૨૫	૫૫	૫૫	૩૦૨૫	૬૫	૬૫	૪૨૨૫
૩૬	૩૬	૧૨૯૬	૪૬	૪૬	૨૧૧૬	૫૬	૫૬	૩૧૩૬	૬૬	૬૬	૪૩૫૬
૩૭	૩૭	૧૩૬૯	૪૭	૪૭	૨૨૦૯	૫૭	૫૭	૩૨૪૯	૬૭	૬૭	૪૪૮૯
૩૮	૩૮	૧૪૪૪	૪૮	૪૮	૨૩૦૪	૫૮	૫૮	૩૩૬૪	૬૮	૬૮	૪૬૨૪
૩૯	૩૯	૧૫૨૧	૪૯	૪૯	૨૪૦૧	૫૯	૫૯	૩૪૮૧	૬૯	૬૯	૪૭૬૧
૪૦	૪૦	૧૬૦૦	૫૦	૫૦	૨૫૦૦	૬૦	૬૦	૩૬૦૦	૭૦	૭૦	૪૯૦૦
		૧૨૬૬૫			૨૦૭૮૫			૩૦૮૮૫			૪૦૯૮૫

૭૧	૭૧	૫૦૪૧	૮૧	૮૧	૬૫૬૧	૯૧	૯૧	૮૨૮૧	૧	૦।	૦।
૭૨	૭૨	૫૧૮૪	૮૨	૮૨	૬૭૨૪	૯૨	૯૨	૮૪૬૪	૨	૦।	૦॥
૭૩	૭૩	૫૩૨૯	૮૩	૮૩	૬૮૮૯	૯૩	૯૩	૮૬૪૯	૩	૦।	૦।॥
૭૪	૭૪	૫૪૭૬	૮૪	૮૪	૭૦૫૬	૯૪	૯૪	૮૮૩૬	૪	૦।	૧
૭૫	૭૫	૫૬૨૫	૮૫	૮૫	૭૨૨૫	૯૫	૯૫	૯૦૨૫	૫	૦।	૧।
૭૬	૭૬	૫૭૭૬	૮૬	૮૬	૭૩૯૬	૯૬	૯૬	૯૨૧૬	૬	૦।	૧॥
૭૭	૭૭	૫૯૨૯	૮૭	૮૭	૭૫૬૯	૯૭	૯૭	૯૪૦૯	૭	૦।	૧।॥
૭૮	૭૮	૬૦૮૪	૮૮	૮૮	૭૭૪૪	૯૮	૯૮	૯૬૦૪	૮	૦।	૨
૭૯	૭૯	૬૨૪૧	૮૯	૮૯	૭૯૨૧	૯૯	૯૯	૯૮૦૧	૯	૦।	૨।
૮૦	૮૦	૬૪૦૦	૯૦	૯૦	૮૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦૦૦	૧૦	૦।	૨॥
		૫૭૦૮૫			૭૩૧૮૫			૯૧૨૮૫			૧૩॥

૧૧	૦।	૨।॥	૨૧	૦।	૫।	૩૧	૦।	૭।॥	૪૧	૦।	૧૦।
૧૨	૦।	૩	૨૨	૦।	૫॥	૩૨	૦।	૮	૪૨	૦।	૧૦॥
૧૩	૦।	૩।	૨૩	૦।	૫।॥	૩૩	૦।	૮।	૪૩	૦।	૧૦।॥
૧૪	૦।	૩॥	૨૪	૦।	૬	૩૪	૦।	૮॥	૪૪	૦।	૧૧
૧૫	૦।	૩।॥	૨૫	૦।	૬।	૩૫	૦।	૮।॥	૪૫	૦।	૧૧।
૧૬	૦।	૪	૨૬	૦।	૬॥	૩૬	૦।	૯	૪૬	૦।	૧૧॥
૧૭	૦।	૪।	૨૭	૦।	૬।॥	૩૭	૦।	૯।	૪૭	૦।	૧૧।॥
૧૮	૦।	૪॥	૨૮	૦।	૭	૩૮	૦।	૯॥	૪૮	૦।	૧૨
૧૯	૦।	૪।॥	૨૯	૦।	૭।	૩૯	૦।	૯।॥	૪૯	૦।	૧૨।
૨૦	૦।	૫	૩૦	૦।	૭॥	૪૦	૦।	૧૦	૫૦	૦।	૧૨॥
		૩૮॥			૬૩।॥			૮૮।॥			૧૧૩।॥

૫૧ ૦। ૧૨।।।	૬૧ ૦। ૧૫।	૭૧ ૦। ૧૭।।।	૮૧ ૦। ૨૦।
૫૨ ૦। ૧૩	૬૨ ૦। ૧૫।।	૭૨ ૦। ૧૮	૮૨ ૦। ૨૦।।
૫૩ ૦। ૧૩।	૬૩ ૦। ૧૫।।।	૭૩ ૦। ૧૮।	૮૩ ૦। ૨૦।।।
૫૪ ૦। ૧૩।।	૬૪ ૦। ૧૬	૭૪ ૦। ૧૮।।	૮૪ ૦। ૨૧
૫૫ ૦। ૧૩।।।	૬૫ ૦। ૧૬।	૭૫ ૦। ૧૮।।।	૮૫ ૦। ૨૧।
૫૬ ૦। ૧૪	૬૬ ૦। ૧૬।।	૭૬ ૦। ૧૯	૮૬ ૦। ૨૧।।
૫૭ ૦। ૧૪।	૬૭ ૦। ૧૬।।।	૭૭ ૦। ૧૯।	૮૭ ૦। ૨૧।।।
૫૮ ૦। ૧૪।।	૬૮ ૦। ૧૭	૭૮ ૦। ૧૯।।	૮૮ ૦। ૨૨
૫૯ ૦। ૧૪।।।	૬૯ ૦। ૧૭।	૭૯ ૦। ૧૯।।।	૮૯ ૦। ૨૨।
૬૦ ૦। ૧૫	૭૦ ૦। ૧૭।।	૮૦ ૦। ૨૦	૯૦ ૦। ૨૨।।
૧૩૮।।।	૧૬૩।।।	૧૮૮।।।	૨૧૩।।।

૯૧ ૦। ૨૨।।।	૧૦૦ ૦। ૨૫	એક ૧
૯૨ ૦। ૨૩	૨૦૦ ૦। ૫૦	દશ...................... ૧૦
૯૩ ૦। ૨૩।	૩૦૦ ૦। ૭૫	સો ૧૦૦
૯૪ ૦। ૨૩।।	૪૦૦ ૦। ૧૦૦	હજાર ૧૦૦૦
૯૫ ૦। ૨૩।।।	૫૦૦ ૦। ૧૨૫	દશ હજાર............ ૧૦૦૦૦
૯૬ ૦। ૨૪	૬૦૦ ૦। ૧૫૦	લાખ ૧૦૦૦૦૦
૯૭ ૦। ૨૪।	૭૦૦ ૦। ૧૭૫	દશ લાખ ૧૦૦૦૦૦૦
૯૮ ૦। ૨૪।।	૮૦૦ ૦। ૨૦૦	કરોડ ૧૦૦૦૦૦૦૦
૯૯ ૦। ૨૪।।।	૯૦૦ ૦। ૨૨૫	દશ કરોડ ૧૦૦૦૦૦૦૦૦
૧૦૦ ૦। ૨૫	૧૦૦૦ ૦। ૨૫૦	અબજ ૧૦૦૦૦૦૦૦૦૦
૨૩૮।।।	૧૩૭૫	

પરિણામ.

પંચાવન	૫૫
એકસો સોળ	૧૧૬
બસેં પંદર	૨૧૫
ત્રણસેં નવ	૩૦૯
ચારસેં વીશ	૪૨૦
પાંચસેં ઓગણત્રીસ	૫૨૯
છસો સતર	૬૧૭
સાતસો બાણું	૭૯૨
આઠસો નવાણું	૮૯૯
નવસો પાંત્રીસ	૯૩૫
એક હજાર ચારસેં આઠ	૧૪૦૮
બારસેં ચૌદ	૧૨૧૪
પંદરસેં તેર	૧૫૧૩
સતરસેં દશ	૧૭૧૦
બેહજાર અઠાવીસ	૨૦૨૮
આઠહજાર સતાવન	૮૦૫૭
દસ હજાર નવસેં બાર	૧૦૯૧૨
સોળહજાર એકસો પદર	૧૬૧૧૫
વીસહજાર બસેં અગીયાર	૨૦૨૧૧
પંચીસહજાર છસેં નવ	૨૫૬૦૯
સાઠ હજાર ચારસેં છન્નું	૬૦૪૯૬
પાંચ લાખ પંદર હજાર વીસ	૫૧૫૦૨૦
ત્રેવીસ લાખ સાત હજાર ત્રણસેં ઓગણીસ	૨૩૦૭૩૧૯

પા	ા	પોણો	ાાા
અરધો	ાા	એક	૧
પા સો	૨૫		

અરધો સો	૫૦	પા લાખ	૨૫૦૦૦
પોણો સો	૭૫	અરધો લાખ	૫૦૦૦૦
પોણી સો	૯૯॥।	પોણો લાખ	૭૫૦૦૦
સો	૧૦૦	એક લાખ	૧૦૦૦૦૦
પા હજાર	૨૫૦	પા કરોડ	૨૫૦૦૦૦૦
અરધો હજાર	૫૦૦	અરધોકરોડ	૫૦૦૦૦૦૦
પોણો હજાર	૭૫૦	પોણોકરોડ	૭૫૦૦૦૦૦
એક હજાર	૧૦૦૦	એક કરોડ	૧૦૦૦૦૦૦૦

સરવાળા.

૩૫૮૦
૨૮૦૮
―――
૬૩૮૮

૩૯૦૫
૭૧૦
૫૪૧૯
―――
૧૦૦૩૪

બાદબાકી

૯૮૧૪
૭૯૩૯
―――
૧૮૭૫

૫૦૩૦
૩૯૦૯
―――
૧૧૨૧

ગુણાકાર

૩૭૧૫
૮૭
―――
૨૬૦૦૫
૨૯૭૨૦
―――
૩૨૩૨૦૫

૨૦૮૦
૭૦૯
―――
૧૮૭૨૦
૧૪૫૬૦
―――
૧૪૭૪૭૨૦

ભાગાકાર

૧૩)૨૧૯૪(૧૬૮
૧૩
―――
૦૮૯
૭૮
―――
૧૧૪
૧૦૪
―――
૦૧૦

૧૦૯)૫૯૮૬
૫૪+૧૦૦

ધાતો.

શેરની ધાત

શેરના અચ્છેરા ...૨	અચ્છેરના......... ૨૦	પોણોશેરના ટાંકભાર ૫૪
શેરના પાશેરા... ૪	પાશેરના......... ૧૦	અચ્છેરના ૩૬
શેરના નવટાંકાં... ૮	નવટાંકનાં......... ૫	પાશેરના............ ૧૮
શેરનાંઅધોળ... ૧૬	અધોળના......... ૨॥	નવટાંકના ૯
શેરના રૂપીઆભાર૪૦	૧ ટાંક એટલે ૧ પૈસાભાર	અધોળના............૪॥
પોણાશેરના રૂ ભાર ૩૦	એક શેરના ટાંકભાર૭૨	

ઉપલી ધાતની ઉલટ નીચે મુજબ શીખવવી; તથા બીજી પણ સઘળી ધાતોને ઉલટ પાલટ શીખવવાનો મહાવરો કરાવવો.

મણની ધાત

મણનાં અધમણીઆં ૨	મણની અઢીશેરી ૧૬	પોણા મણના ૩૦
મણનાં દસશેરા ૪	મણની સવાશેરી ૩૨	અધમણના ૨૦
મણની પાંચશેરી ૮	મણના શેર ૪૦	પા મણના ૧૦

બાકીના મણના તોલથી થતુ તોલ.

માણી એકના મણ.......૧૨	
કળશીના.........,,..........૧૬	
ખાંડી............"..........૨૦	
ભાર............ ,,..........૨૪	
કોથળા......... ,,......... ૫	
એડીઆના...... ,,......... ૩૨	
ગાલ્લી............,,......... ૩૦	
પલ્લાના......... ,,......... ૬॥	
મોટા હારાના... ,,.........૨૧	
નાના હારાના... ,,......... ૭	
મૂડા .... ,,.........૪૦	
મોટા મૂડા ... ,,... ૧૦૦	

તોલાની ધાતો

તોલા...એકના...ગદીઆણા...૨	
તોલા.........,,......માસા ૧૨	
તોલા ... ,, ...વાલ ૩૨	
તોલા ... ,, ...રતી ૯૬	
ગદીઆણા ,, ...વાલ ૧૬	
વાલ ... ,, ...રતી ૩	
રતી ... " ...મગ ૪	
રતી ... " ...ચોખા ૬	

ચલણી નાણાનું પ્રમાણ

રૂપીઆ એકના દોકડા... ૧૦૦	
દોકડા ... ,,...ફોકડા ૧૦૦	
દોકડા ... ... બદામ ૧૬	
બદામ એકની વીશવાસી ૧૬	

આનાની ધાત

એક આનાના ઊપઆના અથવા કાચાઆના સોળ

રૂપિઆ...એકના...આના...	૧૬
આના...એકની... પાઇ ...	૧૨
આના...એકના... પૈસા ...	૪
આના..." શૂરતી પૈસા ...	૫

દોકડા.

	દો.	બ.
પા આનાનો	૧॥	૧
અરધા ... "	૩	૨
પોણા ... "	૪॥	૩

	દો.	બ.
એક આનાના... ...	૬।	
સવા આનાના... ...	૭॥	૧
દોઢઆનાના... ...	૯।	૨
પોણા બે આનાના...	૧૦॥	૩
બે આનાના... ...	૧૨॥	
ત્રણ આનાના ...	૧૮॥	
ચાર આનાના અથવા પા રૂ૦	૨૫	
આઠ આના અથવા ૦॥ રૂ૦	૫૦	
બાર આના અથવા ૦॥। રૂ૦	૭૫	
સોળ આના અથવા ૧ રૂ૦	૧૦૦	

સૂરતી પૈસાની ધાત

પૈસા એકની	નાસરી	૪
પૈસા "	દમડી	૮
પૈસા "	બદામ	૨૦
૦॥ પૈસા નો	એક સવાયો	
૦॥। પૈસા "	મોટા સવાયો	
૧॥ પૈસા "	મોટા પૈસો.	
૩ પૈસા "	ટકો	
૧૧ પૈસા "	૧ ફદીયું, સવાકો	
૮૦ પૈસા "	૧ રૂપિઓ	
સવા દોકડાનો "	સવાયો	

(ટીપ) ફદીઊં એટલે ઇંગ્રેજ સરકાર નો પાડેલો પૈસો. એને કાઠિઆવાડમાં કાવડીઊં કહેછે. મુંબઇમાં દોઢીઊં કહેછે. સૂરતમાં સવાકો કહેછે. મુંબાઇમાં ફદીઊં ચાર પાઇને કહેછે.

હિંદુના બાર માસનાં નામ

શિઆળાના—કારતક. માગસર પોસ. માહ. ઉનાળાના—ફાગણ. ચૈત્ર વૈશાક જેઠ. ચોમાસાના—અશાડ. શ્રાવણ. ભાદરવો. આસો.

હિંદુની તિથિઓ.

પડવો.	૧
બીજ.	૨
ત્રિજ.	૩
ચોથ.	૪
પાંચમ.	૫
છઠ.	૬
સાતેમ.	૭
આઠેમ.	૮
નોમ.	૯
દશમ	૧૦
અગીઆરસ	૧૧
બારસ	૧૨
તેરસ.	૧૩
ચૌદસ,	૧૪
પૂનેમ.	૧૫
અમાસ.	૩૦

હિંદુના સાતવાર

બોલવામાં	લખવામાં
રવિવાર	સૂરજનો વાર
સોમવાર	ચંદ્રનો વાર
ભોમવાર	(મંગળવાર
બુધવાર	(બુધે)
ગુરૂવાર	(બ્રસ્પતવાર.
શુક્રવાર	(શુકરે)
શનીવાર (સનેઉ)	શનૈ

હિંદુના બાર માસોમાં દરેકનાત્રીસ ત્રીસ દીવસો છે, પરંતુ કોઇ કોઇ વખત ક્ષય તિથી થાય છે. એમ ત્રણ વરસે ફરતાં ચોથે વરસે તેનો અધિકમાસ એક વધારાનો માસ થાય છે.

શુકરવાર તે દીવસે મુસલમાનોમાં ચણા ખાવાનો ચાલ છે. આ બધા વારો આકાશના ગ્રહોના નામ પરથી પડચા છે.

હિંદુના તેહેવારો

કારતક સુદી ૧ બેસતું નવું વર્ષ. અનકોટનો ઓચ્છવ.

” શુદી ૨ ભાઈ બીજ. ભાઈ બેનને ત્યાં જમવા જાય છે ને કાંઇ લઇ દેછે. તેને વીર પસલી કહે છે.

” ” ૧૧ ગુજરાતમાં દેવદીવાળી	શ્રાવણ વદી ૬ રાંધણ છઠ.
” ” ૧૫ કાઠિયાવાડમાં દેવદીવાળી	” ” ૭ શીળી સાતેમ.
પોસ સુદીમાં અમુક તિથીએ મકર સંક્રાન્તિ	” ” ૮ જન્મા અષ્ટમી.
માહા શુદી ૫ વસંત પંચમી.	” ” ૩૦ ભાદરવી અમાસ. (કાઠિઆવાડમાં.)
” વદી ૧૪ શીવરાત્રી.	ભાદરવાની શરૂઆતમાં શ્રાવકોનાં પચુસણ.
ફાગણ શુદી ૧૪ કમળા હોળી.	” શુદી ૧૫ થી દિ. ૧૬ ના શરાધ બેસે.
” ” ૧૫ હોળી.	આસો શુદી ૧ થી દિ.૯ નવરાત્રી.
” વદી ૧ ધુળી પડવો.	” ” ૧૦ દસેરા સમીપુજવી.
ચૈત્ર શુદી ૯ રામનવમી.	” ” ૧૫ માણેકઠારી પુનેમ.
વઈસાખ શુદી ૩ અખાત્રીજ.	” વદી ૧૨ પોડા બારસ.
” ” ૪ ગણેસ ચોથ.	” ” ૧૩ ધન તેરસ.
જેઠ શુદી ૧૧ ભીમ અગીઆરશ.	” ” ૧૪ કાળી ચૌદસ.
અશાડ શુદી ૨ અશાડી બીજ.	” ” ૩૦ દીવાળી.
શ્રાવણ શુદી ૧૫ બળેવ.	
” વદી ૫ નાગપાંચેમ.	

મુખ્ય રૂતુ ૭ છે-૧ વસંત—ચૈત્ર તથા વૈશાખમાં. ૨ ગ્રીષ્મ જેષ્ટ તથા અસાડ. ૩ વર્ષા—શ્રાવણ તથા ભાદરવામાં. ૪ શરદ—આસો તથા કારતક. ૫ હેંમત.-માગશર તથા પોસ. ૬ શશીર અથવા પાનખર—માહ તથા ફાગણ. મુખ્ય ત્રણ. ૧શિયાળો ૨ ઉનાળો ૩ ચોમાસું. ફકત ભૂમધ્ય સમુદ્રના કીનારાના દેશોમાંજ આ રૂતુનું પરીબળ વિશેષ છે. હિંદુઓમાં એક સવારથી બીજી સવાર સુધીને દહાડો કહે છે. ને ઇંગ્રેજ લોકો એક રાતના બાર વાગતાથી બીજી રાતના બાર વાગતા સુધીને દહાડો કહે છે.

પૃથ્વી ગોળ લાડુ કે દડા જેવીછે. પૃથ્વીના ફરવાથી રાતને દ-

હાડો થાયછે. સુરજ, ચંદ્ર ને પૃથ્વી એ ત્રણે જ્યારે એક સિધી લીટીમાં આવે ત્યારે ચંદ્ર અગર સૂરજ ગ્રહણ થાયછે. ૬૦ વિપળની ૧ પળ. ૬૦ પળની ૧ ઘડી. ૭॥ ઘડીનો ૧ પહોર. એવા ૪ પહોરનો એક દિવસ અને આઠ પહોરનો એક રાત્રી દિવસ. એટલે અઢી ઘડીનો એક કલાક ને ૧૨ કલાકનો એક દિવસ ને ચોવીસ કલાક એટલે સાઠ ઘડીનો એક રાત્રી દિવસ થાય છે.

ઇંગ્રેજના મહીના

જાનેવારી, ૩૧. ફેબ્રુવારી, ૨૮. માર્ચ, ૩૧. એપ્રીલ, ૩૦. મે, ૩૧. જુન, ૩૦. જુલાઇ, ૩૧. અગષ્ટ, ૩૧. સપ્ટેંબર. ૩૦. અકટોંબર, ૩૧. નવેંમ્બર, ૩૦. ડિસેંમ્બર, ૩૧. ફેબ્રુઆરી મહીનો—અઠાવીસ દિવસનો છે પરંતુ તેની સાલને ચારે ભાગતાં કાંઇ બાકી ન વધે તો તે સાલમાં ઓગણત્રીસ દીવસનો ગણવો. એવીરીતે તેઓનું ૩૬૫ દિવસનું વર્ષ છે.

ઇંગ્રેજના તેહેવાર—જાનેવારી તા૦ ૧ નવું વરસ. એ દને ઈસ્વીસન બદલાયછે.

સને ૧૮૮૭ ફેબ્રુઆરી તા૦ ૧૬—૧૭ હિંદુસ્તાન વગેરેમાં જુબિલી.

માર્ચ—ગુડ ફ્રાઇડે —કોઇ વખત એપ્રીલમાં પણ પળાય છે. એ લોકોનાં પેગંબર હજરત ઇસાનું પવિત્ર શબ(મુડદુ) તેને મારી નાંખ્યા પછીના પેહેલા શુક્રવારે હાથ લાગ્યું તેની યાદ ગીરીમાં એ તહેવાર પાળેછે.

મે—તા૦ ૨૪—આપણા માનવંતાં શહેનશાહબાનું મહારાણી વીકટોરીયા દયાળુ માયનો જન્મ એજ તારીખે ઈ૦ સ૦ ૧૮૧૯ માં

થયો તેનું શુભ પરવ.

જુન—ઇ૦ સ૦ ૧૮૮૭ તા૦ ૨૦ વિલાયતમાં જુબિલીનો તેહેવાર ઠર્યો.

ડીસેમ્બર—તા૦ ૨૫ મી થી તા૦ ૩૧ મી સુધી નાતાળ કહે છે એ તેહેવાર તેઓના પેગમ્બર હજરત ઈશાનો જન્મ આગલી તારીખની રાત્રીના કલાક બારને અમલે થયો તેની ખુશાલીમાં એક પરવ ઠરાવી. દિ. ૭ સાત સુધી તેઓ ચાલુ રાખેછે. આ લોકોના વારની અહીં કંઇ જરૂર ન જણાયાથી દાખલ કર્યા નથી.

ધાતુ—મુખ્ય ૭ સાત છે. ૧ સોનું, ૨ રૂપું, ૩ ત્રાંબું, ૪ લોઢું, ૫ સીસું, ૬ જસત, ૭ કથાઇ. ત્રાંબુ ને કલાઇ મળીને કાંસું થાય તે ઉપધાતુ કહેવાય. અને તાંબુ ને જસત મળીને પીતળ થાય. આ પણ ઊપધાતુ કહેવાયછે. એ ધાતુઓ જમીનમાંથી ખોદી કાઢે છે. તે વખત ધુળ વિગેરે સાથે મળેલી હોયછે. તેને ગાળી સાફ કરે છે. એમાંની કેટલીક કાઠિઆવાડ—હિંદુસ્તાન—આસ્ટ્રેલિઆ—યુરોપ અને અમેરીકાની ખાણોમાંથી નીકળેછે. તેથી તેને ખનીજ પદાર્થ કહેછે. સોનું તથા રૂપું જવલ્લેજ નીકળેછે. વળી તે રૂપાળી ધાતુ છે. એને કાટ પણ ચડતો નથી. તે મોંઘી મળેછે. તેના લોકો ઘરેણાં ઘડાવી પહેરે છે. તેના સિક્કા પાડી નાણાને ઠેકાણે ચલવેછે. આપણે અહીં રૂપાના સિક્કા ચાલેછે તેને રૂપિઆ, અરધા, પાવલી, બેઆની કહેછે. વિલાયતમાં આવા સિક્કા જુજ ચાલેછે. ત્યાંતો સોનાના સિક્કા ચાલેછે. તેને ગીની, પાંઉડ વિગેરે કહેછે.

સિલીંગતે અરધો રૂપીઓ, પાઊંડ તે દસ રૂપીઆ, ગીની તે સાડા દસ રૂપીઆ, ગણી શકાય છે. તાંબાના પૈસા અને પાઇઓ પાડે છે. તે હલકી ચીજો લેવાના ઊપયોગમાં ઠીક પડે છે, સિક્કા આ પ્રમાણે થવાથી લોકોને બહુ સગવડતા થઇ છે. લોઢું ઘણું નીકળે છે. તે બીજી ધાતુથી સસ્તુ છે. ખેતી વિગરે તમામ કામના તથા લડવાના હથીઆરો લોઢાનાં થાયછે. સોનુ, રૂપુ, લોઢુ ને ત્રાંબુ તેઓના તાર પણ થાય છે. આથી લોકોને પૂરૂ સુખ છે. તાંબાના કાટને જંગાલ કહે છે, તે બહુ ઝેરી છે. તે ખાવાથી જીવ જાય છે. તેનું સિંદુર બને છે. તાંબા, પીતળ ને કાંસાનાં વાસણો થાયછે. તે લોકોના ઊપયોગમાં પુષ્કળ આવેછે. હળદરને ખારો મળીને કંકુ થાય છે. આ સિવાયના બીજા પાઠોની સમજૂતી આગળ પાનામાં આપવામાં આવશે. તેમજ આવેલી કવિતાની સમજૂતી આગળ પાનાગાં આવશે.

ગુજરાતી બીજી ચોપડીમાં આવેલા પાઠોની અનુક્રમ સમજુતી તથા તે પરથી લેવાની શિખામણ નીચે મુજબ.

પાઠ ૧ વાંચનારને શિખામણ જે—ઘરમાં જેમ વાતો કરતા હોઈએ તેમ રાગ કાઢ્યા વિના ધીમે ધીમે વાચવું.

પાઠ ૨ જો કવિતાની સમજુતી. આગળ પાને આપવામાં આવી છે.

પાઠ ૩—૪—૫—૬—ચકલાની પેઠે જે જુઠુ બોલી ખોટું કામ કરે તેને વાંકનુ ફળ મળે માટે તેમ કરવું નહીં.

પાઠ ૭—ઘણું ખાધાથી પેટમાં રોગ થાય, જેથી કડવાં કડ-

વાં ઓસડ ખાવા પડે માટે આપણને રૂચે તેથી તથા મા બાપ કહે તેથી વધારે ખાવું નહીં.

પાઠ ૮—વરસાદને ઘેબરીઓ પ્રસાદ સમજવા વિશે છે.

પાઠ ૯—નાનો ઘોડો તે ટટ્ટુ, ને મોટો ઘોડો તે ઘોડો. તેમાં પારકા ઘોડાપર જેમ ન બેસાય, તેમ પારકી જણસ પણ ન લેવાય.

પાઠ ૧૦ મો—૧૧ મો—૧૨ મો—એક પાડું ધણીના કહ્યા પ્રમાણે ન ચાલવાથી જંગલમાં વાઘથી મરાયું. તેમ છોકરાંએ મા બાપના કહ્યામાં રહેવું તો તેથી દુઃખ ન પામતાં સૌ ડાહ્યા કહેશે.

પાઠ ૧૩ કવિતાની સમજુતી આગળ દાખલ.

પાઠ ૧૪ આપણે જેનાપર ચાલીએ, રહીએ, દોડીએ છીએ તે પૃથ્વી છે તે માટીની છે. તે માટીનાં પાણી ભરવાના ગોળા, ગોળીઓ, બેડાં, ઘડા વીગેરે થાય છે. ને તે કુંભાર બનાવે છે.

પાઠ ૧૫— છોકરાંએ સંભાળીને રમવું; કે જેથી દેડકાની પેઠે બીજાને અડચણ થાય નહીં.

પાઠ ૧૬—૧૭—૧૮—૧૯—જમની ને કાશી બે બેનપણીઓની વાત છે—તેણે જેવી ઊપયોગી રમત શોધી તેમ રમત રમવી ને તેમાં ભણવા સબંધી હેત જણાવ્યું તેવું હેત ભણવામાં રાખવું.

પાઠ ૨૦— છોકરો જેમ ગાગરના સાંકડા મોંમાંથી એકે એકે બોર કાઢવાને બદલે સામટાં બોર મૂઠો ભરી કાઢવા ગયો તો હાથ સલવાઈ રહ્યા તેમ ભણવાના તથા બીજા કોઇ કામ કરવામાં ઉતાવળ કરી એક સામટુ કરીએ તો ફાયદો ન થતાં ઉલટુ નુકશાન થાય.

પાઠ ૨૧ એક ઊંદર સાત પુછડીઓ હતો તેને જેમ જેમ કોઇ કહે તેમ ખીજવાતો તેથી એક એક પૂછડી કમી કરતાં છેવટ કાંઇ ન રહી ત્યારે બાંડો કહેવા લાગ્યા. તેવી રીતે કોઇ દીવસ કોઇના કહેવાપર ખીજવાયાથી નુકશાન થવા સાથે વધારે ખીજવે ને ઊંદરની પેઠે દુઃખી થાય.

પાઠ ૨૨— હાથમાં પાંચ પાંચ આંગળાં છે. તેના જુદા જુદા વળાંકાથી જૂદું જૂદું કામ થાય છે.

પાઠ ૨૩—ગુરૂના હુકમમાં રહેવું; રજા આપેથી લડાઈ ટંટો ન કરતાં પાધરૂં ઘેર જવું.

પાઠ ૨૪—કવિતાની સમજુતી આગળ.

પાઠ ૨૫—૨૬—૨૭—૨૮—મા બાપના કહ્યાથી જેમ બકરીનું બચ્ચું આડું ચાલ્યું ને વાઘે ફાડી ખાધું, તેમ મા બાપના કહ્યાથી આડું ચાલીએ તો બકરીના બચ્ચાં પેઠે દુઃખી થઇએ.

પાઠ ૨૯—એક છોકરાને રોવાની બહુ ટેવ હતી તેથી તેનાં મોંમાં ઊંદરડી પેશી ગઈ—પછી ઘણીવારે ઓખડ કર્યા ત્યારે સુખ પામ્યો તેમ જો કોઇ રોયા કરે તો દુઃખી થાય ને લોકો તેને ગાંડાં છોકરાં કહે.

પાઠ ૩૦—તાંબા પીતળનાં વાસણ આ બાબત પાછળ પાનામાં છે.

પાઠ ૩૧—આમાં જાત જાતનાં લૂગડાંનાં નામ છે. નિશાળે ભણે તે પહેરે.

પાઠ ૩૨—ગાયમાં ઘણો ગુણ છે. તે દૂધ આપે છે તે ખાવાથી બ-

હુ આનંદ થવા સાથે જાત જાતનાં જમવાનાં ભોજન થાયછે. ને ગાયનો આકાર જણાવ્યો છે.

પાઠ ૩૩ મો-કવિતા આગળ પાને છે.

પાઠ ૩૪ મો દૂધની ખીર; બાસુદી; દૂધપાક; માવો; પેંડા; બરફી; શીખંડ વિગરે થાય છે. તે ખાવાથી સ્વાદ આપવા સાથે થાક જવાથી મનને આનંદ થાય છે, ને ઠંડક થાયછે.

પાઠ ૩૫—૩૬—૩૭—પારકી જણસ તેની રજા વિના લેવી તે ચોરી કહેવાય. પછી બીકથી જૂઠું બોલવું પડે ને પાપ થાય, ને આબરૂ જાય ને દુઃખ પડે, કોઇ ભરોંસો કરે નહીં, માટે તેમ નહિ કરતાં તેને પૂછી તે કહે તો લેવી.

પાઠ ૩૮ મો કવિતાની સમજુતી આગળ.

પાઠ ૩૯—જંગલ કે બાગમાં ઝાડપર જે ખાવાની ચીજ થાય તે ફળ વિગેરે મેવો કહેવાય.

પાઠ ૪૦—વાર સબંધી હકીકત પાછળ પાનામાં ખુલાસાથી આપી છે.

પાઠ ૪૧—કાગડો બહુ ચંચળ છે. સાંજે પોતાને માળે આવે છે. કોઈ કાંકરી લે તે પેહેલાં ઉડી જાય.—તેની ચાંચ બહુ મજબૂત છે માટે કાગડાના જેવી ઠગાઇ ન રાખવી.

પાઠ ૪૨—કવિતા આગળ પાને દાખલ છે.

પાઠ ૪૩—૪૪—મા બાપનાં છોકરાં તે સગાં ભાઇ બેન. કાકાનાં ફોઇનાં તે પણ ભાઈ બેન કહેવાય. મામાનાં તે મોળાઇ ભાઇ બેન.

એક મા ને બાપ જૂદા જૂદા તે દૂધ ભાઇ કે આંગળીઆત અથવા કોહા ઇ. બાપ એક ને મા જૂદી તે સાવકાં કે ઓરમાઇ કહેવાય. માનો ભાઇ તે મામો— બાપનો ભાઇ તે કાકો–માની બેન તે માશી—બાપની બેન તે ફોઇ. ભાઇની વહુ તે ભાભી. વરનો ભાઇ તે દીએર. વરની બેન તે નણંદ. વરનાં તથા વહુનાં મા બાપ તે એક બીજાને સાસુ સસરો થાય. વહુનો ભાઇ તે સાળો; ને વહુની બેન તે સાળી. વહુનાં તથા વરનાં મા બાપ તે એક બીજાને વેવાઇ વેવાણ થાય.

પાઠ ૪૫—આપણે જે લૂગડાં પહેરીએ તે બધાં કાપડ ગણાય.

પાઠ ૪૬—૪૭ બાર મહિના પાછળ છે.

પાઠ ૪૮—ઢોલ, નગારૂ, ત્રાંસા, સરણાઇ, પખાજ, દોકડ, ઝાંઝ, સતાર, સારંગી, એ વિગરે દેશી; અને બીંગલ, રામઢોલ, પડઘમ, વાજાં ને ઇંગ્રેજી વાજાં છે, તે વીવા તથા દેવળોમાં ઘંટ વિગરેથી વાગતાં શોભા આપે છે.

પાઠ ૪૯—પોતાનો જન્મ જે મહિનાની જે તિથીએ હોય તેજ મહિનાની તેજ તિથી વરસો વરસ આવે તે જન્મગાંઠ કહેવાય, તે ઘણોજ સારો દિવસ ગણાય, ને તે દિવસે બહુ આનંદમાં રહેવું ને સારૂ સારૂ ખાવું ને ઓઢવું પહેરવું.

પાઠ ૫૦–ચોખ્ખાઇ એથી શરીર શોભે છે, મન આનંદમાં રહેછે તેથી જે કામ કરવા ધારીએ તે કરી શકાય છે. ને પાંચ સારા માણસોમાં માન મળે; માટે ઘર તથા આંગણું વાળી ચોળી સાફ રાખવું, શરીરે હમેશાં નાહી ચોળી સાફ થવું. મીઠું ઘસી દાતણથી મો.

હું સાફ કરવું: લૂગડાં સાફ ધોએલાં પહેરવાં.

પાઠ ૫૧—ખેડુત લોકો ખેતરમાં અનાજ પકવે છે. તે લઇ દળે ત્યારે લોટ થાય. પછી પાણી નાંખી ચિકવેછે, ત્યારબાદ બે હાથે ઘડે ને તાવડીમાં નાંખી અવળો સવળો ફેરવે ને નીચે તાપ ચુલામાં કરે ત્યારે રોટલો થાય. દૂધ ને રોટલો, દહીં સાથે રાંધેલા ચોખા, લાડવા સાથે વાલ, ખાવામાં મારા ભાઇઓ લ્યો. તો બહુ સ્વાદ લાગે.

પાઠ ૫૨—ઘણાં છોકરા ઝાડ તળે ડાળી સાથે દોરડાં બાંધી હીંચકતા તેવામાં એક છોકરે બીજા છોકરાને કોણીમારી તેથી બીજા છોકરાએ તે માર ખાનાર પર દયા લાવી, બીજાને ત્યાંથી કાઢી મૂકયા ને તે છોકરાને ખૂબ હીંચકા ખવરાવ્યા, માટે જેમ પેલા ભલા છોકરાએ કર્યું તેમ કરવું.

પાઠ ૫૩—ઊંદર ઘરમાં ઘણા રહે છે. તે સૌ જુવે છે, તે સારાં સારાં લૂગડાં કાપી ખાય— દીવાની વાટ લઈ જાય તો ઘર બાળીદે તેને બિલાડી પાળી હોયતો વશ રાખે.

પાઠ ૫૪—કવિતા આગળ દાખલ છે.

પાઠ ૫૫—૫૬—બકરી સૌએ જોઇ છે. તેનું દુધ બહુ હલકુ છે. માંદા માણસને ખવરાવવાથી ગુણ થાય. ધાવણા બાળકની મા મરી જાય છે તેને પાય છે. બકરા બકરી કરતાં જબરા હોય છે.

પાઠ ૫૭—પાણી, કૂવા, તળાવ, નદી, ટાંકા, વિગેરેમાં પુશ્કળ હોય છે, તે ચોમાસામાં વરસાદ વરસવાથી ચારે તરફ ખેંચાઇ ભરાય છે. તે પીવાથી પ્રાણ ટકે છે. દરિઆમાં પાણી ખારૂં હોય છે, તેમાં-

થી મીઠું પાકે છે. તે ખાતાં ખારૂં લાગે, પણ રાંધેલા અનાજ, શાક, અથાણાં વિગેરેમાં નાંખવામાં આવતાં મીઠાશ આપે છે. તેથી તેનું નામ મીઠું પડ્યું છે.

પાઠ ૫૮—ધણીની રજા વિના કપટથી બીજો કાંઇ જણસ લે તે ચોરી કહેવાય. માટે દલપતે જેમ લખોટી ચોરી તેમ કરવું નહિ. અને તેના ધણીને પૂછી તે કહે તો લેવું.

પાઠ ૫૯—કવિતા આગળ દાખલ છે.

પાઠ ૬૦—૬૧—ઘરના ભાગ વર્ણવ્યા છે.

પાઠ ૬૨—કૂકડી પોતાનાં બચ્ચાંને બહુ જાળવેછે. તેમાં કોઇ કૂકડા હોય તેને માથે લાલ માંજર હોય તે સવારે વેહેલાં કૂકડુકૂક બોલે છે એટલે સૌ માણસ ઊઠી પોતાને ધંધે વળગે છે, તેથી સર્વને ફાયદો છે.

પાઠ ૬૩—કોઇ સાપને જરા છોલાણું હોય તો કીડીઓ વળગી દુઃખ પાડે છે ને સાપને જીવથી મારી નાંખે છે. એવા જબરા સાપને એવી ઝીણી કીડીઓ મારી નાંખે છે. તે પરથી લેવાની શીખામણ જે—નબળા પણ ઝાઝા માણસ હોય તો તેની સાથે વેર કરવું નહિ, જુઓ નબળી કીડીઓએ જબરા સાપનો જીવ લીધો.

પાઠ ૬૪—૬૫—જમીનપર પાણી પાવાથી જાત જાતના છોડવા થાય; નાના તે છોડવા ને મોટાં તે ઝાડ.

પાઠ ૬૬—એક છોકરો બહુ રીસાળ હતો, તે એક વખત જમતાં કાંઈ બાબતમાં રીસાઇ ખુણે જઇ બેઠો, ત્યાં વીંછી કરડ્યો, તે-

થી તેણે રીસાવાની ટેવ છોડી દીધી તેમ કોઈએ રીસાવું નહિ.

પાઠ ૬૭ — ચકલી માળા કરે છે. બચ્ચાંને ખોરાક ચાંચ મૂકી ખવરાવે છે. તેમ માણસોએ પણ પોતાનાં બચ્ચાંને જાળવી ઊછેર-વાં જોઇએ.

પાઠ ૬૮ — સૂરજથી સર્વ ઠેકાણે અજવાળું પડે છે, તેથી રાત દિવસ થાય, ધંધા રોજગાર ચાલે છે. તેની ગરમીથી અનાજ વિગે-રે પાકેછે. દરિઆ, તળાવ, કૂવા વિગેરેનાં પાણી તપી આકાશમાં જઇ પાછો વરસાદ વરસેછે.

પાઠ ૬૯—એક છોકરો સીમમાં બકરાં ચારતો હતો તેને ખોટી બુમો પાડવાની ટેવ હતી. તેથી વાઘ આવવાનું નામ લઇ બૂમો પાડી. તેથી સર્વ લોકો આવ્યા, પણ તે ખોટું ઠર્યું; પછી જ્યારે ખ-રે ખરો વાઘ આવ્યો ત્યારે તેણે બુમો પાડી પણ કોઇ ન આવ્યું; તેથી તે વાઘે કેટલાંક બકરાં ફાડી ખાધાં, જૂઓ જૂઠું બોલે તેના પ-ર કોઇ ભરોંસો ન રાખે ને તેની પેઠે દુઃખી થાય.

પાઠ ૭૦—બે કૂતરા ભાઈબંધ, એક ગરીબ ને એક લડવાયો. એ બંને બીજે ગામ ગયા ત્યાં તે ગામના બધા કૂતરાં સામાં થયાં તેમાં લડવાયો તે લડ્યો પણ તેને લીધે ગરીબે પણ માર ખાધો. માટે ભૂં-ડાં છોકરાંની સોબત કરવી નહિ.

પાઠ ૭૧ — ભાઇ બેને હેત રાખવું સંપીને રહેવું. જે ચીજ હોય તે વહેંચી ખાવી. તેથી તમારા પર માબાપનું હેત વધે. ને રાજી રહે.

પાઠ ૭૨—આ બધી દુનિઆં, તેમાંની બધી ચીજો, પાણી પર્વતો સૂરજ, ચંદ્ર, આકાશ, તારા, અને આપણ સર્વને ઇશ્વરે બનાવ્યાછે. તેથી બહુ લાભ છે, તો તેનો ઉપકાર માની તેની ભક્તી કરવી.

પાઠ ૭૩—કવિતા આગળ દાખલ છે.

પાઠ ૭૪—હરીઓ નિશાળે પાટીપર ભણતો. તે હુશિઆર થવાથી સ્લેટપર લખવા લાગ્યો. નિશાળપર તથા ભણવાપર પ્રિતિ રાખી મેહેતાજીનો ઊપદેશ લેવો.

પાઠ ૭૫—પાટીપર ખડીથી માંજી લખવા વિષે.

પાઠ ૭૬—આસો મહિનાના અંધારીઆમાં તેરસ તે ધનતેરસ કહેવાયછે. તે દીવસે સોના રૂપાનાં જાત જાતનાં ઘરેણાં તૈયાર કર્યા.

પાઠ ૭૭—સોનાનાં ઘરેણાં થાય તે તવંગરજ કરી શકે તે કંઇ ફાયદો કરતા નથી. લોઢાનાં તમામ ખેતીનાં ઓજાર થાય તેથી અનાજ પાકે ને સર્વને ગુણ થાય. વળી તે મજબુત ને ઘણું નિકળે તેથી સસ્તું, તેથી સોના કરતાં લોઢું ચઢીઆતું છે

પાઠ ૭૮—આપણા શરીરમાં ડોકું ને ધડ એવાં બે વાનાં મુખ્ય છે. ડોકું ખભાની ઉપર છે. ડોકામાં, આંખ, કાન, નાક મોંઢુ, જીભ, દાંત કપાળ, ને તે ઉપર વાળ છે. તે માથું કહેવાયછે.

પાઠ ૭૯—ડોકાની નીચેનો ભાગ ધડ છે; તેમાં છાતી, હાથ, પેટ, પગ તેમાં ઢીંચણ આંગળા વિગરે છે. તે બહુ ઉપયોગી છે.

પાઠ ૮૦—જેઠો ને હરીઓ એવા બે ખરાબ છોકરા હતા, એક વખત એક ભલા છોકરા દુલ્લભને સાથે લઇ એક આંબાવાડીઆમાં ગયા; ત્યાં દુલ્લભ તો એક કોરે ઉભો હતો તેવામાં તેનોરખવાળ આ-

વવાથી ત્રણેને માર્યા. માટે નઠારાની સોબત કરવી નહિ, કરેતો દુલ્લ-
ભની પેઠે થાય.

પાઠ ૮૧—કવિતા આગળ દાખલ છે.

પાઠ ૮૨—ખાંડ શેરડીની થાયછે.

પાઠ ૮૩—ધણીના ઘરમાંથી ચોર ખાતર પાડી ધન લઇ ગયા, તે ધણીનો પાળેલો એક કૂતરો હતો તે પછવાડે જઇ નજર રાખી, પછી સવારે ધણીને પિછોડી તાણી ઇશારત કરી ત્યાં લઇ જઇ ધન બતાવ્યું તે તે ધણીએ કાઢયું. જુઓ કૂતરાં ધણીને આવા ગુણ કરે ત્યારે માણસે પણ તે કરતાં વિશેષ બદલો વાળવો.

પાઠ ૮૪—સાકર શેરડીમાંથી થાયછે. તે બહુ મોંઘી હોયછે. તેથી ફક્ત તવંગરજ ઉપયોગ કરેછે, અને કેરી તો આંબાના ઝાડનું ફળ છે, તે બહુ થાયછે. તેથી સસ્તી મળેછે. માટે ગરીબ વિગેરેના વાપરવામાં વધારે આવે.

પાઠ ૮૫—એક સમડી ચકલીના બચ્ચાંને મારવા ગઇ. તેવામાં વાઘરીની જાળમાં ફસાઇ ગઇ. તેથી વાઘરીએ તેને મારી નાંખી. માટે આપણે કોઇને દુઃખ દઇએ તો આપણું પણ તેમજ થાય. ને તેવું દુઃખ સર્વને લાગતુ હોય.

પાઠ ૮૬—એક બળદને સીમમાં ચરતાં જોઇને દેડકાએ ઘેર જઇ પોતાની મા આગળ તેવું કદ કરવા માંડયું તેથી દેડકું ફાટી ગયું ને મરણ પામ્યું. માટે આપણે જબરાની બરાબરી કરવા જઇએ તો દેડકાની પેઠે ખુવાર થઇ મરણ પામીએ.

પાઠ ૮૭—એક ચોર ધણીના ઘરમાં ચોરી કરતો તેવામાં તે ધ-

ણીનો કૂતરો ભસવા મંડયો, તેવામાં ધણી જાગી ઉઠયો ને ચોરને પ-કડયો. માટે બધા ચાકરોએ પણ ધણીનો ગુણ કરવો.

પાઠ ૮૮—કોઈ તેહેવારપર ઘણાં માણસો એકઠાં થઇ આનંદ ક-રે તે મેળો ગણાય. તેમાં ધંધાદારીઓ, વેપારીઓ પોતપોતાનો મા-લ લાવે.

પાઠ ૮૯—અનાજ જમીનપર ખેતરમાં ખેડૂત પકવે છે તેને સૂર-જના તાપ તથા પાણીની જરૂર હોયછે, તેથી પાકે છે, તેમાંનાં જાત જાતનાં અનાજ થાયછે. કઠોળ થાય તે દાળ થાય. કેટલાક રાંધીને અને કેટલાક બાફીને ખાવામાં આવેછે.

પાઠ ૯૦—તલ, એરંડી, સરસવ, ડોળ, લીંબોળી, બીઆં, કણઝા, વિગરેને ઘાંચી ઘાણીમાં પીલે છે. ત્યારે તેમાંથી તેલ નિકળેછે. તેલ કાઢતાં બાકી રહે તે ખોળ કહેવાય. તે ઢોરને ખવરાવેછે. કણઝીઉં તેલ ફોલ્લા ઊપર ચોપડાય. એ બધાં તેલ દીવે બાળવાના કામમાં આવે.

પાઠ ૯૧—આસો મહિનાનો છેલ્લો-૩૦ મો અમાસનો દિવસ તે દી-વાળી અને તેને આગલે દિવસે કાળીચઉદસને પાછલે દિવસે બેસતું વર્ષ આ બધા તહેવાર દીવાળીના ગણાય છે. ત્યારથી ચોમાસુ બંધ થઇ શિઆળો બેસે છે. લોકો તે વારે ઘરને સાફ કરે છે. લૂગડાં સાફ; નવાં પહેરે છે. ઘરેણાં ઘાલેછે ને સારૂં સારૂં જમવાનું કરી જમેછે. ને સર્વ રૈયત આનંદમાં રહે છે.

ગુજરાતી ત્રીજીચોપડીના પાઠોની સમજુતી.

પાઠ ૧.-૨.—આળસુ છોકરો આળસથી બહુ ઠોઠ રહેતો તેથી તેનું નાગ મૂરખો ઠર્યું. પછી ચાનક ચડતાં સુધર્યો, એટલે તેનાપર મહેતાજી રાજી થયા ને મૂરખો ફેરવીને ડાહ્યાભાઇ ઠરાવ્યું માટે છોકરાએ મૂરખાના જેવી આળસ ન કરવી.

પાઠ ૪.—ભેંસ બહુ મોટું જાનવર છે, તે દુધ આપેછે. પણ ગાયના કરતાં વધારે તેમાં ગુણ છે.

પાઠ ૫—એક રાજાના કુંવરને કોઇ ગરીબના છોકરાએ ગાળો દીધી; તે રાજાને ખબર પડતાં પોતાની કચેરીના સર્વે માણસોને પૂછ્યું જે આને શું શીક્ષા કરવી. તે પરથી જેનો જેવો સ્વભાવ તે પ્રમાણે સૌએ જવાબ આપ્યો, પછી રાજાએ દયા લાવી શીખામણ આપી માફ કરી રજા આપી. માટે ગાળો દેવાની ટેવ રાખવી નહિ.

પાઠ ૭.—જૂદા જૂદા દેશમાં જૂદી જૂદી રીતભાત હોયછે. લૂગડાં પહેરવાનો પણ ચાલ જૂદો જૂદો હોયછે. કોઈની ચામડી લાલ, કોઇની કાળી, ને કોઈની ધોળી હોયછે.

પાઠ ૮—ઘાસ, અનાજ, વિગેરે સંઘરવું જેથી દુકાળના નઠારા વખતમાં કામ આવે. કીડીઓ પણ જનાવર છે તોપણ દરમાં દાણા સંઘરેછે, તે સર્વ સાથે સંપી રહેછે.

પાઠ ૯—વડનું ઝાડ બીજા ઝાડ કરતાં વધારે ફેલાએલું ને ઊંચુછે, ઉનાળામાં તેની છાયા આનંદકરતા છે. મુસાફરો તે તળે બે-

સેછે. તેનું લાકડુ ઈમારત બાંધવામાં આવેછે.

પાઠ ૧૦—વિંછી નાના હોય તે પીળાને મોટા ને કાળા હોયછે. તેઓને આઠ પગ, બે ચિપીઆ ને એક પૂછડી હોયછે. પૂછડીને છેડે ઝેરી ડંખ હોયછે તે કરડે ત્યારે મોઢામાં ગરમી ન હોય તો ચૂસી થુંકી નાંખવુ તે ભીંતે કે ઝાડ અથવા ગંદવાડામાં, કે પથ્થર તળે રહેછે.

પાઠ ૧૧.—છોડીઓને ભણવું તે ઉત્તમ છે, વિલાયતના લોકો આ પ્રમાણે છોડીઓને ભણાવવાથી દેશ ઊંચે દરજ્જે ચડયો છે. તેથી વહેમ દૂર થાયછે, તેથી છોકરાઓ પણ તે આધારે માવડીઆ નહિ થતાં સુધારાના કામમાં આગેવાન થઇ દેશને દીપાવેછે. આપણા મુલકમાં પણ ઇંગ્રેજ સરકારે છોડીઓની નિશાળો દાખલ કરી છે. પ્રથમ ભણવા ન મોકલતા પરંતુ હવે તો બહુ હોંશ પેદા થઇછે. માટે પોતાની બેનો દીકરીઓને ભણાવવા પૂરી કાળજી રાખવી.

પાઠ ૧૨—પોપટ રંગે લીલો હોયછે તેને બે પગને પાંખો છે. તેને જેવું બોલતાં શીખવીએ તેવું આવડે છે, પણ શું બોલ્યો એમ તરત પૂછીએ તો ખબર મળે નહીં. આપણામાં પણ ભણેલાને બોલ્યા પછી જેને ન આવડે તેને પોપટ જેવો કહેછે. માટે તેમ પોપટ જેવું પક્ષી ન કહેવાતાં હુંશીઆર થઇ માણુસમાં ગણાવું તે સમજુને લાયક છે.

પાઠ ૧૪—એક વાઘરીએ પોપટના બે બચ્ચાં લઈને એક સારા માણુસને અને એક નઠારા માણુસને વેચાતાં આપ્યાં. તેથી જેવા તે લોકો તેવાં થયાં; માટે આપણે પણ જો સારાની સોબત કરી

એ તો તેવા થઈએ. "સોબત તેવી અસર."

પાઠ ૧૫—એક કણબીને ત્રણ દિકરા હતા, તે તન દઇ કામ કરતા નહીં, તેથી કણબી મરવા પડતાં બોલ્યો જે મારૂં બધું ધન ખેતરમાં છે, તેથી તે મરી ગયા પછી ત્રણે જણે ખેતર ખૂબ ખોદયું તો તેમાંથી ધન ન નિકળ્યુ; પણ જમીન ઊંડી ખોદાવાથી કસ થવાથી ઊપજ ખુબ આવી. માટે મહેનત તેજ ધન જાણવું, ને મહેનત કરવી.

પાઠ ૧૬—આખી દુનિઆં તેમાંના તમામ પદાર્થો આકાશ મંડળ, સૂરજ, ચંદ્ર, પાણી, પર્વત, ઘાસ, ઝાડ, નદી તથા પશુ, પંખી તથા આપણને ઇશ્વરે પેદા કર્યા છે, તેણે આપણને જે જોઈએ તે આપેલું છે. આપણે જેજે કરીએ તે તથા બોલીએ તે સર્વ તે જાણેછે; અયોગ્ય કરીએ તો શિક્ષા કરેછે ને સારૂ કરીએ તો રખવાળી કરેછે, તેની આપણાપર મેહેરબાની છે, અને તેને આપણી ફીકર છે, તેટલી બીજાને નથી. માટે રીતસર વર્તિ તેનું સમરણ કરવું તો આપણું તે સારૂં કરશે. તે સર્વ ઠેકાણે રહેલોછે.

પાઠ ૧૭—જેમાં થોડી અને મૂલ મજૂરી તથા ખેડૂતની વસ્તી હોય તે ગામડું કહેવાય, જેમાં સારા સારા ધનવાન, આબરૂદાર ને વેપારી તથા ઘણી વસ્તી તે શેહેર ગણાય.

પાઠ ૧૮—આપણા શરીરમાં પાંચ ઈંદ્રીઓ છે, તે જુદા જુદા કામ કરવા પરથી સમજી શકાય. જોવાની તે આંખ, ચાખવાની તે જીભ, સુંઘવાને નાક, સાંભળવાને કાન, ચામડીથી ખડબચડુ જાણવામાં આવે.

પાઠ ૧૯—પોતાનું શરીર જેમ સાફ રાખવું તેમ ઘર તથા આંગણું પણ ચોખ્ખું રાખવું. તેમ ન કરીએ તો મચ્છર, માંકડ, ચાંચડ, માખ, સાપ, વિંછી, કાનખજુરા વિગેરે થાય ને આપણને દુઃખી કરે, તથા વખતે જીવ પણ જાય. માટે ચોખ્ખાઈ રાખવી.

પાઠ ૨૧—ઘોડાને ચારપગ, પગમાં ડબો, એ સીમમાં ગાયો ભેગો ચરેછે, ને ખુંખારે છે. તે ઉપર ચડી મુસાફરી વિગેરે કરવાના કામમાં આવેછે.

પાઠ ૨૨—આમલીનું ઝાડ મોટું ને મજબુત થાયછે, તે પાતરાં ખટાશદાર તથા ખાટી આમલી થાયછે, તે હરેક ચીજમાં ખટાશ નાંખવાના ઉપયોગમાં આવેછે. તેનું લાકડુ બહુ મજબુત છે. તે તમામ કામમાં આવેછે.

પાઠ ૨૪—આંખ છે નાની પણ તેથી મોટી મોટી જણસો દેખાયછે. જેને એક આંખે ન દેખાય તે કાણો, બે આંખે ન દેખે તે આંધળો, અને રાતે જેને સૂઝે નહિ તે રતાંધળો કહેવાય. જ્યારે આપણે બધુ જોઇ શકીએ છીએ ત્યારે પરમેશ્વરનો મોટો ઉપકાર માનવો.

પાઠ ૨૫—મહેનત તેજ મુડી ને મહેનત તેજ ધન માટે મહેનત કરવાથી બધા સુખની પ્રાપ્તી થાય. " કહેવત છે કે " ચાકરી વિના ભાખરી નહિ."

પાઠ ૨૮—છાણનો એકઠો ઢગલો કરી રાખ્યો હોય તો ગંધાય પણ પાતળું પાતળું લિંપીએ તો ફાયદો થાય તેમ ધનને સારે મારગે વાપરીએતો બીજાને સુખ થએથી દાન ગણાય, ને ઇશ્વર આપણું કલ્યાણ કરે, માટે ભૂખે મરતાં, જેનાથી રળવા જવાતું ન હોય, એટ-

લે જેના હાથ પગ અટક્યા હોય ને રોગી હોય તેવાને આપવું, તે સારૂં છે.

પાઠ ૨૯—૩૦—લલ્લુએ પાઘડી ફાડેલી તે માની જવાથી તેના મા બાપને સાચું બોલ્યો જાણી બહુ હેત થયું. માટે સાચા બોલાં છોકરાં સર્વને વહાલાં લાગે છે.

પાઠ ૩૨—ઘેટાં બહુ કામનાંછે. તેના પર ઉનછે તેથી તેને ટાઢ વાતી નથી. તેનું ઉન ઉનાળામાં કાતરી લેવાથી તેના ધણીને પૈસા ઉપજેછે, તેનાં લૂગડાં થાયછે. તેથી તેનું શરીર હલકું થવાથી તેને સુખ થાયછે. તેનું દૂધ ખાવાના કામમાં આવેછે, તેનું ચામડું કામમાં આવેછે તે બાપડાં ગરીબ એવાંછે કે કોઇને દુઃખ દેતાં નથી. માટે આપણે પણ એવા ગરીબ થવું કે બીજાને નડીએ નહીં.

પાઠ ૩૩—લીમડાનું ઝાડ મોટું ને જબરૂં થાયછે. તેનો છાંયો ઘણો સારોને ઉપયોગી હોયછે રોગી માણસને તેની છાલ વિગેરે પીવાથી રોગ મટેછે. મીઠા લીમડાના પાનની કઢી થાયછે, તે ઓષડના કામમાં આવેછે તેનું લાકડુ બહુ મજબૂતછે તે ઘણાં કામમાં આવેછે તેમાં કડવાશ હોયછે.

પાઠ ૩૪—ધાન્યનું બીજું નામ અનાજ; તે આપણા ખાવાના કામમાં આવેછે તેથી આપણુ જીવન ટકી રહ્યુંછે તેના સાંઠા, રાડાં થાયછે તે ઢોરના ખાધામાં આવેછે.

પાઠ ૩૬—૩૭—જમીન એજ ધરતી તેમાં જેજે જોઈએ તે અંદર તથા ઉપરછે; તેથી આપણુને પુર્ણ લાભ સાથે આનંદ છે. ધરતી ઊપર નદી, પર્વત, ઝાડ, વનસ્પતી, વિગેરેછે તે આપણા લા-

ભ સારૂજ ઇશ્વરે આપ્યાંછે માટે ઈશ્વરનો પાડ માનવો ને તેને સ્મરવો.

પાઠ ૩૮—આપણો જન્મ મા બાપથી થયો. આપણે નાના હતા ત્યારે તેમણે ઘણું ઘણું સંકટ વેઠી ઉછેરી આપણને મોટા કર્યા. સિવાય જેજે જોઈએ તે પુરૂં પાડયું. માટે આપણે તેનો બદલો વાળવા સેવા કરવી અને તેના કહ્યામાં રહેવું.

પાઠ ૪૦.—બાવળનાં ઝાડ કાળી ભોયમાં થાયછે. તેનાં પાંદડાં ઝીણાં ને આછાં તથા તેને કાંટા થાયછે. તેની સોટીઓનાં દાતણ થાયછે. તેનાં પાંદડાં તથા છાલ મોઢામાં ગરમી થઇ હોયતો મોઢામાં રાખવાથી ફાયદો કરેછે તેનું લાકડું ગાડાનાં પૈડા બનાવવાના કામમાં તથા ચીચોડા, (સેરડી પીલવાના) કામમાં આવેછે. તેની છાલમાં તૂરાશ રહેલીછે; તેથી ઢોરના આળા ચામડા તેના પાણીના કુંડમાં બોળવામાં આવેછે, તેથી ચામડા સાફ થાયછે.

પાઠ ૪૧—શેખસલ્લી એટલે ખોટા વિચાર બાંધનાર; તે નહિ હોય તેમાંથી મોટા મોટા વિચાર બાંધી રાત દિવસ નકામા નિર્ગમન કરેછે, ને બહુ તેમ જારી રાખે તો તેને સનેપાત (ઘેલાપણા)નો રોગ થવાથી ખુવાર થાયછે. જેમ આ શેખસલ્લીના પાઠમાં દાખલો છે તે સર્વેના ધ્યાનમાં હશે. પોતાનું હરેક કામ ખોટી થવા સાથે બગડેછે ને નુકસાન થાયછે.

પાઠ ૪૨—૪૩—શેઠના ઘરમાં જોઇતી સગવડતા કરેલી તે સંબંધી છે.

પાઠ ૪૫—ડોકમાં નાક સ્વાસ લેવાનું ને સુંઘવાનું તથા મોઢું

ખાવાનું ચાખવાનું કામ કરવાથી સર્વદા મનને આનંદ થવા સાથે જી-વન ટકી રહી માણસ શોભે છે.

પાઠ ૪૬—રામલો છોકરો બહુ ખીજવાતો, નિશાળેથી ઘેર જતાં રસ્તામાં ચોટલીનું નામદઇ ખીજવવા મંડયા તેથી તેણે ખીજવાઇને પગરખી ફેંકી તે ખોલડાપર પડી. પછી પાટી ફેંકી તે ફુટી ગઇ, પછી પછવાડે દોડયો તેમાં એક ગાય સાથે અથડાઇ ખાબોચીઆ-માં પડયો ને બહુ વાગ્યું તેનાપર કાદવ કાદવ થઇ રહ્યું તેનાં મા બા-પ ઘેર લઇ ગયાં ને ઓષડ કર્યાં ત્યારે ઘણે રોજે સાજો થયો. માટે. ખીજવાય તેના આવા હાલ થાય, માટે કોઇના ખીજવાયાથી ખીજ-વાવું નહીં.

પાઠ ૪૭—કૂતરાના બચ્ચાંને કૂરકુરીઆં કહેછે, તે નાનાં હો-ય ત્યારે બહુ વહાલાં લાગેછે. મોટાં થએ બહુ ગુણ કરેછે રાજીમાં હોય ત્યારે પૂછડી હલાવે, બીએ ત્યારે પગમાં ઘાલે.

પાઠ ૪૮—૪૯—કોઈ બી વાવ્યાથી થોડા રોજમાં મોટું થા-ય, તેમાંથી ફૂલ થઇ ફળ થાયછે.

પાઠ ૫૦—એક કીડી તરશી થવાથી પાણી પીવા ગઈ તેમાં-થી વેહેળામાં તણાવા લાગી તે એક કબુતરે ઝાડનું પાંદડું તોડી પા-ણીમાં નાંખ્યુ, તે પર કીડી ચડી બહાર નીકળી. એક વખત કબુતર પર વાઘરી જાળ નાંખતો હતો, તેવામાં પેલી કીડીએ જઇ તેને પ-ગે ચટકો લીધો એટલે તે ઉડી ગયું એટલે બચી ગયું. જુઓ જના-વર તે પણ બદલો આપવાને ચૂકતાં નથી તો માણસે તો બદલો વા-ળવોજ જોઇએ તો તેથી આપણી દુનીઆમાં આબરૂ વધે. આપ-

ણું સારૂ થાય, પરમેશ્વર રાજી રહેછે

પાઠ ૫૧—ડાંગરને ચોખા ફોતરાં કાઢવાથી કહેછે, રાંધેલા ચોખા તે ભાત તેનો તરૂ એક સાથે ફોતરાંવાળી ડાંગરથી વાવી બી કરે તે તરૂ આખા ખેતરના જૂદા જૂદા ક્યારામાં રોપી દે ને પાણી પી· ડાંગર પેદા થાયછે. આ બધું ઇશ્વરની મરજીથી થાયછે માટે આપણે ઇશ્વરનો મોટો પાડ માનવો જોઇએ.

પાઠ ૫૨—બિલાડાં ઘણો ગુણ કરેછે. ઘરમાં ઊંદરનું દુઃખ થવા દેતાં નથી. પોતાનાં બચ્ચાંને એક ઠેકાણેથી બીજે ઠેકાણે મોઢામાં ઘાલી લઇ જાયછે; ત્યારે જરાએ દાંત બેસવા નહિ દેતાં બહુ જાળવેછે, તેમ પોતાનાં બચ્ચાંને માણસે જાળવવાં.

પાઠ ૫૩—બીકણ છોકરો બધાથી ડરે. એક વખત કુરકુરીઉં તેની પછવાડે પડયું તેથી ડરી નાસતાં કાદવમાં પડયો તેથી બગડયો ને ચોંટી બેઠો. માણસોએ તેને કાઢયો તે દિવસથી તેણે રોવાની ટેવ છોડી દીધી.

પાઠ ૫૪—દરિઆના ખારા પાણીમાંથી મીઠું પાકેછે, તે પાણીને બહાર ક્યારડા કરી તેમાં સૂરજના તાપે પાણી ભરી સૂકાઇ જતાં બાકી પડ બંધાઇ રહે તે ભેગા કરી ઢગલા કરે તે મીઠાના રાશ કહેવાયછે. મીઠાની જગો તે અગર, ને પકવનાર તે અગરી કહેવાયછે. મીઠાના રાશ પાણીથી ધોવાઇ ન જાય તે માટે તેપર મટોડી ઢાંકે, અથવા ખડ પાથરી બાળે છે તેથી પડ બંધાઈ જાયછે.

પાઠ ૫૫—થોડે ખોદવાથી કૂવો થાય; કાંકરે કાંકરે પાળ બંધાય; ટીપે ટીપે સરોવર ભરાય; સુંડલે સુંડલે ઘઉંનું ગાડું ભરાય; એ

ક એક ઈંટ મૂકવાથી ઘર બંધાયછે. તેવીજ રીતે થોડે થોડે ભણીએ તો પંડિત થવાય, માટે એક એક પાઠ હમેશ ભણવો.

પાઠ ૫૭–૫૮—આ પાઠોની ધાતુની વિગત પાછળ દાખલ થઇ ગઈ છે.

પાઠ ૫૯—ઘણી લાકડી ભેળી કરી ભાંગવા આપવાથી ભાંગે નહિ, પણ એક એક છુટી કરી ભાંગે તો તરત બધી લાકડી ભાંગી જાય, તેમ બધા સંપ કરીએ તો દુશ્મનનું કાંઇ ચાલે નહિ, પણ એક એક સંપ છોડી નોખા થઇએ તો લાકડીની પેઠે નાશ થાય.

પાઠ ૬૦—જ્યાં જંગલ ને ઝાડી વિશેષ ત્યાં વાંદરાં બહુ થાય, તેમાંનાં કેટલાંકનાં મોં રાતાં ને કેટલાકનાં કાળાં હોયછે, રાતામોંનાં માંકડાં કહેવાયછે. રાતા મોંનાં ખારીલાં હોયછે; તેને બે હાથ બે પગ, ને પૂછડી, તથા માણસના જેવું મોં હોયછે, તે બહુ અટકચાળાં હોયછે. છોકરાં જે અટકચાળાં થાય તે વાંદરાં જેવાં ગણાય.

પાઠ ૬૧—એક છોકરાના બે માલિક થવાથી કજીઓ થતાં સરકારમાં જતાં તે છોકરાના બે કડકા કરવા ફરમાવ્યું, તેથી ખરી માને ઘણીજ દયા આવી ને કડકા કરવા ના પાડી, પણ બીજીને કાંઇપણ દયા ન આવી. આ પરથી પેલી ખરી માને તે છોકરો સ્વાધિન કરતાં પેલી બીજીને શિક્ષા કરી ગામ બહાર કાઢી મૂકી. જે કોઇ બીજાનો ખોટો માલેક થાય તેના આવા હાલ થાય.

પાઠ ૬૨–૬૩—પાછળ પાને વિસ્તારથી લખવામાં છે.

પાઠ ૬૪—વા તમામ જગામાં છે, તેથી તમામ ચીજ તથા જીવની ઉત્પત્તિ છે. કોઇ ઠામ ઊંધું વાળીએ તોપણ વા જતો રહેતો

નથી. પાણી જેમ જેમ ભરાય તેમ તેમ તે દૂર ખસે. વાથી આપણે જીવીએ છીએ; નાક મોઢું બંધ કરી બેસીએતો તરત મરણ પામીએ. માટે વા તેવો તથા તેટલો ઉપયોગીછે. વા ધીમો પડે ત્યારે બફારો થાય તે બફારો પંખો હલાવવાથી બંધ થાય.

પાઠ ૬૫—પાણીમાં પથ્થરો નાંખવાથી કુંડાળાં થાયછે તે લહેરો ગણાય તે પવનથીજ નગારાપર ડાંડી મારવાથી ચામડાનો થડકારો થઈ તે પ્રવાહી વા હલતાં આપણા કાન માંહેલા વા સાથે થડકારો મિશ્ર થઇ કાન માંહેના પાતળા પડ સાથે અથડાતાં જેવો અવાજ થાય તેવોજ માલમ પડેછે, તેથી આપણે સાંભળીએ છીએ.

પાઠ ૬૬.—શણનાં તથા ચીંથરાં જે શેરીઓમાં રખડતાં માલમ પડેછે તેને લઇ ધોઈ ચુનાના પાણીમાં થોડા રોજ બોળી સડવા દઇ કાઢી ખાંડી ભૂકો કરી વાળાની ચાળણીમાં ગાળી કાઢે છે, તેથી માવો જામી જતાં કાગળ બંધાયછે, તે લખાય તેવા થતા નથી. ઘઊંની ખેળને ફટકડીના પાણીમાં બોળી કાઢેછે તે આ કાગળ, જૂના કાગળોને પલાળી ધોવાથી માવો થતાં ઉપર પ્રમાણે કાગળ બને છે. સૌથી સારા કાગળ તે સાહેબખાની કહેવાયછે. કાગળ વેચનાર કાગદી ગણાય. ચોવીશ તાવનો એક ધા ને વીશ ધાનું એક રીમ ગણાયછે.

પાઠ ૬૭.—એક ભણ્યા વગરનો મૂરખ સારાં લૂગડાં પહેરીને રસ્તામાં જતાં માલમ પડવાથી કોઇ સ્ત્રી પરદેશથી આવેલા પોતાના ધણીનો પત્ર વંચાવા ગઈ પણ તે મૂરખ કાગળ જોઇ રોવા લાગતાં તે સ્ત્રીને પણ ફાળ પડી જે કાંઇ માઠી ખબર હશે. પછી ર-

ડવાનું કારણ પૂછતાં મૂરખે કહ્યું જે હું ભણ્યો નહિ તેથી મારી મૂરખાઇને રડું છું. માટે ન ભણે તેને પ્રજેતો થતાં લાજી મરવું પડે; અને પસ્તાવો થઇ આવા હાલ થાય.

પાઠ ૬૯.—ગધેડાંને ચાર પગ તે પાતળા ને ડાબો ઊંડો છે, તેથી તે સીધી ટેકરીપર ચડી શકેછે, તે ધીમાં હોયછે, તે ભૂંકે છે, વધારે ચાલે ને બોજો ખેંચી જાય. આપણા મૂલકમાં કોઇ ગધેડે બેસે તો લાજ, પણ સિંધ દેશમાં મોટા મોટા અમીર પણ ગધેડે બેસેછે. ગધેડાં ઉકરડા કે રાખમાં આળોટે છે; તેવારે જ્યાં ડોક આવે ત્યાં સાફ ને સરખું કરેછે. તેના કાન લાંબા છે, ગધેડીનું દૂધ માંદાને પાય તો ગુણ થાયછે.

પાઠ ૭૦.—ગધેડાને ભત્રીજે ગુણ કરવાથી કાકાને ઘેર કાકો મરી જતાં, ત્યાં લઇ જઈ બાંધતાં; તે ઠેકાણે પગ ઠબકારતાં, તે જગોએ ખોદવાથી ધનનો ચરૂ જડ્યો. જુઓ ગધેડાં પણ સાચવવાનો ગુણ ભૂલતાં નથી; તો માણસે પણ ગુણ કરનારનો બદલો વાળવો જોઇએ છીએ.

પાઠ ૭૧—રેશમના કીડા શેતૂરનાં ઝાડનાં પાંદડાં ખાઈ જીવે છે, તે ગરમ મુલકમાં પેદા થાયછે. તે કોશેટા કરેછે, તે કરતાં તુરત કરડી મરી જાયછે; પણ તે અગાઉ કોશેટા લઇ લેઇ તેનું રેશમ ફીરકીપર લેઇ લે તો, તે પ્રથમ પીળા રંગનું હોયછે; તેનાં જાત જાતનાં રેશમી લૂગડાં થાયછે. તેને જેવો રંગ જોઇએ તેવો ચડાવેછે, ને લૂગડાં બનાવેછે.

પાઠ ૭૨—પાછળ પ્રમાણે મચ્છર જીત મેળવતાં, બહુ અ-

હુંકાર થવાથી તે ફૂલાતો હતો, તેવામાં કરોળીઆના જાળામાં ફસાઇ જતાં નીકળવાનું કરતો જાય, તેમ તેમ વધારે અટવાણો, ને કરોળીએ આવી ઝાલી મારી નાંખ્યો. યાદ રાખવું જે બહુ બેહેકી જતાં શેરને માથે સવાશેર હોયજ- ને તેવી મૂરખાઇપર સજા કરનાર મળેજ.

પાઠ ૭૪—ખીસકોલીને બે હાથ, બે પગ, બે કાન, ને એક પૂછડી હોયછે, તેના પર રૂવાં છે, તેપર ધોળા લીસોટા છે. તે બહુ ચંચળ, રમુજી, ને નાજુક છે. તે ઝાડપર ને ભીંતપર ચડેછે, તે દાણા ખાયછે.

પાઠ ૭૫—એક છોકરો નાતમાં તેની મા જોડે જમવા ગયો ત્યાં તેની માએ થોડું જમવા કહ્યું, પણ તેણે તો બીજો જરા વધારાનો લાડુ સંતાડી ખાવા વિચાર્યું; જુઓ આ છોકરે કડકા લાડુ સારૂ તેની માને છેતરી તેથી તે નારાજ થઇ ને પરમેશ્વર પણ નારાજ થયો, તેથી તેને સજા કર્યા વિના છોડવાનો નહિ. આ ઉપરથી યાદ રાખવું જે છેતરવું એ મોટું પાપ છે ને ઇશ્વર સજા કરે છે.

પાઠ ૭૬—આ ઘડી, પળ વગેરેની વધારે હકીકત પાછળ દાખલ કરેલી છે.

પાઠ ૭૭—સોના રૂપા સંબંધી પાછળ દાખલ કરેલી છે.

પાઠ ૭૮-૭૯—આખી દુનિઆમાં જીવના પ્રકાર બે પડે. એકતો જેને અંગજ્ઞાન છે તે, ને બીજો તર્કશક્તિ તથા અંગજ્ઞાન છે તે. આવા પહેલા ભાગમાં તમામ જવજંતુ, પશુ, પંખી, વિગેરે; અને બીજામાં ફક્ત માણુસજ. બધાં જીવોના શરીરના ભાગો જુદા જુ-

દા છે. જેમાંના કેટલાંક આકાશમાં, કેટલાંક પાણીમાં, કેટલાંક જમીનપરજ રહેનારાં હોયછે.

તેમનો ખોરાક તેમને લગતો જૂદો જૂદોછે; પણ માણસ તો જમીન ઉપરજ રહેછે, અનાજ ખાયછે. તેને બે પગ, બે હાથ, મોઢું, એક નાક, બે આંખો ને બે કાન છે, તથા અક્કલ છે તેથી આપણે આપણો તથા બીજાનો બચાવ સાથે ગુજરાન ચલાવવા ઉદ્યોગ કરીએ છીએ. આ કારણથી આપણામાં ઇશ્વરની ભક્તિ કરવાની સક્તિછે, એ ખાસ કહી શકાયછે; માટે દુનિઆમાં સર્વ જાનવરોનું તથા ગરીબ ગરબાનું તથા બચ્ચાં, રોગી વિગેરેનું પાલન કરી ઉદ્યોગ કરી ગુજરાન ચલાવવું, ને સર્વનું સારૂં ઇચ્છી ઇશ્વરની ભક્તિ કરવી; આ આપણું કામછે.

પાઠ ૮૦—ભાઈનું બેન ઉપર ને બેનનું ભાઇ ઉપર અરસ પરસ હેત હોયજ તે સ્વાભાવિકજછે જુઓ લલુ ને લખીનો દાખલો. તે કેવાં ડાહ્યાં! તમારે પણ એવું હેત રાખવું.

પાઠ ૮૨—પાણીની ઘણી જરૂર છે, વાની જેવી જરૂર તેવીજ પાણીની પણ જરૂર ગણાય; દરિઆ તથા જમીનપરનું પાણી સૂરજની ગરમીથી ઊંચે ચડી વરસાદ, કરા, ઝાકળ, ઓસ, બરફ, ધૂમર ને વરાળ રૂપે જમીનપર પાછું પડેછે, પાણી ન હોયતો આપણે જીવીએ નહિ; તેમજ અનાજ, ઝાડ વિગેરે પાણીથીજ ઉત્પન્ન થાયછે. આ પણ પરમેશ્વરનોજ પાડ માનવો.

પાઠ ૮૩—સાપ તમે સર્વે જણે જોયોછે. તેને બહાર પગ નથી; પણ પાંસળીઓના ટેકાવતી ચાલેછે તે બહુ ઝેરીછે, તે કરડે

તો તુરત થોડે છેટે જોરથી પાટો બાંધવો. પછીતુરત કોઈ ડાહ્યા માણસ પાસે લઇ જવો ને ઉપાય કરવા. આપણામાં કોઇ શત્રૂ, અગર ખરાબ માણસ હોય તેને સાપ જેવો કહેછે, માટે એમ લોકો કહે તેમ નહિ થતાં સર્વેનું સારૂં ચહાવું.

પાઠ ૮૪—૮૫—એક વખત સિંહના શરીર ઉપર કેટલાક ઉંદરો દોડા દોડ કરવા મંડ્યા, તેવામાં એક ઉંદર સિંહના ઝપાટામાં આવ્યો તે કરગરવા મંડ્યો તેથી સિંહે છોડ્યો—ત્યારબાદ એક વખત એક જાળમાં સિંહ ફસાઇ ગયો, તેને પેલા ઉંદરે જાળ કાતરી બદલો વાળ્યો ને તે જાળમાંથી મુક્ત કર્યો. જુઓ જાનવર પણ વખત આવ્યે બદલો વાળવા ચૂકતાં નથી, ત્યારે આપણે ગુણ કરનારનો વખત આવે બદલો વાળવો.

પાઠ ૮૬.—શણના છોડ માણસ જેવડા થાયછે. તે પાકયાબાદ લાવી પાણીમાં પલાળી તેનાપરથી રેસા કાઢી તેને ધોઇ સાફ કરી તેની સૂતળી વણેછે, ને બોયાંની દીવાસળી કરેછે.

પાઠ ૮૭.—શિઆળ કૂતરાના જેવડું હોયછે. તે જંગલમાં રહેછે, મૂએલાં જાનવરોને ફાડી ખાયછે. તે બહુ બીકણછે દિવસે તો બહાર નીકળેજ નહી, તેનો રંગ મેલો પીળો છે રાતે બાહાર નીકળે ને ટાઢમાં બહુ બુમો પાડેછે. તે ખંડેર કે બોલ ખોદી રહેછે. શેરડીના વાઢમાં પેશી બહુ નુકશાન કરેછે. તેની લુચ્ચાઇની ઘણી વાતો છે.

પાઠ ૮૮—૮૯—પહેલે દિવસે એક લોભીઆને ઘેરથી એક સુતારો પોતાને ઘેર જમણવાર સબબથી તપેલાં લઇ ગયો; તેમાં બીજા નાનાં (બચ્ચાં) તપેલાં મૂકી વિઆણનું નામ દઈ પાછાં મૂકી ગ-

યો. બીજે દિવસે પાછો તેનેજ ઘેરથી તપેલાં લઈ ગયો ને તપેલાં મરી ગયાં ઠરાવી પાછાં આપ્યાં નહિં. આ ઉપરથી લોભીઆએ કબૂલ કર્યુંકે જન્મે તે મરે; તેથી ચૂપ થઇ ગયો કહેવત છે કે " જ્યાં લોભીઆ વસતા હોય ત્યાં ધૂતારા ભૂખે ન મરે "

પાઠ ૯૦ ભીંડીના છોડ માણસ જેવડા ઊંચા થાયછે. તે પાકંયા બાદ લાવી પાણીમાં નાંખેછે. પછી પાણીમાંથી કાઢી તેની છાલ કાઢી તેના દોરડા વણી ખાટલા, વરત, દોર, વિગેરે કરેછે તેનાં બોયાંની દીવાસળી થાયછે. તેનો રંગ ધોળો હોયછે, ને તે બહુ ટકાઉ છે. .

પાઠ ૯૧.—ઉંટ ઉંચા ને લાંબા છે. તે અઢારે ઠેકાણે વળેલાં હોયછે તેના બરડા વચ્ચોવચ્ચ ખુંધ છે. તેના જોગ માણસોએ કાહા પણ બનાવ્યાછે. ઉંટ રેતીવાળી જમીનમાં મુસાફરી કરવાના કામમાં આવેછે તે બહુ ઝડપથી ચાલેછે. ઊંટને ઘણા દીવસ ખાવાનું ન મળે ।. તેની ખુંધ નાની થતી જાયછે ને તે ખુંધથી પોષણ થાયછે. તેના પેટના એક ભાગમાં ચોખ્ખું પાણી હોયછે. તેથી વખતે જીવ બચાવેછે.

પાઠ ૯૨—૯૩.—કેટલાકનાં ફૂલ, કેટલાકનાં ફળ, ને કેટલાંકનાં બીઆં આપણા ખાવામાં આવે છે.

પાઠ ૯૪.—વાહાણ લાકડાનાં થાય છે તેને તળીએ તાંબાનું પંતરૂં જડેલું હોય છે. તથા ખીલા પણ તાંબાના જડેલા હોય છે. કારણ•કે દરિઆમાં કેટલેટ ઠેકાણે લોહચુંબકનાં ખડક આવે તો વાહાણ તૂટી જાય. તે પાણીમાં તરે છે. દરિઆની મુસાફરી, કે લડાઇના કામમાં બહુ આવે છે. નાનાં વાહાણ તે હોડીઆં કહેવાય છે. જેમાં વરાળયંત્ર તે આગબોટ કહેવાયછે.

પાઠ ૯૫–૯૬.—રીંછ જંગલમાં રહેછે. જમીનપર ચાલે છે, ઝડપથી દોડેછે. તેમાંનાં કેટલાંક ભૂરાં ને કેટલાંએક ધોળાં હોયછે રીંછને વાળ બહુ હોયછે. ચાર પગે ચાલેછે. તેને માણુસો પાળી કેટલીએક રમતો શીખવે છે. તે ફળ, કંદ, માંખી, માંસ કે મધ ખાયછે.

પાઠ ૯૭—૯૮.—આ વિષે પાછળ કેટલું લખાઇ ગએલુંછે

પાઠ ૯૯—૧૦૦—૧૦૧.—આ વિષે પાછળ કેટલું લખાઈ ગયુંછે.

પાઠ ૧૦૨.—હાથી તમે જોયો હશે. તે બહુ જબરૂં જાનવરં છે. તે બે માણુસ ઉપરા ઉપરી ઉભાં રહે તેટલો ઉંચો, અને સાત માણુસ લાંબા હાથ કરી એક બીજાનાં આંગળાં પકડી ફરતાં ઉભાં રહે તેટલો ઘેરાવામાં હોય છે. તેના પ્રમાણમાં પૂછડી બહુ નાની હોયછે તેને એક સુંઢ છે. તે વતી ગાંઠ છોડે તથા ખાવાનું પીવાનું કામ કરેછે. તેના મોઢામાં ચાવવાના દાંત હોય છે, ને બહાર બે મોટા દેખાડવાના છે, તે દુશ્મનને મારેછે. આપણામાં કોઈ લુચ્ચો હોય તેને તે દાંતની કહેવત કહેવાયછે. માટે તેવી લુચ્ચાઇ ન રાખવી. તે દાંતના ચૂડા, હાથા વિગેરે ચીજો થાય છે.

પાઠ ૧૦૩.—જ્યાં પથ્થરાની છત હોય ત્યાં પથ્થરનાં ઘર બાંધે છે; અને બીજે ચીકણી માટીમાં ગોતર, રાખ મેળવી લાકડાના ચોકઠામાં ગોઠવી ઈંટો પાડી તેને પકવી ઘર બાંધેછે. પીતળના સંચાથી ઈંટો પાડે તો ઘણો લાભ થાયછે.

પાઠ ૧૦૪.—ભીંતનો પાયો જમીન ખોદીને ઉંડો નાંખેછે, કારણું કે સ્થીર રહે. તેમાં કોલ પાથરી તેપર ઈંટો મૂકે; વળી ચૂ-

તાનો કોલ પાથરી ઈંટો મૂકે આ પ્રમાણે કરતાં ભીંત થાય.

પાઠ ૧૦૫.—ભીંતો તૈયાર થયાબાદ સુતાર આવી લાકડાથી માળી લેછે તેપરનું નળીઆં પાથરેછે, ત્યાર બાદ ભીંતના વચલા ભાગમાં કેટલાક માળ પણ બાંધે છે.

પાઠ ૧૦૬.—લોઢા વિષે આગળ લખવામાં આવ્યુંછે.

પાઠ ૧૦૭—૧૦૮.—બકરાં સૌએ જોયાં છે.

પાઠ ૧૦૯.—કપાસિઆ ખેતરમાં વાવે, તેમાંથી કપાસ થાય, તેને પીલે તેમાંથી રૂ થાય, તેનાં પહેરવાનાં જાત જાતનાં લૂગડાં થાયછે.

પાઠ ૧૧૦.—સૂરજ વિષે પાછળ કહેવામાં આવ્યુંછે.

પાઠ ૧૧૧.—ચંદ્ર એ સૂરજ કરતાં પૃથ્વી નજીક છે. ચંદ્રમા પુનેમને દહાડે ગોળ દેખાયછે. એમ અંધારીઆના પંદરે દિવસ દરરોજ નાનો થતો જાય ને બબે ઘડી મોડો ઉગે છે. એમ કરતાં કરતાં છેક નાનો થતો જાયછે. સવારે ઉગતો દેખાય છે. અજવાળીઆમાં બીજથી દેખાવો શરૂ થઈ હમેશાં જરા જરા વહેલો અને મોટો થતો જતાં પુનમે આખો દેખાયછે. તે પૃથ્વીની આસપાસ ફરેછે. તે એક ગ્રહ છે. પણ તેમાં વાતાવરણ નથી તેથી તેમાં જીવની ઉત્પત્તિ નથી. તે પોતે પ્રકાશમાન નથી પણ દર્પણ ઉપર સૂરજનું તેજ પડી પાછું આપણી ભણી આવેછે,

પાઠ ૧૧૨.—કલાકને મિનિટ વિષે પાછળ બોલવામાં આવ્યું છે.

પાઠ ૧૧૩.—તારા આકાશમાં ઘણા ઉંચા ને મોટા છે એક દોડતો ઘોડો તે ભણી દોડાવીએ તો આપણા માથામાં વાળ છે તેથીં પણ વધારે વરસે ત્યાં પહોંચે નહિ એટલા દૂર છે તેથી નાના લા-

એછે. તારા એક ચળકતા ને બીજા સ્થિર છે જેનું તેજ ચળકતું હાલતું ને ધોળું દેખાય તે તારા અને જેનું તેજ સ્થિર ને લાલાશપર દેખાય તે આપણી પૃથ્વીની પેઠે ગ્રહ છે, તે અંધારી રાતે દેખાય છે. ને હીરાની માફક ચળકેછે. તે ચંદ્રની પેઠે ફર્યા કરેછે. ગગનમાં કોઇ વખત પૂછડીઆ તારા દેખાય છે. તે મૂરખ લોકો ખબર નહિ તેથી વરસમાં નવા જૂનું થવાની દહેશતમાં પડેછે. તે કેવળ મૂરખાઇ સમજવી.

પાઠ ૧૧૪.—૧૧૫.—વરસાદ વિષે પાછળ બોલવામાં આવ્યુંછે.

પાઠ ૧૧૭— આપણી આસપાસ; ઊંચે નીચે શરીરમાં, જાનવરમાં; ઝાડમાં અને વનસ્પતિ એમ સર્વ જગોએ પરમેશ્વર છે (પરમ=મોટો+ઈશ્વર=ધણી;=મોટો ધણી; પવનને જેમ આપણે દેખતા નથી પણ તેનાં કામ પાંદડા હાલવા ઉપરથી કહીએ છીએ જે પવન છે, તમે આ બધી દુનિઆં, તેમાંના પદાર્થો તથા આપણને બનાવ્યા તથા જે જે જોઇએ તે પણ સરજ્યું તેથી તેનો કર્તા કામ ઉપરથી જરૂર જાણવું જે પરમેશ્વરછે. પણ તે પવનની પેઠે દેખાતો નથી

પાઠ ૧૧૯—૧૨૦—જેનું નામ પાડેલું હોય, જે નજરે જોવામાં આવે જેના કામપરથી જણાય, જે નજરે જોવામાં આવે, જેના કામપરથી જણાય, જે અથડાવાથી સુંઘવાથી, કે અવાજથી આપણને માલમ પડે જે તે છે; તે બધાને વ્યાકરણમાં "નામ" એમ સંગ્ના ઠરેલ છે.

પાઠ ૧૨૧—૧૨૨—૧૨૩—ગંગુ ને ધનુ એ બે છોકરાનો બાપ ગરીબ ને આંધળો હતો, તેથી તેની મા દળણાં દળી સર્વનું પેટ ભરતી પછી બંને ભાઇ એક શેઠને ત્યાં વાણોતર રહ્યા, એક વખત ગંગુને લેણુ લેવા મોકલ્યો, અને ધનુને વેણીરામ પંડયાને ત્યાં પીતાંબર આપવા મોકલ્યો. તે બંને કામ ઝડપથી કરવાનાં હતાં, તેમાં ગંગુએ તો તેમ કર્યું; પણ ધનુ રસ્તામાં રમકડાં જોવાને લેવા તથા મદારીની રમત જોવા વિગેરે કારણથી રોકાયો ને રસ્તામાં રસળ્યો તેથી વેણીરામ તાળુવાસી ચાલ્યા ગએલા; તેથી પાછો આવતા શેઠે ઠબકો દઇ રજા આપી તેથી તે રોવા લાગ્યો, પણ શેઠ ફરી રાખતા નહોતા, તેવામા વેણીરામ પંડયા આવવાથી ને ધનુપર દયા આવવાથી શેઠ પાસેથી પીતાંબર લીધું ને તેની વતી કાલાવાલા કરી ધનુ પાસે માફ મંગાવી ને દાખલ કરાવ્યો. આ ઉપરથી યાદ રાખવું જે જેના હાથમાં અગર કામમાં હોઇએ ને અધવચ રસળીએ તો ધનુની પેઠે પસ્તાવો થઇ રોવાનો વખત આવે.

પાઠ ૧૨૪—એક અક્ષર અથવા વધારે અક્ષરોનો પણ અર્થ સમજાય ત્યારે શબ્દ ગણાય.

સ્વર અગર વ્યંજન હોય તોપણ અ, આ, વિગેરે સ્વર અક્ષર, તે સ્વર; અને ક, ખ, વિગરે કકાના અક્ષર તે વ્યંજન સમજવા. સ્વરનો ઉચ્ચાર તેની મેળે થાય, પણ વ્યંજનનો તેમ થતો નથી. તેનો ઉચ્ચાર સ્વરની મદદથીજ થાયછે; જેમ ક ને અ મળે ત્યારે ક વ્યંજનનો પૂરો ઉચ્ચાર ગણાય. એમજ વ્યંજન સાથે સ્વર મળે, ત્યારે બાર અક્ષરની બારાક્ષરી કહેવાય. બે અથવા વધારે વ્યંજન એક

ઠા થાય અને તેને છેડે સ્વર જોડાય; ત્યારે જોડાક્ષર થાય, જેમ પ,ર, ને આ સ્વર મળે ત્યારે પ્રા જોડાક્ષર થાયછે. જેવો અક્ષર લખ્યો હોય તેવો ઉચ્ચાર કરવો. કોઈ રામ, એવા શબ્દને રોમ, એવો ખોટો ઉચ્ચાર કરે તે ઠીક નહિ. કેટલાક ડને ઠેકાણે ર બોલેછે જેમ ગાડીને બદલે ગારી તે ખરૂં નથી. કેટલાક તોતડાં માણુસ ટ, ઠ, ડ, ઢ, ણ, અક્ષરને ત, થ, દ, ધ, ન, ની પેઠે બોલેછે; જેમ ટોપીને તોપી; ઠીકરૂંને થીકરૂં, ડોશીને દોશી; ઢોરને ધોર પણને પન કહેછે. તો તે કેવું અતડું લાગેછે. તેમ કોઈ મોતીને મોટી, કે તાળુને ટાળુ કહેછે, તે પણ તેવુંજ લાગેછે.

પાઠ ૧૨૫.—દાંતવડે અગર હોઠવડે બોલવાનું ભાન પણ રાખતા નથી. જો બરાબર ધ્યાન આપે તો તેમ થાય નહિ. કેટલાક ગળામાંથી, તાલવ્ય, મહાપ્રાણ, અનુનાસિક, હોઇસ્થાની, દંતોષ્ઠ, દંતસ્થાની, એમ જેવા અક્ષરો તેવાજ તે જગોએ શુદ્ધથી ધ્યાન આપી બોલવા જોઇએ. તેમજ કેટલાક છોકરા એકકો અક્ષર અગર શબ્દને બબ્બે વખત બોલે છે તે પણ બહુ ગેરવ્યાજબી છે. પણ જેમ એક વખત હોય તેમજ બોલવો જોઇએ.

પાઠ ૧૨૬.—વાંચવામાં બીજી કાળજી એ રાખવાની કે બોલ એક બીજામાં ભરાઈ ન જાય. કેટલાક તો એક શબ્દ કે વાક્યનો અરધો ભાગ બીજા શબ્દ કે વાક્યના ઢપના રૂપમાં મેળવી બોલેછે એ ઠીક નથી. તેમજ કોઇ અક્ષરો રહી પણ જવા નહિ જોઇએ. તે બધાની સમજુતી તથા શબ્દ કે વાક્યનો અર્થ બરાબર સમજવા માટે ચિન્હ રૂપી નિશાનીઓ નીચે જણાવી છે; તે પ્રમાણે લખવું

તથા વાંચવા બોલવામાં પણ તેમજ અટકવું. (,) જરાવાર થોભવું, તેનું નામ અલ્પ વિરામ ચિન્હ છે. (;) તેનું નામ અર્ધ વિરામ ઉ-પલા કરતાં જરા વધારે વાર થોભવું. (:) આનું નામ પૂર્ણ અર્ધ વિરામ છે ત્યાં તે કરતાં પણ વધારે વાર અટકવું. (.) પૂર્ણ વિ-રામ કહેવાયછે ત્યાં ઘણીજ વાર અટકવું. આ જગોએ વાક્ય સંપૂર્ણ થયું ગણાય, તેથી તે વાક્યનો ભાવાર્થ પણ આવી ગયો એમ સ-મજવું. (?) પ્રશ્નાર્થ કોઇને સવાલ પૂછતાં વપરાયછે. (!) ઉદગાર છે તે નવાઇ વાપરતાં લખવું ને બોલવું. (" ") અવતરણ છે તે પારકા શબ્દ, અક્ષર કે વાક્ય લઇ લખતાં તેની આસપાસ મૂકાય છે. ( ) કૌંસ તે કોઈ અક્ષર; શબ્દ કે વાક્યનો અર્થ શુદ્ધ રહેતો હોય અગર આગળના વાક્યના પેટામાં સંબંધ રાખતો હોય ત્યાં વપરાયછે.

ઉપર પ્રમાણે જ્યાં ચિન્હોની નીશાનીઓ નથી હોતી ત્યાં ઉલટો અર્થ થાયછે. એક ચોરના મુચરકામાં નીચે પ્રમાણે બન્યું જે "હું ચોરી કરૂં નહીં, કરૂંતો સરકારનો ગુન્હેગાર થાઉં" એમાં નહિ શબ્દ પછી અલ્પ વિરામ કરવું જોઇએ ત્યાં ન થવાથી, તેમજ કરૂં શબ્દ પછી ચિન્હ ની નિશાની થવાથી તે ચોર છુટી ગયો. કેમકે એથી એવો અર્થ થયો જે " મારે ચોરી કરવી જો ન કરૂંતો ગુન્હેગાર થાઉં."

પાઠ ૧૨૭.—આપણે ઘરમાં જેમ કાંઇ ખાવા માગતા હોઇએ અગર વાત કરતા હોઈએ તેમજ વાંચવાની જરૂર છે. તથા ધીમે ધીમે વાંચવું કે સૌ સાંભળે. ત્યારબાદ શબ્દ ઉપાડતા જતાં ઉતાવળથી વાંચવાની ટેવ પડશે. "સાઈને શુદ્ધ બોલતાં, નિશાનીઓ આગળ અટકતાં, અને ખરા શબ્દપર ભાર મૂકતાં આવડે તોજ સારૂં

વાંચતાં આવડ્યું એમ કહેવાય.

પાઠ ૧૨૮.—તમે ત્રણ ચોપડીઓ શીખ્યા તે ગૂજરાતી લિપિમાં છે; પણ હિંદુ ધર્મનાં પૂસ્તકો તથા વારતા વિગેરેની ચોપડીઓ બીજી તરેહની લખેલી છે; તેને બ્રાહ્મણી કે બાળબોધ લિપિ કહે છે. જેને ગૂજરાતી લિપિ આવડે છે તે જરા વધારે મહેનત લઇ શિખે તો થોડી વારમાં આવડે. કારણ કે તે ગૂજરાતીને મળતી છે; ફક્ત ફેર એટલોજ કે ગૂજરાતીને માથે લીટી દોરી હોય અગર લીટી બીલકુલ દોરી ન પણ હોય. પરંતુ બાળબોધ અક્ષર દરેકને માથે જૂદી જૂદી લીટીથી માથુ બાંધ્યુ હોય છે.

આ ચોપડીમાં ઘણા પાઠ નિતિ સંબંધી છે. તે પાઠ શિખવતી વખતે તેનો સાર બરાબર છોકરાના મનમાં ઉતારવો જોઇએ. નિતીના પાઠ સઘળા જોડી કાઢેલા છે. તેમાંના કેટલાક પાઠની વાત સંભવીત હોય છે, જેમ કે ચકલાની વાતમાં જે બીના લખી છે તે પ્રમાણે ચકલા કરી શકેજ નહિ; ત્યારે તે પાઠ લખવાનો હેતુ શો છે; તે બરાબર છોકરાના મનમાં ઉતારવો.

બીજી તથા ત્રીજી ચોપડીમાં જૂદા જૂદા છંદમાં ગવાતી કવિતા તેના તાળના માપ સાથે નીચે મુજબ. કોઇ અક્ષર માથે (।) પાણુ ઉભી જેવી નિશાની હોય તે તાળ પાડવા માટે છે. જે કવિતા બોલવી તે ધીમાશ, ઢબસર, ને તાળ પાડી રાગમાં બોલવા ધ્યાનમાં રાખવું.

બીજી ચોપડી.

પાઠ ૨—ચોપડી વિષે કવિતા—ચોપાઇ. સારી ચોપડીઓ શોભાય, હું તે દેખી દૂર ખાય; પણ વિગતેથી જો વંચાય, તો તેમાંથી કારજ થાય. આ ચોપાઇ છે તેમાં ચાર ચરણ ને દરેક ચરણમાં જણાવ્યા પ્રમાણે ચાર ચાર તાળ હોય છે. આ ધોરણમાં અર્થની જરૂર નથી, તેથી સમજુતી દાખલ કરી નથી,

પાઠ ૮૧—સંગત—છપ્પો—જેને જેવો સંગ, રંગ બહુ તેવો બેસે; જેને જેવો સંગ, પ્રેમ પણ તેવો પેસે. જેને જેવો સંગ કામ તેવાંતે કરશે; જેને જેવો સંગ, ઠામ તેવે જઇ ઠરશે. રૂડે સંગે રૂડો થશે, બૂરે સંગે બૂરો બને; સારા મ્હેતાના સંગથી ભાગ્યશાળી વિદ્યા ભણે. આ છપ્પો છે તેમાં છ પદ ને દરેક પદમાં છછ તાળ છે.

ત્રીજી ચોપડી.

પાઠ ૪૪.—ઘર વિષે—ભુજંગીછંદ—છજાં જાળીઆં માળીઆં ખૂબ છાજે, રૂડાં બારીએ બારણાંતો બિરાજે; ઘડ્યાં પાણીઆરાં રસોડાં રૂપાળાં, ચણ્યાં ઇટથી ને દીસે છે ચૂનાળાં. આ ભુજંગીછંદછે તેમાં ચાર હારોને ચાર તાળ છે.

કઠીન શબ્દાર્થ.

(તે ડિક્ટેશન માટે પણ સમજવા.)

બીજી તથા ત્રીજીના.

क.

કોષ્ટક—સાંકળીઉં; પ્રારંભ; પત્રક.
કલ્લોલ—કળાહોળ, કકળાટ, આનંદ.
કચ્છ—કાચબો; કાઠિઆવાડની ઉત્તરે પ્રાંત છે.
કંકોત્રી—વધામણી-ઓચ્છવ આનંદનો પત્ર.
કર્યું—બનાવ્યું, ગોઠવ્યું.
કૃષ્ણ—આજથી ઘણાંક વરસ પર દ્વારકામાં રાજા થયો તે.
કચુકા—આંબલીના ઠળીઆ; બીજ.
કૃપણ—કંજુસ, લોભી.
કાંતવું—રૂની પુણીમાંથી તાંતણો કાઢવો.
કુંભાર—માટીનાં ઠામ કરનાર (ઘડો કરનાર.)
કર્યું—કીધું.
કાઢયો—નીકાલ્યો, ખેંચ્યો.
કવિતા—કાવપણું=વિષય કાવ્ય.
કોડિઆં—માટીનાં દીવો કરવાનાં નાનાં વાસણ.
કાશી—હિંદુસ્તાનમાં ગંગા કાંઠે શેહેર છે તથા માણસનું નામ પણ હોય છે.
કડછી—રાંધવાનું હથિઆર.
કણઝીઉં—કણઝામાંનું તેલ.
કૂદાવતી—ઠેકાવતી.
કોદાળી—જમીન ખોદવાનું લાકડાના હાથામાં નાંખેલુ લોઢાનું ઓજાર.
કાઢી—ખેંચી.
કદી—કોઇ દિવસ.
કાજુ—મગફળીનાં બીજ.
કૂદતાં—ઠેકતાં.
કૂવો—પાણી નીકળે તેવો ઉંડો ખાડો.
કુંડાળું—ગોળ ચક્કર.
કાચું કોરૂં—રાંધ્યા વિનાનં; શેકેલું.
કઢી—છાશ, કોકમ વિગેરેને મશાલો ચણાનો લોટ નાંખી ઉકાળવું તે.
કલેડું—કથરોટ, લોટ મસળવાનું
કોણી—હાથની વચ્ચેનો સાંધો, ભાગ.

કૂતરો—એક જાતનું જાનવર.
કિંમત—મુલ્ય.
કિનખાબ—રેશમી, મશરૂ, બુટ્ટાવાળું.
કંદોઇ—હલવઇ, સુખડીઓ.
કાંટા—બાઇડીઓને નાકે પેરવાનું ઘરેણું, શૂળ,
ક્રોડ—સો લાખ.
કણુસલું—ડુંડું દાણાવાળું (જુવારનું.)
કિલ્લો—પથ્થરગઢ, કોટ; વાડહદ.
કુંડ—પાણીનો બાંધેલો ઉંડો ખાડો.
કીડી—એક જાતની ઝીણી જનાવર.
કોશેટો—રેશમનો કીડો.
કરોળીઓ—કરા સાથે માળણ વિગેરેમાં રહેનાર તથા જાળ બાંધનાર જીવડો.
કાંચળી—કાપડી; છાતીમાં પહેરવાનું કપડું.
કાંસુ—તાંબુ ને કલઇ મળીને થએલી ધાતુ.
કજીઆ—કજીઆ; ટંટા; ફિસાદ; કંકાસ
કાંતી—પૂણીમાંથી સૂતરનો તાંતણો કાઢી.
કાન્તિ—તેજ; ડોળ. ચળકાટ,
કુંપળ—કુંપળું—નવી ફણુસ.
કપાસિઆ—કપાસમાંથી નીકળતાં તેના બી.
કૂડી—નઠારી, ખરાબ.
કબૂલત—મંજુરી કરાર માન્ય કરેલું.
કલ્પાંત—રોવું, કકળવું, પસ્તાવો, ખેદ.
કૂકડી—મરઘી.

ખ.

ખલાસી—વાહાણનો હાંકનાર.ખારવો.
ખોંખારેછે—હણહણવું.
ખાળવું—અટકાવવુ; બંધ કરવુ.
ખીજવવું—ધખવવું; ગુસ્સે કરવું.
ખજૂર—ખજૂરી ઝાડનાં ફળરૂપી મેવો.
ખસેડયા—દૂરકર્યા; ખેસવ્યા.
ખૂબ—ઘણું; ઝાઝું; બહુ.
ખૂણે ખોચરે—ઓળે; ગોખલે, આસપાસ.
ખાસા—મજાનાં; સારાં; નવાં.
ખારૂં—ખારવાળું.
ખંખેરી—ઝાપટી, ઝીંઝોટી. ઉડાડી.
ખુંધ—બરડા વચ્ચેનો ઢેકો. ટેકરો.
ખારાશ—ખારવાળુ.

ग.

ગર્જના—અવાજ, નાદ, સાદ.
ગુચ્છો—રીસ; જથ્થો થોક.
ગઠ્ઠા—ખડબ; ગાંઠો.
ગંદવાડ—એઠવાડવાળું, દુર્ગંધ.
ગેરૂ—ધૂળ રાતી, રાખ.
ગોરસ—દહીં.
ગુરૂ—મેહેતાજી; શિક્ષક, વિદ્યા ધર્મ વિગેરે રસ્તો સારો દેખાડનાર.
ગાંધી—ગંધીઆણું તથા ઓસડ વેચનાર.
ગણપતિચોથ—ગણેશ ચોથ. વૈશાક સુદ ૪
ગુણ—પાડ; આભાર.
ગુમડાં—શરીરમાં પાકેલાં ગડ.
ગરીબ—લાચાર; કંગાળ.
ગળચવો—ગળે પહેરવાનું સોનાનું ઘરેણું.
ગાંસડી—પોટકી. ગાંઠડી.
ગજાનું—શક્તિ.
ગુણપાડ—આભાર.
ગમ્યો—પસંદ પડયો; ભાવ્યો.
ગધેડું—ખચ્ચર.
ગ્રહ—ફરતાં પૃથ્વીનાં સ્થાનકો.
ગૃહસ્થ—ઘરધણી, આબરૂદાર.
ગુજરાતી—ગુજરાતની.
ગોતર—ખાતર.
ગળે પડવું—વળગી પડવું હકવગર માલિક થવું.

घ.

ઘેબરીઓ—ઘેબર જેવો મીઠો
ઘૂમટો—લાજ, મો ઢાંકવુ, સણકો.
ઘસવા—મસળવા.
ઘાસ—ખડ.
ઘૂરકવું—વાડકાં કરવાં, સામાથવું, ઘોરવું.
ઘુંટવુ—વાટવું.
ઘૂઘરા—એકજાતની ઘુઘરાના આકારની એક ચીજ.

च.

ચિત્ર—છબી; ડોળ; નકશો; આકાર, ફોટોગ્રાફ.
ચપ્પુ—ચાકુ; છરી.
ચંદ્ર—આકાશમાં એક ગ્રહછે.
ચંદી-જોગાણ, ઘોડાને જે દાણા ખવરાવે છે તે.
ચિપિઆ—ચિપટી વાળેલી લોઢાની પાટી જેવા.
ચૂસવું—ધાવવું, ખેંચવું.
ચાંદી મોઢામાં થએલું ચાઠું.
ચીકણું—ચીકાશવાળું,તૂટેનહીંતેવુ
ચિચોડા—આબલીના બી.
ચોખંડા—ચોરસ.
ચાટલું—દર્પણ; અરીસો; પાંપણ

પરનો ભાગ.
ચિત્ત—મન; ધ્યાન,
ચોરણો—સુરવાળ, કમરથી નીચેનો પહેરવાનો લૂગડાનો શીવેલો હોય છે.
ચોકી-ચોકસી, રોન, પેહેરો.
ચોપડચાં-અડાડચાં; વળગાડચાં, ભુસ્યાં.
ચળકતાં-ઝળકતાં, ઓપતાં.
ચચ્ચાર-ચાર ચાર.
ચૌટું-બજાર, દુકાનુનો ચોક.
ચોમાસુ-વરસાદના ચાર મહિના.
ચાહુન—જાહેરાત, ચડે ઘોડે, ઉઘાડે છોગે
ચીજ-વસ્તુ, ચીજ, જણસ.
ચોકડાં-કાને પેહેરવાનાં ચોરસ સોનામાં તગન.
ચોટલો-માથાના લાંબા બાળનો જથો.
ચાકરડી—દાસી. ચાકરી કરનારી.
ચંચળ—ચપળ. તીવ્ર,
ચરબી—હાડકાંપરનો ગર
ચૂડા—બલૈઆં, તે હાથીના દાંતનાં થાય છે.
ચતુરાઇ—દાનાઈ ડાહાપણ.

છ.

છત્રી...છત્ર; ચોમાસા ઊનાળામાં માથે ઓઢવાનું યંત્ર.
છપ્પો-છપદનો છંદ.
છાજલી-છજ્જું,
છૂટું—મોકળું, અલગ.
છોકરાં—બાળક (છોકરાંને છોડીઓ મળીને.)
છાયું—માળ્યું છવર્યું.
છાપરૂં—ખોરડું, ઘર, ઝુંપડું.
છીંડી—બારી, બાકું.
છોલાણું—ચારેમેર ચુનો દીધેલું.
છાંટવું...છંટકોરવું; ઉડાવવું, ફેંકવું
છવીટીઆં—કરડા; વેઢ; વીંટીઓ.
છાતી—હૈયું; મન; ગામ નીચેનો આગળનો ભાગ.
છછુંદરા—દારૂનાં કાગળનાં ભરેલાં ખોખા.
છાંયડો—શીળો, છાંયો, ઓળો.
છૂપાવવું—સંતાડવું દબાવવું.

જ.

જંત્ર—તંત્ર; બે તરફ તુંબડાં નાંખેલું વાજું.
જક્કી—જકકરવાળું; મતવાળું.
જલદ—આકરો, તેજદાર,
જન્મવું—અવતરવું.
જવલ્લે—કોઇકજ.
જામદાની—ધોળો ઊંચો દુમાસ. ખેસ.
જગપત્તિ—પરમેશ્વર, જગતનો ધ-

ણી.
જુઓ—ભાળો, દેખો, સંભાળો.
જંગાલ—લીલો રંગ.
જાગતું—ઊંઘતું નહિ તે, સાવચેત રહેવુ.
જણસો—ચીજો, વસ્તુઓ.
જીવજંતુ—ઝીણાં જીવડાં.
જુગ્તિ—કળા; હિકમત, યુક્તિ.
જીંડવાં—કપાસનાં કાચાં કાલાં (ફળ).
જગન્નાથી—ધોળું ઝીણું લૂગડું, તે અસલ જગન્નાથમાં બનતી

झ.

ઝંખવાણો—ઝાંખો; મોળો, ફીકો
ઝલાય—પકડાય; ઝાલી લેવાય.
ઝાંઝવાં—ઉનાળામાં છેટેથી પાણી જેવું જે દેખાય છે તે.
ઝાંપ—જાળ.
ઝાંપો—ભાગોળ, ગામનો રસ્તો.
ઝાંઝ—કાંસીઆં.

ट.

ટાટ—સણનાં લૂગડાં.
ટટુ—વછેરૂં, નાનું ઘોડું.
ટંકોટંક—છલોછલ. મોં સુધી.
ટોપલી—સુંડલી,
ટાંકાં—છો દીધેલાં વરસાદનાં પાણી ભરેલાં.
ટપેર્યાં—ભોલાવ્યાં; ચેતાવ્યાં.
ટુંપીઆ—ગળે પેહેરવાનાં સોનાનાં ઘરેણાં.

ठ.

ઠીકરાનાં—માટીનાં.
ઠોકયો—માર્યો.
ઠાર—ઠેકાણે; સ્થાનકે.
ઠુંઠવાવું—સજ્જડ થવું.

ड.

ડોળીઉં—ડોળીઆનું તેલ.
ડંખ—ડંશ.
ડાહ્યો—સુજ્ઞ; ચતુર,
ડામ—લોઢાનો ખીલો તપાવી શરીરને ચાંપવો.
ડૂબી—બૂડી; ડૂબકીમારી.
ડોવીદેછે—બોળી દેછે.

ढ.

ઢીમણું—ઢેકો; ગડ, ગુમડું.
ઢીંચણ—પગમાં જાંગની નીચેનો ભાગ.

त.

તાસક—તાંબાનું થાળી જેવું પહોળુ વાસણ,
તાંબાકુંડી—તાંબાની કુંડી.
તરૂ—નાના છોડ, ઘરૂ, રોપા.
તૂટી—ભાગી; કટકાકરી
તૈયાર—તત્પર; ઝટ; તાકીદે, એકદમ.
તુસીપાટીઆં—સ્ત્રીની કોટનું ઘરેણું.

તુરંગ—મનના તોર; વિચાર.
તુચ્છ—હલકો.
તરબૂચ—એકજાતનું વેલાનું ફળ.
તેજાનો—જાયફળ; જાવંત્રી; તજ, લવીંગ, વિગેરેનો ગરમ મશાલો.

દ.

દૂધભાઈ—એક દૂધે ધાવેલા.
દુલ્લભ—માણસનું નામ છે. ક્વચીતજ મોંઘું.
દુશ્મન—શત્રુ.
દર્પણ—અરીસો.
દક્ષિણી—દક્ષિણ દેશનાં
દુકાળ—નઠારો વખત.
દેડકાં—નાનાં જનાવર.
દુકાન—હાટ.
દિવસ—દહાડો.
દીન—ગરીબ.
દોશીવાણિઆ—કાપડ વેચનાર વેપારી.
દીવાળી—આસો વદ અમાંસ આનંદનો દિવસ. દીવાવાળી.
દેશાવર—બીજેદેશ, પરદેશ.
દાટવું—દાબવું.
દિવેલ—દીવે બાળવાનું તેલ.
દારૂખાનું—દારૂનું ઠેકાણું. આતસબાજી.
દોંગાઈ—લુચ્ચાઈ.
દાદર—સીડી; નીસરણી.

ધ.

ધ્યાન—મન; ચિત્ત.
ધર્મ—પુણ્ય; દયા.
ધોબી—લૂગડાં ધોનાર.
ધાન્ય—અનાજ; દાણા.
ધૂળ—માટી.
ધડ—શરીરને ડોકા નીચેનો ભાગ.
ધરતી—જમીન, પૃથ્વી.
ધીરજ—શાંન્ત ધીમાસ.
ધુણાવ્યું—હલાવ્યું; ડગાવ્યું.
ધાતુ—મની; સોનું; રૂપું; તાંબુ; સિસું; જસત; કલઈ લોઢું; વિગેરે.
ધૂતારા—ઠગારા; ઢોંગી.
ધર્મપુસ્તક—ધર્મનાં પુસ્તક.

ન.

નરી—એકલી.
નક્કર—મજબૂત; પોલુંનહિ તે, કઠણ.
નાગલી—એક જાતનું અનાજ.
નિર્દય—દયા વિનાનું. ઘાતકી.
નેત્ર—આંખ, ડોળો.
નીવડવું—સુધરવું, પેદા થવું.
નીસરી—નીકળી.
નીરે—નાંખે.
નિત્યે—હમેંશાં દરરોજ.
નળીયાં—માટીનાં બનાવેલાં ઘર.

છાવા માટે તે પર નાંખે છે તે.
નહોર—નખ.
નદીઓ—નહેરો, વહેળા.
નિશાળ—સ્કૂલ, પાઠશાળા, મકતબ.
નકુચા—બારણાની સાંકળ રાખવાના ખીલા.
નવરાશ—ફુરસદ; કામ વગર.
નિરાંત—સાંન્તતાથી રહેવું.
નિશાની—ઠેકાણું; એંધાણ.
ના ખુશ—નારાજી; દીલગીરી.
નિરાશ—આશાભંગ, ઉદાસ.
નાડી—રગ; નાડ.
નીતિ—ન્યાય; સાચાઇ; હકસર.
નાદ—સાદ; અવાજ.
નાઇડી—પૈડામાં આરા નાંખવાનું વચલું માણું.

प.

પોઇ—તેનાં પાંદડાંનાં ભજીઆં થાય, વેલો રાતો હોય.
પસ્તાવો—પશ્ચાતાપ, ફિકર
પ્રવાહી—રેલો ચાલે તે.
પ્રેમ—પ્રિતી; હર્ષ, હેત.
પ્રમાણે—અદલે; બરાબર; ઇનસાફે; સરખે.
પૂછ્યું—સવાલ્યું, સવાલકર્યો, તજવીજ કીધી.
પુણ્ય—ધર્મ.
પ્રસાદ—જમવાનું; ખાવાનું.
પ્રધાન—કારભારી; દીવાન; કામદાર.
પ્રાણી—પંચ તત્વનો જીવ. પ્રાણ વાળું.
પશ્ચિમ—આથમણી દિશા.
પાંજરૂં—જનાવરને રાખવાનુ ચોકઠું.
પુંજી—મીલકત; ધન, નાણું.
પશુ પંખી—ચાર પગાં તથા પાંખવાળાં જીવ.
પડવું—આખડવું, લથડવું.
પ્રખ્યાત—જાણીતો, વીખ્યાત.
પોપચું—ડોળાનું ઢાકણુ.
પાંપણ—પોપચાના ડોળા ઉપરના વાળ.
પેસાશે—જવાશે; ગરાશે.
પાડું—ભેંસનું બચ્ચું.
પીતળ—તાંબાને જસતની મેળવણીની મિશ્રધાતુ.
પિછોડી—પછેડી.
પશુ—ચોપગું જાનવર.
પંખી—પાંખવાળાં જાનવર.
પસ્તાવો—પશ્ચાતાપ; ફિકર.
પ્રણામ—નમવું; પગે લાગવું.
પેંડા—સાકરની અગર ખાંડની ચાસણીમાં માવો નાંખી વાળેલી ગોળીઓ.

પકવાસા—ખપેડા; વળી સાથે જડેલી લાકડાની ચીપો.
પૂરા—સામટા; બધા.
પચુસણુ—છૂટકછૂટક; નોખુંનોખું
પહેરાવ્યાં—નાંખ્યાં; ઓઢાડયાં; ચડાવ્યાં.
પાનસોપારી—પાન સાથેની સોપારી.
પખવાડીઉં—પંદરવારીઉં (પંદર દિવસ).
પાંદડાં—પત્તાં; પાત્રાં.
પાણી—જળ, નીર.
પસ્તાય—પાછળથી ફિકરથાય, ચિંતાય.
પાછળથી—પછવાડેથી; વાસેથી; પછીથી.
પરશાળ—ઓશરી.
પાણીઆરૂ—પાણી રાખવાની જગો.
પીછાં—પક્ષીનાં પીસોળીઆં.
પૂણે—નડે, અડચણ કરે.
પૃથ્વી—જમીન, ધરતી.
પરમેશ્વર—પરમ=મોટો+ઇશ્વર=ધણી=મોટો ધણી.
પોતીઆ—ધોતીઆં.
પાટી—સ્લેટ.
પોંચી—કાંડે પેહેરવાનું સોનાનું ઘરેણું.
પિતાંબર—પિત=પીળું+અંબર=લૂગડું, રેશમી પીળું લૂગડું; મૂગટો.
પાવડો—ધુળ એકઠી કરવાનું લોઢાનું ઓજાર.
પેડુ—પેટ નીચેનો ભાગ.
પહોંચ્યો—પુગ્યો; પાસે આવ્યો.
પ્રેમ—હેત; પ્રિત.
પતાસાં—ખાંડની ચાસણીના ફુલેલા ચકતા.
પાલખી—મ્યાનો ખુલ્લો.
પંચરાંગી—પાંચજાતની; પાંચવાનાની.
પાલવવું—પરવડવું.
પરવડવું—પાલવવુ.
પાંજરૂ—જનાવર રાખવાનું. લાકડાનું ચોખઠું.
પડવું—દડવું; આખડવું.
પાંપણુ—પોપચાંના ડોળા ઉપરનાં વાળ.
પૂળા—ઘાસનો જથ્થો; નાનો બાંધેલો.
પૈસાદાર—પૈસાવાળા, ધનવાન.
પુઠીઆં—પૈડામાં આરાના બહારના ભાગ નાંખવાના ફરતા પાટલા (ચક્કર.)
પ્રમાણે—બરાબર; ઈનસાફે; સરખે.

પ્રવાહી—રેલો ચાલે તેવું.
પતંગીઉં—ફુદકું; જીવડું.
પીઅર—માવતરે.
પણો—ઝીણી રેતી.
પડપૂછ—પૂછગાછ.
પોષણ—રક્ષણ; સોસાવું, પચાવવું.
પૂર—ઘણું પાણી; જોર; પૂરૂં.
પતિ—ધણિ; માલિક.
પુરૂષ—નર; આદમી; જણ; ભાઈડો.
પ્રિતી—હેત; સ્નેહી; પ્યાર.
પ્રજ્ઞઃ—ડાહ્યો; સુજ્ઞ.
પ્રાર્થના—સ્મરણ; સ્તુતિ, ભજવું.
પ્રભુ—પરમેશ્વર; ઇશ્વર.

फ.

ફોરૂ—ટીપું; છાંટો.
ફાવ્યો—લાગ આવ્યો.
ફજેતી—ચરચા; અપકિર્તિ.
ફડાવ્યું—તોડાવ્યું; કપાવ્યું.
ફૂલ—ફળ; પુષ્પ.
ફળ—મેવો.
ફિકર—ચિંતા; દીલગીરી.
ફુલકરણી—દારૂની કાગળની ફૂલ પડે તેવી વસ્તુ.
ફૂમતું—બાવળનું ફૂલ,

ब.

બુદ્ધિ—અક્કલ.
બૂટ્ટા—રેશમી મશરૂનું બુટ્ટાવાળું લૂગડું.
બચ્ચાં—બાળ; બાળક; નાંનાં.
બનાવ્યું—ગોઠવ્યું; પેદાકર્યું.
બૂમે બૂમ—ચીસે ચીસ; રાડેરાડ.
બાઈડીઓ—ઓરતો; સ્ત્રીઓ.
બરફી—ખાંડની ચાસણીમાં માવો નાખેલા ચોસલાં.
બુરૂ—ધોએલી ખાંડ.
બીકણ—ડરકણ; ભડકણ.
બાજુબંધ—હાથની કોણી ઊપર બાંધવાનું સોનાનું ઘરેણું.
બાબરી—નાનીચોટલી નાનાવાળ.
બુધ—એક ગ્રહછે. મંગળવાર પછીનો વાર.
બંદર—દરિઆ કાંઠેનુ શેહેર વાહાણ થોભે તે.
બદુક—દારૂ ગોળી ભરી ફોડવાનું હથિઆર.
બિંબ—કિરણ.
બ્રાહ્મણી—બ્રાહ્મણની; બાળબોધી.
બોલી—ભાષા; લિપિ.
બાસ્તો—ખાદીનું ઝીણું લૂગડું.
બુધૈ—બુધવાર; જાપું જાપડું.
બેરખી—બાઇડીઓને કાંડે પહેરવાનું ઘરેણું.

भ.

ભાત—રાંધેલા ચોખા.

ભક્તિ—ભજવું; સ્તુતિ.
ભાંડવું—બકવું; મનધાર્યુ બોલવું.
ભઠ્ઠી—દેવતાનો ઢગલો.
ભો—બીક; ભય; ડર.
ભીંત—પછીત; વંડી.
ભોં—જમીન; ધરતી.
ભીંતરડી—વંડી; પછીત; ભીંત.
ભારોટીઆં—પાટડા.
ભત્રિજો—ભાઇનો છોકરો.
ભૂલ—ખોડ; ખાંપણ; ચૂક.

म.

મહેતાજી—માસ્તર; ગુરૂ; શિક્ષક.
મિત્ર—સ્નેહી; હેતુ; દોસ્ત; ભાઇબંધ.
માસ્તર—મહેતાજી; ઉપરી; ગુરૂ.
માંજેલાં—ઉજાળેલાં; ઉટકેલાં.
મનાવ્યું—મનવ્યું; કબુલ કરાવ્યું.
મહિના—૩૦ દિવસ; ચાર અઠવાડીઆં.
મગફળી—કાજુની શીંગો; માંડવી.
મની—ધાત; નાણું; બિલાડી.
મોળું—ફિકું; મીઠા વગરનું.
મેડી—માળ; મેડો; બીજીભોં.
માંજર—મોર તથા કૂકડાને માથે જે ટોપી હોય તે.
મજલ—એક દિવસનો પંથ.
મચ્છર—એક જાતના જીવજંતુ.
માણેક—લાલ રંગનો કીંમતી પથ્થર.
માર્ગ—રસ્તો; વાટ.
મનુષ્ય—માણસ.
મુદ્દલ—જરાએ.
મધ્યમ—સાધારણ; બરાબર; વચલું.
મધપૂડો—મધનું પોડું.
માટલું—માટીનો ઘડો; ગોળો.
માન્યું—કબુલ કર્યું.
મોતી—પથ્થરનો દાણો કાણાવાળો.
મજૂર—મહેનત કરનાર; મજૂરી કરનાર.
મોખરો—મોરો; મો આગળ.
મોઘું—કિમતી; આકરૂં.
મિઠાઇ—સ્વાદવાળું; ખાવાનું સુખડું.
મરડવું—વાળવું.
મસુર—એકજાતનું કઠોળ.
મૂરખાઇ—બેવકૂફાઈ.
મૂરખો—બેવકૂફ.
મણા—ખામી; ખોડ.
મધ્યમ—સાધારણ, બરાબર, વચલું.
મચ્યાં—લાગ્યાં; વળગ્યાં.
માલિક—ધણી; મુખત્યાર ઉપરી.
મંગળ—એક ગ્રહછે. સોમવાર પછીનો વાર.
મૂગટા—પિતાંબર; અબોટીઆં.

મશરૂ—રેશમ તથા સુતરનું બનેલ તે.
મોસાળ—માના ભાઇ તરફનું; મામા તરફનું.
મિનિટ—કલાકનો સાઠમો ભાગ.
મુક્તિ—મોક્ષ.
મુડદું—સબ; જીવ વિનાનું શરીર.
મદારી—ખેલ કરનાર; બાજીગર.
મુચરકો—ઇનસાફી કબુલત; ખત; દસ્તાવેજ.
મૂળાક્ષર—મૂળના અક્ષર. (સ્વર વ્યંજન.)
મોઢું—મોં.
મહિપતિ—પૃથ્વીપતિ;રાજા, ધણી.

य,

યુક્તિ—જુક્તિ; કળા; હિકમત.

र.

રાજકુંવર—રાજાનો છોકરો; ગાદીના હકવાળો કુંવર.
રીતભાત—રહેણી; કરણી; ચાલ ચલગત; વર્તણુક.
રૈયત—પ્રજા.
રળિઆમણું—શોભીતુ; રૂપાળુ.
રતાંધળો—રાતે આંધળો.
રૂડી—સારી; રૂપાળી.
રસોડું—રસોઇખાનું.
રીસાળ—ક્રોધી ગુસ્સો કરનાર.
રમુજી—રમતિઆળ, આનંદી
રસ્તો—માર્ગ.
રસળવું—રઝળવું.
રેસા—છાલ; તાંતણા.

ल.

લાગલુ—હમેશાં; એકદમ; તુરતજ.
લાંગ—લંગર; શીંગ.
લાંઠ—મશ્કરી; ઠગ.
લશ્કર—ફોજ; લડાઇના સિપાઇનું ટોળું.
લિપિ—ભાષા; બોલી.
લૂચ્ચાઈ—દોંગાઇ; ઠગાઇ.
લૂગડાં—કપડાં.
લોઢી—લોઢાની તવી; તાવડી.
લોઢું—એ એક કઠણ ધાતુ છે.
લટકતાં—ટીંગાતાં; વળગી રહેતાં.
લાગટ—જાથુ, હમેશાં.

व.

વચ્ચે—મધ્યે; માંહે.
વિઘ્ન—નુકશાન.
વિદ્યા—જાણવાપણું.
વાંક—ગુન્હો; આળ.
વિદ્વાન—વિદ્યાવાળો; માહિતગાર; પંડીત.
વિંછી—વિખવાળું જીવડું.
વિખ—ઝેર.
વિલાયત—પોતાનો દેશ; (ગ્રેટ બ્રીટન)
વિખ્યાત—પ્રખ્યાત; જાહેરાંત.

વણવું—કાંતવું; લૂગડું કરવું.
વિગતેથી—હારેબંધ; વિગતબંધ; અનુક્રમ.
વાંસે—પછવાડે; પાછળ; પછીથી.
વાછરડું—ગાયનું બચ્ચું.
વિષે—વાસ્તે; માંહે.
વસ્તુ—ચીજ; જણસ.
વિશ્વાસ—ભરોંસો.
વિઆવાની—જણવાની.
વિચાર્યું—ધાર્યું; મનસુબો કર્યો.
વાસણ—ઠામ.
વસંત—તે ઋતુ છે; (તે માહા ફાગણમાં હોય છે.
વિશ્વ—જગત; દુનિઆ.
વિજળી—વરસાદનો સબાકો.
વસમો—આકરો.
વૈદ્ય—વૈદું જાણનાર.
વરસ ગાંઠ—જન્મગાંઠ; જન્મ દિવસ.

શ

શુદ્ધ—સાફ; ચોખ્ખું.
શૂરાતન—બાહાદૂરપણું; જોસ.
શરીર—અંગ; ડીલ.
શક્તિ—બળ; જોર.

સ

સંજેરી—ધ્રુધરા.
સુરવાળ—ચોરણો; પાય જામો.
સિંદુર—સીસાના કાટનું થાય છે, તેનો રંગ લાલ છે; તે ઝેરી પદાર્થ છે.

હ

હીરાકંઠી—હીરાકણીના જેવા ચળકતા ઝીણા નક્કર દાણાની જે ગાંઠેલી કંઠી તે.
હીરો—ધોળા રંગનો કિંમતી પથ્થર.

ક્ષ

ક્ષત્રી—લડવૈયા; રજપૂતો.
ક્ષમા—માફ; દર ગુજર.
ક્ષણ—જરાવાર; પળ.

જ્ઞ

જ્ઞાતિ—જાતિ.
જ્ઞાન—ડહાપણ; શાણપણ.

અ

આધરકે—જમાવે; મેળવે.
અલ્યા—પોતાથી નાના તથા લાડથી બોલાવવાની રીત.
ઓરમાઈ—બીજી માનો.
આંગળીઆત—બીજે ધણીને ત્યાંથી સાથે છોકરૂં લાવી હોય તે.
અકોટી—સોપારીના જેવું કાને પહેરવાનું ઘોળીઉં.
આળું—સાફ કર્યા વિનાનું.
અરે—દયા.
અગથીઓ—એક જાતના ફુલની કઢી કરવા જેવું ઝાડ.

અળાયો—હોળાયો; અર્ધ ગોળા કારપાણુ.

ઇ

ઇશ્વર—પરમેશ્વર; ધણી; પ્રભુ.
ઇરાદો—વિચાર; ઈચ્છા; મુરાદ.
ઇર્ષા—અદેખાઇ

ઉ

ઉત્પન—પેદાથવું; જન્મ.
ઉદાસ—દીલગીર; બેહોંસ.
ઉષ્ણ—ગરમ; તપાવેલુ; ઊનું.

કાઠિઆવાડ ઇલાકાની ભૂગોળ.

નકશાની દિશાનું વર્ણન—નકશા સામું મોં કરી ઉભા રહેવું; તેમાં માથા ભણી ઉત્તર; પગ તરફ દક્ષિણ; જમણા હાથ તરફ પૂર્વ; નેડાબા હાથ તરફ પશ્ચિમ. જમણા હાથનો ઉંચેનો ખુણો તે ઇશાન; નીચે અગ્નિ; ડાબા હાથનો ઉંચેનો ખુણો તે વાયવ્ય; નીચે નૈરૃત્ય.

જમીનપરની દિશાનું વર્ણન—સૂર્ય ઉગેછે તે પૂર્વ અથવા ઉગમણ દિશા છે; હવે સવારમાં અગર ગમેતે વખતે તે પૂર્વ દિશા સામું મોં કરી ઉભા રહેવું; તેમાં વાંસા તરફ આથમણી કે પશ્ચિમ દિશા, જમણા હાથ તરફ દક્ષિણ; ડાબા હાથ તરફ ઉત્તર. જમણા હાથથી પૂર્વ તરફનો તે અગ્નિ; અને તે હાથથી પશ્ચિમ તરફનો ખુણો તે નૈરૃત્ય. ડાબા હાથ તરફથી પૂર્વ તરફનો ખુણો તે ઇશાન ને તે હાથથી પશ્ચિમ તરફનો ખુણો તે વાયવ્ય સમજવો.

વાખ્યાઓ—૧ દ્વીપકલ્પ—જમીનના ત્રણે ભાગ તરફ પાણીને એક તરફ જમીન તે.

૨. **બેટ**—જમીનની ચારે તરફ પાણી તે. ૩ **સરોવર**-ચારે તરફ જમીનને વચમાં પાણી તે.

૪ **અખાત**—પાણીની અણી લાંબી થઇને જમીનમાં ગઇ હોય તે.

૫ **મહાસાગર**—ખારા પાણીનો મોટો સમુદ્ર તે.

૬ **સમુદ્ર**—ખારા પાણીનો જે નાનો ભાગતે.

૭ **ધાર**—જમીન થોડી ઉંચી થઇ લાઈન નીકળે ત્યારે તે ધાર કહેવાય છે.

૮ **ડુંગર**—જમીનનો જે ભાગ થોડો ઊંચો હોય તે.

૯ **પર્વત**—ડુંગરા કરતાં વધારે ઉંચી જમીન ઊપસેલી તે.

૧૦ **મેદાન**—સરખીને સપાટ એકી સાથેની જમીન તે.

૧૧ **નદી**—મીઠા પાણીનો પ્રવાહ પર્વત અગર; સરોવરમાંથી નીકળી ઢળતી જગ્યામાં થઇ સમુદ્રને મળેછે તે.

૧૨ **ખાડી**—નદી સમુદ્રને મળતાં પહેલાં તે થડમાં મુખ પહોળુ હોય તે.

૧૩ **બંદર**—દરિઆ કિનારાનું ગામ ત્યાં વાહાણોથી માલ ચડતો ઊતરતો હોય તે.

૧૪ **સ્ટેશન**—રેલ્વે જતી હોય પણ જ્યાં માલ, માણસ વિગેરેની ચડ ઊતર થતી હોય તે.

૧૫ ગામ—ગરીબ ખેડૂત વિગેરે લોકો રહેતા હોય તથા વસ્તી ને ઘર થોડાં ને સાદાં હોય તો.

૧૬ શહેર—હારબંધ ચુનાનાં ઘરો તથા દુકાનો અને મોભાદાર માણસો ઘણા રહેતા હોય તે.

૧૭ તાલુકો—જેમાં નાનાં ગામ ને કસ્બા આવેલા હોય તે-રાજ્ય.

૧૮ પ્રાંત—જેમાં કેટલાક તાલુકા ને શેહેરો આવેલાં હોય તે.

૧૯ સંસ્થાન—દેશનોજ રાજા જ્યાં રાજ્ય કરતો હોય તે. ને તેનો ધણી તે રાજા.

૨૦ ઇલાકો—જે ઘણાં સંસ્થાનો જે પોલીટિકલ એજંટના તાબામાં હોય તે.

૨૧ પોલિટિકલ એજંટ—ઈલાકાનો જે ઉપરી અધિકારી. (સરકારનો મારફતીઓ)

૨૨ નકશો—કોઇ પણ જગ્યા; દેશ; પ્રાંત; ઇલાકા અને શેહેર વિગેરેનો નમુનો.

૨૩ રણ—જ્યાં ઘણા ગાઊ સુધી ઝાડ પાણી વગર નરદમ રેતી લાગટ હોય તે.

૨૪ મુળ—નદી નીકળે તે જગ્યા+ **૨૫ મુખ**—નદી દરીઆને મળેછે તે જગ્યા.

૨૬ સામુદ્રધુની—એ મોટા પાણીના ભાગને સાંધનારો નાનો પાણીનો ભાગ તે.

૨૭ સંયોગોભુમી—એ મોટા જમીનના ભાગને સાંધનારો નાનો જમીનનો ભાગ તે.

૨૮ ઉપસાગર—પાણીનો પહોળો ભાગ જમીનમાં ગએલો હોય તે.

૨૯ ભુશિર—જમીનની અણી લાંબી થઇ ને સમુદ્રમાં ગએલી હોય તે

વર્ણન—કાઠિઆવાડ મુંબાઇ ઇલાકાના ઉત્તર પ્રાંતના મધ્યથી પશ્ચિમમાં છે. તેનું મુખ્ય શેહેર રાજકોટ તેમાં પોલિટિકલ એજંટ રહે છે.

દિશા—ઉત્તરે કચ્છનું રણ; ને કચ્છી અખાત. પૂર્વે અમદાવાદ જીલ્લો ને ખંભાતનો અખાત. દક્ષિણ ને અગ્નિ ખૂણમાં અરબી સમુદ્ર; પશ્ચિમ ને વાયવ્યખૂણામાં અરબી સમુદ્ર ને કચ્છી અખાત છે. કાઠિઆવાડ દ્વીપકલ્પ છે. કેમકે ફક્ત એકજ અમદાવાદ જીલ્લા તરપ઼ જમીન ને બીજી ત્રણે તરફ઼ અરબી સમુદ્ર છે. તેનું કાઠિ આવ્યાં પહેલાં સૌરાષ્ટ્રનામ હતું તેના મુખ્ય ચાર વિભાગ ને રાજ્યની જાત પ્રમાણે દશ પ્રાંત છે.

પોલિટીકાલ એજંટ તથા આસિસ્ટંટ પોલિટિકાલ એજંટની છાવણીઓ:—

ઝાલાવાદની (પૂર્વમાં) વઢવાણ. ગોહિલવાડની (પૂર્વમાં) સોનગઢ. સોરઠની (ઉત્તરમાં) જેતલસર. હાલારની (પૂર્વમાં)રાજકોટ.

દશ પ્રાંતનાં નામ.

૧ ઝાલાવાડ—આ પ્રાંતના ઝુમણાં વખણાય છે. ઝાલો રજપૂત થઇ ગયો તેનાં નામપરથી.

૨ ગોહિલવાડ—ગોહિલ જાતના રજપૂતોના નામ પરથી.

૩ ઉંડ સરવૈઆવાડ—સરવૈઆ રજપૂતોના નામ પરથી.

૪ બાબરીઆવાડ—બાબરીઆ જાતના કાઠિના રાજ્ય પરથી.

૫ કાઠિઆવાડ—કાઠિઓનું રાજ્ય તથા કાઠિને તાબે છે તેથી, કાંબીઓ વખણાય છે.

૬ સોરઠ—સૌરાષ્ટ્ર પરથી.

૭ બર્ડો—બર્ડા પર્વતને લીધે.

૮ હાલાર—જાડેજાનો મૂળ પુરૂષ હાલાજી થઇ ગયોતેનાપરથી.

૯ મચ્છુ કાંઠો—મચ્છુ નદીના કાંઠા પરનો ભાગ.-સબબ મચ્છુ નદી સોંસરી વહે છે તેથી.

૧૦ ઓખા મંડળ—ઓખા રજપૂતના નામ પરથી.

અખાત—કચ્છનો ને ખંભાતનો+સમુદ્ર આરણી+રણ કચ્છનું.

બેટ—દીવ; પીરમ; શિઆંળ; સકોદર. સરોવર—નળ.

ઉપજ—આખા ઇલાકામાં ઘણું કરી એક સરખીજ પેદાશ છે; ફક્ત ભાલમાં ઘઊંને બીડ; થેક ને પીલુડી થાયછે બાકીના બધા બાગમાં ઘઊં; ચણા; જુવાર; બાજરી; શેરડી; મગ; મઠ; અડદ; ચોળા; કપાસ; કળથી; વાલ; ડાંગર; તલ સિવાય બંદર કાંઠે ઇમારતી લાંકડુ તથા ગીર વિગરે ઝાડીમાં ખાખરા, સાગ; વિગરે છે.

.**ખનીજ**—**પથ્થર; લોઢું; આરસ તથા** તાંબા પીતળનાં વાસણ સાણું; રેશમી કાપડ, મોતી, સૂતરાઉ કાપડ; એ બને તથા નીપજેછે.

પર્વતો.

પર્વતનું નામ.	કયાં છે.	તેનીઉંચાઇ	શા માટે પ્રખ્યાત છે.
૧ શેત્રુંજય.	ગોહિલવાડમાં	૧૫૦૦ ફુટ	તેના ઉપર શ્રાવક લોકોના દેરાં છે.
૨ વાલાકગીરકે મોરધાર	ગોહિલવાડમાં	ઝાઝી ઉંચાઇ નથી	૦
૩ લાંબેધાર.	ગોહિલવાડમાં	”	૦
૪ ચોટીલો	પાંચમાં કાઠિઆવાડ તથા ઝાલાવાડમાં	”	ચાવંડ માતાનું દેવળ છે.
૫ નાંદીલો	બાબરીઆવાડમાં	”	ગુફાઓ તથા ભીમની ચોરી જોવા લાયકછે.
૬ શાંણો.	બાબરીઆવાડમાં	”	સદર
૭ માંગડો	બાબરીઆવાડમાં	”	સદર
૮ ઠાંગો	ઝાલાવાડ પ્રાંતમાં	”	ઘાસ, અબનુસ, ખેર, સાગ ને ખાખરા બિગરે ઉપયોગી ઝાડો ઘણાં છે.
૯ ગીર	સોરઠ પ્રાંતમાં	”	ઘાસ, અબનુસ; ખેર; સાગ; ને ખાખરા વિગેરે ઉપયોગી ઝાડો છે. તુળશીસ્યામ ત્યાં કુંડ છે.
૧૦ ગીરનાર.	સોરઠ પ્રાંતમાં	૩૫૦૦ ફુટ	તેની સાત ટુંકો છે સર્વથીઉંચો છે. હવા ખાવા તથા તીર્થનું ઠેકાણું. તેના થડમાં દાતાર છે.
૧૧ બડો	બડોપ્રાંતમાં તથા હાલારમાં.	૨૦૦૦ ફુટ	પથ્થર; ઝાડી બહુ છે.

નદીઓ.

નદીનું નામ.	કયાંથી નીકળી	કોને મળેછે	કયા પ્રાંતમાં થઇને	કઇ કઇ દિશામાં	તે ઉપરનાં શહેરો.
લીંબડીનો ભોગાવો.	ચોટીલાપર્વત માંથી	ખંભાતના અખાતને	ઝાલાવાડમાં થઇને	પશ્ચિમથી પૂર્વ	વડોદ; લીંબડી; ઉંટડી; ચોકી; ઉપખણ; ખંભલા; પાણશીણા.
વઢવાણનો ભોગાવો.	ચોટીલા પર્વતમાંથી	નળ સરોવરમાં	ઝાલાવાડમાં	પશ્ચિમથી પૂર્વ	શિઆણા; વઢવાણ;-જાશુ, મુળી.
મચ્છુ.	ચોટીલા પર્વતમાંથી	કચ્છના રણને	મચ્છુકાંઠામાં	અગ્નીથી વાયવ્ય	બામણ; બોર; મહિકા; વાંકાનેર; મોરબી માલીઉં
ઘેલો	ચોટીલાના મદાવન માંથી.	ખંભાતના અખાતને	ગોહિલવાડમાં	વાયવ્યથી અગ્નિ	બડલી; ગંઢડા; લાખણકા; વળા.
શેત્રુંજી	ગીરપર્વતમાંથી	ખંભાતના અખાતને	સોરઠ કાઠિઆવાડ ને ગોહિલવાડમાં	પશ્ચિમથી પૂર્વ	ધારી,ચોક; પાલીતાણા, તળાજા.
ધાતરવડી.	ગીરપર્વતમાંથી	અરબી સમુદ્રને	બાબરીઆવાડમાં	વાયવ્યથી અગ્નિ	રાજુલા.

ભાદર	ચોટીલાના મદાવન ડુંગરમાંથી.	અરબી સમુદ્રને	કાઠિઆવાડને સોરઠમાંથઇને	ઇશાનથી નૈરત્ય	જસદણ; આટકોટ; જેતપૂર; ધોરાજી; ઉપલેટા; કુતીઆણું; ગણોદ, નવી બંદરથી ઉપલેટા સુધી.
સુક ભાદર	સદર	ખંભાતના અખાતને	કાઠિઆવાડને ઝાલાવાડમાં થઇને	પશ્ચિમથી પૂર્વ	રાણપુર; નાગનેશ.
આજી	સરધાર પાસે ડુંગરમાંથી	કચ્છના અખાતને	હાલારમાં થઇને	અગ્નિથી વાયવ્ય	સરધાર; રાજકોટ; બાલંભુ.
રામાવતી	અલેચ ડુંગર તથા બર્ડામાંથી	કચ્છના અખાતને	હાલારમાં થઇને,	દક્ષિણથી ઉત્તર	લાલપુર; છીકારી; નવાનગર;
ઉંડ	બર્ડા પર્વતમાંથી	કચ્છના અખા તને	હાલારમાં થઇને	દક્ષિણથી ઉત્તર	જોડીઆ.
ફલકુ	ઠાંગા પર્વતમાંથી	કચ્છના રણને	ઝાલાવાડમાં થઇને	નૈરત્યથી વાયવ્ય	વારીયાણા, બાવલી, ધાંગધ્રા.
વાંસર.	લીંમડીના ભોગાવા માંથી.	ભાલમાં	ઝાલાવાડમાં થઇને	પશ્ચિમથી પૂર્વ	ચુડા; ભડકવા; મોજીદા; બોટાદ.
ઉમઈ	ચોટીલામાંથી	કચ્છના રણને	ઝાલાવાડમાં થઇને	નૈરત્યથી ઈશાન	સીયા; સરવાળ.

કંકાવટી	ચોટીલામાંથી.	કચ્છના રણને	ઝાલાવાડ.	અગ્નિથી વાયવ્ય	કાંઠે.
ખાંભણ	ચોટીલામાંથી.	કચ્છના રણને	ઝાલાવાડ.	અગ્નિથી વાયવ્ય	મોયક;હળવદ;ચરાડવું.
ભાવનગર ની ખાડી		ખંભાતના અખાતને	ગોહિલવાડ	પશ્ચિમથી પૂર્વ	ભાવનગર.
કેરી	મદાવન ડુંગર માંથી	ખંભાતના અખાતને	ગોહિલવાડ	વાયવ્યથી અગ્નિ	નીંગાળું.
ખગડ	શેત્રુંજામાંથી.	અરબી સમુદ્રને	ઉંડસરવૈઆ	વાયવ્યથી અગ્નિ	દાઠા.
માલણ	મારે ધારમાંથી	અરબી સમુદ્રને	ગોહિલવાડ	વાયવ્યથી અગ્નિ	ખટવંડુ. મહુવા.
રાઇડી.	ગીરપર્વતમાંથી	અરબી સમુદ્રને	બાબરીઆવાડ	ઉત્તરથી દક્ષિણ	
રૂપેણ	સદર	સદર	સદર	સદર	સામતેર, સનખડા;રાજપુર.
ઘોલાદ્રી	સદર	સદર	સદર	વાયવ્યથી અગ્નિ	જાફરાબાદ.
રાવલ	સદર	સદર	સદર	સદર	
જોલાપરી	સદર	સદર	સદર	સદર	જોલાપરીઓકાંઠો (મુલક)

ગોમા	ચોટીલામાંથી	ભાદરને	કાઠિઆવાડ	નૈરૃત્યથીઇશા-	રાણપુર
નીભણી	સદર	લીંમડીના ભોગાવાને	કાઠિઆવાડ ને ઝાલાવાડ	સદર	સુદામડું
ફુલઝી	ઓસમ પર્વત	ભાદરને	સોરઠ	ઇશાનથી નૈરૃત્ય	
ઓઝત.	ગીરમાંથી	ભાદરને.	સોરઠ	ઈશાનથી નૈરૃત્ય	કોટડું; બેલા; રામેશર; વડાળું; આણંદપુર બગડુ; નાગડી; મેદરડા માધદ્દા
કાંબ	ગીર પર્વત માંથી	ખાંભવને	સોરઠમાં	”	
હીરણ.	ગીરમાંથી	અરબી સમુદ્રને	સોરઠમાં	”	સાસણ; પાટણ
સામન	ગીરમાંથી	”	સોરઠમાં	”	
શીંગવડો	ગીરમાંથી	”	સોરઠમાં	”	ધાંટવડ, કોડીનાર
ઇગવડો	ગીરમાંથી	”	સોરઠમાં	”	વેરાવળ
ઉબેણ	ગીરમાંથી	ઓઝતને	સોરઠમાં	”	બેસાણ, રાણપુર મ ઝવેડી, વંથલી.
સાબળી	ગીરમાંથી	અરબી સમુદ્રને	સોરઠમાં	”	માધવપુર.
ખાભર	ગીરમાંથી	”	સોરઠમાં	”	ચેરવાડ.
ગોંડલી	બડામાંથી	ભાદરને	હાલારમાં	ઉત્તરથીદક્ષિણ	ગોંડલ.

આપા	ઝરીમાંથી	કચ્છના અખાતને	હાલારમાં	દક્ષિણથી ઉત્તર	
ઘી	સદર	સદર	હાલારમાં	સદર	ખંભાળીઆ, સલાયા
વર્તુ	સદર	સદર	સદર	સદર	
ઘોડાધ્રોઈ	ચોટીલામાંથી	કચ્છના રણને	મચ્છુકાંઠામાં	અગ્નિથી વાયવ્ય	વરકુસર; જેતપુર
ગોમતી	ઓખામાંથી	અરબી સમુદ્રને	ઓખામંડળમાં	પૂર્વથી પશ્ચિમ	દ્વારકા.

વજે વસુલ કરવો, રૈયતના જાન માલનું રક્ષણ કરવું, ઇનસાફ કરવો, રૈયતને સુધારવી તથા હરેક રીતે સુખ આપવું તે રાજાની ફરજ છે. રાજા રૈયતપરની ફરજ અદા કરેછે કે નહિ તેનો તપાસ રાખવો ને ઇનસાફ કરવો તે પોલીટીકલ એજંટનું કામ છે.

હાઇ સ્કુલો—જૂનાગઢ; વઢવાણ; ભાવનગર; નગર; રાજકોટ તથા રાજકોટમાં રાજકુમાર કોલેજ; હુન્નરશાળા; ટ્રેનિંગ કોલેજ ગુજરાતી વિગરે ભણનારા છોકરાની નિશાળો ૮૦૦ છે. તેમાં નિશાળીઆ, કન્યાશાળા, તેમાં છોકરીઓ છે.

૪૨૦૦૦ ૬૦ ૩૦૦૦

છાપખાનાં—રાજકોટ; જૂનાગઢ; વઢવાણ નગર; ભાવનગર; મોરબી; ગોંડળ; ધ્રાંગધ્રા.

કપાસ લોઢવાના સંચા—જેતપર; લાઠી; અમરેલી; જસદણ ધ્રાંગધ્રા; વઢવાણ.

રેલ્વેસબંધી હકીકત—ભાવનગર; ગોંડળ; જૂનાગઢ; મોરબી; ટ્રામવે. લખતર.

શાહેરો.

શાહેરનું નામ.	જાણુવાલાયક	પ્રાંત.	વર્ગ.	રાજ્યની જાત.	તાલુકો.	બંદર.	તીર્થની જગ્યા.
૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮
૧ ધાંગધ્રા.	પથરાઘંટી	ઝાલાવાડ	પહેલો.	ઝાલા રજપૂત	ધ્રાંગધ્રા	૦	૦
૨ હળવદ	ઘણાબ્રાહ્મણો.	”	૦	”	”	૦	૦
૩ ચરાડવું.	૦	”	૦	”	”	૦	૦
૪ વઢવાણ.	સાબુ પ્રાં. આ. પો	”	બીજો.	”	વઢવાણ.	૦	૦
૫ લીંબડી.	સાડલા, સુડી	”	”	”	લીંબડી.	૦	૦
૬ શિઆણી.	સ્વા. ધર્મ	”	૦	”	”	૦	૦
૭ ભોઇકા	થાણદાર.	”	૦	”	”	૦	૦
૮ જાંબુ.	વોહોરા	”	૦	”	”	૦	૦
૯ વડોદ	૦	”	૦	”	વઢવાણ.	૦	૦
૧૦ થાન	માટીનાંવાસણ	”	ત્રીજો.	”	લખતર.	૦	૦
૧૧ મુળી.	સ્વા. મંદીર	”	ચોથો.	પરમાર	મુળી.	૦	૦
૧૨ ચુડા.	ઝાડ	”	ત્રીજો.	ઝાલા	ચુડા.	૦	૦
૧૩ વાંકાનેર.	જડેશ્વરમહાદેવ	”	બીજો.	”	વાંકાનેર.	૦	૦
૧૪ સાયલા.	લાલોભગત.	”	ત્રીજો.	”	સાયલા.	૦	૦

હવા ખાવા	રેલવે સ્ટેશન	રાજકોટથીકઇ દિશા.	તળની વસ્તી.	તાલુકાની વસ્તી.	કયે પ્રાંત તાલુકામાં	તે અખત્યાર.	[illegible]	કઇ નદીઉપર
૯	૧૦	૧૧	૧૨	૧૩	૧૪	૧૫	૧૬	૧૭
૦	૦	ઇશાન	૧૩૦૦૦	૯૯૬૮૬	ઝાલાવાડ	દી. ફો. કુલ.	૦	ફલકુ
૦	૦	ઉત્તર	૯૦૦૦	૦	”	૦	૦	બાંભણુ
૦	૦	”	૨૨૦૦	૦	”	૦	૦	”
૦	સ્ટેશન	ઈશાન	૧૭૦૦૦	૪૨૫૦૦	”	કુલ.સરકારની પરવાનગીથી	૦	ભોગાવો
૦	”	”	૧૭૦૦૦	૪૩૦૬૩	”	”	૦	”
૦	૦	”	૩૦૦૦	૦	”	૦	૦	”
૦	૦	”	૨૩૦૦	૦	”	બી, વ. મ્યા,	૦	૦
૦	૦	”	૨૦૦૦	૦	”	૦	૦	ભો,
૦	૦	”	૧૬૦૦	૦	”	૦	૦	”
૦	૦	”	૦	૦	”	૦	૦	૦
૦	૦	”	૦	૧૯૮૩૨	”	ફો, ૫ વર્ષ ૨૦૦૦૦ દંડ	૦	ભો,
૦	સ્ટેશન	પૂર્વ	૦	૧૩૪૯૬	”	ફો, ૭ વર્ષ કે દી, ૩૦૦૦૦ દા,	૦	વાંસર
૦	૦	ઉત્તર	૧૦૦૦૦	૩૦૪૯૧	”	કુલ. સરકારની મજુરી.	૦	મચ્છુ
૦	૦	ઇશાન	૪૦૦૦	૧૬૯૯૧	”	૭ વ, કે દંડ ૫૦૦૦૦	૦	૦

૧૫ લખતર, મુખ્યત્યાર		ઝાલા-વાડ	ત્રીજે	ઝાલા.	લખતર	૦	૦
૧૬ ઢીસોલ	૦	”	૦	”	”	૦	૦
૧૭ બજાણ. મુખ્ય શહેર		”	ચોથો	જત	બજાણા	૦	૦
૧૮ પાટડી.	વડાગરૂં મીઠું.	”	૦	કણબી	પાટડી	૦	૦
૧૯ સીથા	માહાલ	”	૦	ઝાલા.	ધ્રાંગધ્રા	૦	૦
૨૦ સરવાલ	૦	”	૦	”	”	૦	૦
૨૧ ઝીંઝુવાડા	પંચાસર	”	૦	”	”	૦	૦
૨૨ પંચાસર	ખંડેર રણુપાસે	”	૦	૦	૦	૦	૦
૨૩ ભડકવા	મરચા	”	૦	૦	૦	૦	૦
૨૪ ખેરવા	૦	”	૦	જત	બજાણા	૦	૦
૨૫ મોઢવાણા	૦	”	૦	જત	બજાણા	૦	૦
૨૬ તલસાણા	ધણી	”	૦	ઝાલા.	લીંબડી	૦	૦
૨૭ તામનીઆ	૦	”	૦	”	લખતર	૦	૦
૨૮ મોજીદડ.	૦	”	૦	”	લીંબડી	૦	૦
૨૯ પાણશીણા	ધણી માહાલ.	”	૦	”	”	૦	૦
૩૦ રામપરૂં.	માહાલ	”	૦	”	વઢવાણ	૦	૦
૩૧ મલિકા	૦	”	૦	૦	૦	૦	૦
૩૨ કુવાડવું	૦	”	૦	૦	૦	૦	૦
૩૩ મોથક	૦	”	૦	ઝાલા.	ધ્રાંગધ્રા	૦	૦
૩૪ ભાવનગર	મકાનો કાપડ	ગોહિલવાડ	પહેલો	ગોહેલ	ભાવનગર	બંદર	૦
૩૫ શિહોર.	પથ્થરવાસણ.	”	૦	”	”	૦	૦

૦	રે.સ્ટે.	ઇશાન	૫૦૦૦	૨૩૨૦૮	ઝાલા-વાડ.	૭ વ. કે. દા. ૫૦૦૦૦	૦	૦
હ.ખા.	૦	"	૦	૦	"	૦	૦	૦
૦	૦	"	૨૦૦૦	૧૫૮૭૭	"	૫ વ. કે. દા. ૨૦૦૦૦	૦	૦
૦	રે.સ્ટે.	"	૪૫૦૦	૦	"	પે. વ. મ્યા.	૦	૦
૦	૦	"	૩૦૦૦	૦	"	૦	૦	ઉમૈદ
૦	૦	"	૦	૦	"	૦	૦	ઉમૈઈ
૦	૦	"	૦	૦	"	૦	૦	૦
૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦
૦	૦	પૂર્વ	૦	૦	ઝાલા-વાડ	•	૦	વાંસર
૦	૦	ઈશાન	૦	૦	"	•	૦	૦
૦	૦	"	૦	૦	"	૦	૦	૦
૦	૦	"	૦	૦	"	૦	૦	૦
૦	૦	"	૦	૦	"	૦	૦	•
૦	૦	"	૦	૦	"	૦	૦	વાંસર
•	૦	"	૨૫૦૦	૦	"	૦	૦	ભોગા-વો
૦	૦	"	૦	૦	"	૦	૦	"
૦	૦	"	૦	૦	"	૦	૦	મચ્છુ
૦	૦	"	૦	૦	"	૦	૦	૦
૦	૦	ઉત્તર	૦	૦	"	૦	૦	૦
૦	રે.સ્ટે.	અગ્નિ	૪૦૦૦૦	૪૦૦૩૨૩	ગોહિ-લવાડ	કુલ.	૦	ખાડી
૦	"	"	૦	૦	"	૦	૦	૦

૩૬ સોનગઢ.	તમાકુ આ. પો.	,,	૦	,,	,,	૦	૦
૩૭ વળા.	વલ્લભીપુર	,,	ત્રીજો	,,	વળા	૦	૦
૩૮ ઉમરાળા	માહાલ	,,	૦	,,	ભાવનગર	૦	૦
૩૯ ધોળા	રેલ્વે	,,	૦	,,	,,	૦	૦
૪૦ પાલીતાણા	શ્રા. દેરાં	,,	બીજો	,,	પાલીતાણા	૦	૦
૪૧ ગારીઆધાર	માહાલ	,,	૦	,,	,,	૦	૦
૪૨ તળાજા	માહાલ શ્રા. દેરાં	,,	૦	,,	ભાવનગર	૦	૦
૪૩ ગોપનાથ	૦	,,	૦	,,	,,	બંદર	તીર્થ
૪૪ મહુવા	જંગલપાન	,,	૦	,,	,,	,,	૦
૪૫ પીપાવાવ	૦	,,	૦	,,	,,	,,	૦
૪૬ કુંડલા	લો. વાસણઘોતીઆં	,,	૦	,,	,,	૦	૦
૪૭ લાઠી	રૂનો સકંજો	,,	ચોથો	,,	લાઠી	૦	૦
૪૮ ગઢડા	સ્વા. મંદીર	,,	૦	,,	ભાવનગર	૦	તીર્થ
૪૯ લીલીઆ	માહાલ	,,	૦	,,	,,	૦	૦
૫૦ નીંગાળુ	૦	,,	૦	,,	,,	૦	૦
૫૧ બોટાદ	માહાલ	,,	૦	,,	,,	૦	૦
૫૨ દામનગર	માહાલ	,,	૦	ગાયકવાડ	ગાયકવાડ	૦	૦
૫૩ ગોઘા	પ્રગણું	,,	૦	ઈંગ્રેજ	ઈંગ્રેજ	બંદર	૦
૫૪ કુડા	મીઠું પાકે છે	,,	૦	ગોહેલ	ભાવનગર	૦	૦
૫૫ મીઠાવડ.	૦	,,	૦	,,	,,	૦	૦

૦	રે. સ્ટે	”	૦	૦	”	૦	૦	૦
૦	૦	”	૦	૧૭૦૧૯	”	ભ્ર.કે.૨૦૦૦૦ દા.		ઘેલો
૦	૦	”	૦	૦	”	૦	૦	કાલુભા
૦	રે. જંકશન	”	૦	૦	”	૦	૦	૦
૦	૦	”	૦	૪૯૨૭૧	”	કુલ સરકારની મંજુરી	૦	શેત્રુંજી
૦	૦	”	૦	૦	”	૦	૦	૦
૦	૦	”	૦	૦	”	૦	૦	શેત્રુંજી
ઉ.ખા.	૦	”	૦	૦	”	૦	૦	૦
૦	૦	”	૦	૦	”	૦	૦	માલણ
૦	૦	”	૦	૦	”	૦	૦	૦
૦	૦	”	૦	૦	”	૦	૦	નાવલી
૦	રે. સ્ટે	”	૦	૬૮૦૪	”	૫ વ. કે. ૧૦૦૦૦ દા.	૦	૦
૦	૦	”	૬૫૦૦	૦	”	૦	૦	ઘેલો
૦	૦	”	૦	૦	”	૦	૦	૦
૦	રે.સ્ટે.	”	૦	૦	”	૦	૦	કેરી
૦	રે.સ્ટે	પૂર્વ	૯૭૭૫	૦	”	૦	૦	ઉતાવળી
૦	૦	અગ્નિ	૦	૦	”	૦	૦	૦
૦	૦	”	૦	૦	”	૦	૦	૦
ઉ.ખા.	૦	”	૦	૦	”	૦	૦	૦
૦	૦	”	૦	૦	”	૦	૦	૦

૫૬ માંડવા	૦	,,	૦	,,	,,	૦	૦
૫૭ મુગલાણુ	૦	,,	૦	,,	,,	૦	૦
૫૮ પછેગામ	પ્રશ્નારા રહેછે	,,	૦	,,	,,	૦	૦
૫૯ લીમડા	રાજા રહેછે	,,	૦	,,	લીમડા	૦	૦
૬૦ પરબડી	૦	,,	૦	,,	ભાવનગર	૦	૦
૬૧ ભીમડાદ.	૦	,,	૦	,,	,,	૦	૦
૬૨ લોલીઆ. ણું	મીનારો છે.	,,	૦	,,	,,	૦	૦
૬૩ ખુંટવડું	૦	,,	૦	,,	,,	૦	૦
૬૪ દાઠા	રાજા રહે છે	ઝુડંસર વૈયા	૦	સરવૈયા	સરવૈયા	૦	૦
૬૫ ચોક	થાણુદાર	,,	૦	,,	,,	૦	૦
૬૬ મોણપોર	૦	,,	૦	,,	,,	૦	૦
૬૭ ગણધોળ	૦	,,	૦	,,	,,	૦	૦
૬૮ જાફ્રાબાદ	રાજ્યસ્થાન	બાબરી બીજો ચાવાડ	હબશી		જાફ્રાબાદ બંદર		૦
૬૯ બટેશિ-આળ	રીંગણા	,,	૦	૦	૦	૦	૦
૭૦ રાજુલા	કાળમીડ પથ્થર	,,	૦	ગોહેલ	ભાવનગર	૦	૦
૭૧ તુળશી સ્યામ	ઉનાપાણી કુંડ	,,	૦	નવાબ	જુનાગઢ	૦	તીર્થ
૭૨ ડુંગર	૦	,,	૦	૦	૦	૦	૦
૭૩ ડડેણુ	૦	,,	૦	બાબરીયા કાઠી	તળપદ	૦	૦
૭૪ વડાળ	૦	,,	૦	૦	૦	૦	૦
૭૫ અમરેલી	પાઘડીઓ સુ-ઓ	કાઠિયાવાડ	૦	ગાયકવાડ	વડોદ્રા	૦	૦

૦	૦	,,	૦	૦	,,	૦	૦	૦
૦	૦	,,	૦	૦	,,	૦	૦	૦
૦	૦	,,	૦	૦	,,	૦	૦	૦
૦	૦	,,	૦	૦	,,	૦	૦	૦
૦	૦	,,	૦	૦	,,	૦	૦	૦
૦	૦	,,	૦	૦	,,	૦	૦	૦
૦	૦	,,	૦	૦	,,	૦	૦	૦
૦	૦	,,	૦	૦	,,	૦	૦	માલણ
૦	૦	,,	૦	૦	,,	૦	૦	ખગડ
૦	૦	,,	૦	૦	,,	૦	૦	૦
૦	૦	,,	૦	૦	,,	૦	૦	૦
૦	૦	,,	૦	૦	,,	૦	૦	૦
૦	૦	દક્ષિણ	૯૪૦૫	૯૪૦૫	સોરઠ	કુલ	૦	ધોલાદ્રી
૦	૦	,,	૦	૦	,,	૦	૦	૦
૦	૦	અગ્નિ	૦	૭	,,	૦	૦	ધાતરવડી
૦	૦	દક્ષિણ	૦	૦	,,	૦	૦	૦
૦	૦	અગ્નિ	૦	૦	,,	૦	૦	૦
૦	૦	દક્ષિણ	૦	૦	,,	૦	૦	૦
૦	૦	અગ્નિ	૦	૦	,,	૦	૦	૦
૦	૦	,,	૦	૦	૦	૦	૦	ટુબી

૭૬ ધારી માહાલ		”	૦	”	”	૦	૦
૭૭ માણેકવાડા	૦	”	૦	કાઠિ	ચીલાર	૦	૦
૭૮ ચિત્તલ તાલુકો		”	૦	”	જેતપુર	૦	૦
૭૯ બગસરા ચોકાળો		”	૦	”	તળ	૦	૦
૮૦ જેતપુર રનો સંચો		”	ચોથો	”	”	૦	૦
૮૧ વડીઆ તાલુકો		”	પાંચમો	”	”	૦	૦
૮૨ વસાવડ મેમણ		”	છઠ્ઠો	નાગરઆ.	”	૦	૦
૮૩ જસદણ રનો સંચો		”	ત્રીજો	કાઠિ	”	૦	૦
૮૪ પાળીઆ ભગતનું સ્થાનક.		”	૦	”	૦	૦	૦
૮૫ વીંછીઆ રસાલો કિલ્લો		”	૦	”	જસદણ	૦	૦
૮૬ રાણપુર ચીણી		”	૦	૦	ધંધુકા	૦	૦
૮૭ નાગનેસ માહાલ		”	૦	ઝાલા	વઢવાણ	૦	૦
૮૮ ચોટીલા થાણદાર		”	૦	કાઠિ	૦	૦	૦
૮૯ ભીમોરા	૦	”	૦	”	૦	૦	૦
૯૦ ભારમડી	૦	”	૦	”	૦	૦	૦
૯૧ મેવાસ	૦	”	૦	”	૦	૦	૦
૯૨ છનીઆર	૦	”	૦	”	૦	૦	૦
૯૩ નાગલપુર	૦	”	૦	”	૦	૦	૦
૯૪ ભડલી	૦	”	૦	”	તળપદ	૦	૦
૯૫ આણંદ-	૦	”	૦	”	૦	૦	૦

૦	૦	અગ્નિ	૦	૦	૦	૦	૦	શેત્રુંજી
૦	૦	દક્ષિણ	૦	૦	સોરઠ	૦	૦	૦
૦	રે. સ્ટે.	અગ્નિ	૭	૦	”	૦	૦	ઠેબી
૦	૦	દક્ષિણ	૦	૦	”	૦	૦	૦
૦	રે.સ્ટે.	”	૧૩૦૦૦	૦	”	૫ વ. કે. ૧૦૦૦૦ દંડ	૦	ભાદર
૦	૦	અગ્નિ	૧૫૦૦	૦	”	૩ વ. કે. ૫૦૦૦ દંડ	૦	સૂરવેદ
૦	૦	”	૬૦૦૦	૦	”	૧ વ. કે. ૧૦૦૦ દંડ	૦	ભાદર
૦	૦	”	૫૫૦૦	૨૯૦૩૭	ગોહિ-લવાડ	૭ વ. કે. ૫૦૦૦૦ દંડ	૦	”
૦	૦	પૂર્વ	૦	૦	ઝાલા-વાડ	૦	૦	૦
૦	૦	”	૦	૦	ગોહિ-લવાડ	૦	૦	૦
૦	રે.સ્ટે.	”	૦	૦	૦	૦	૦	ભાદર
૦	૦	”	૩૦૦૦	૦	ઝાલા-વાડ	૦	૦	”
૦	૦	ઇશાન	૦	૦	”	૦	૦	૦
૦	૦	પૂર્વ	૦	૦	”	૦	૦	૦
૦	૦	”	૦	૦	”	૦	૦	૦
૦	૦	”	૦	૦	”	૦	૦	૦
૦	૦	”	૦	૦	”	૦	૦	૦
૦	૦	”	૦	૦	”	૦	૦	૦
૦	૦	અગ્નિ	૦	૦	”	૦	૦	૦
૦	૦	પૂર્વ	૦	૦	”	૦	૦	૦

પુરા.							
૯૬ નીનાવા.	૦	”	૦	”	૦	૦	૦
૯૭ જૂનાગઢ.	ઇમારતો; બાગ	સોરઠ	પહેલો	બાબી	જુનાગઢ	૦	તિર્થ
૯૮ બાટવા.	૦	”	ત્રીજો	”	બાટવા	૦	૦
૯૯ બગસરા	ચણા.ગેડ;	”	૦	”	જુનાગઢ	૦	૦
૧૦૦ કુતીઆણું	ધાબળા	”	૦	”	”	૦	૦
૧૦૧ અમરાપુર	તાલુકદાર રહે છે	”	૦	”	આમરાપૂર	૦	૦
૧૦૨ માળીઆ	હાટીસોઠાર રહે છે	”	૦	”	જુનાગઢ	૦	૦
૧૦૩ માંગરોળ	૦	”	ચોથો	શેખ	માંગરોળ	બંદર	૦
૧૦૪ ચોરવાડ	નાગરવેલના પાન.	”	૦	બાબી	જુનાગઢ	૦	૦
૧૦૫ વેરાવળ	૦	”	૦	”	”	બંદર	૦
૧૦૬ પટ્ટણ	લીલ પરણાવે છે	”	૦	”	”	”	તિર્થ
૧૦૭ સુત્રાપાડા	૦	”	૦	”	”	૦	”
૧૦૮ દીવ.	પલંગપોસ; હલવો; ઢોલીઆ.	”	૦	ફીરંગી	દીવ(પોર્તુગાલ)	બંદર	૦
૧૦૯ કોડીનાર	૦	”	૦	ગાયકવાડ	વડોદરા	૦	૦
૧૧૦ ઉના	રાળનું ચલણ	”	૦	બાબી	જુનાગઢ	૦	૦

					”		०		
०	०	પૂર્વ	०	०				०	૮
०	રે. સ્ટે.	નૈરૂત્ય	૨૪૭૭૫	૩૮૭૪૯૯	સોરઠ	કુલ.		૮.	ત્રીવેણી
०	०	”	०	૧૪૫૨૪	”	૭ વર્ષ કે ૨૦૦૦૦ દંડ.		०	०
०	०	”	०	०	”		०	०	ઉબેણુ
०	०	”	०	०	”		०	०	બાદર
०	०	”	०	०	”		०	०	०
०	રે.સ્ટે.	”	०	०	”		०	०	મેંગણુ
०	०	”	०	०	”		०	०	०
०	०	”	०	०	”		०	०	ખાંભળ
ઉ.ખા.	રે.સ્ટે.	”	०	०	”		०	०	०
०	રે.સ્ટે.	”	०	०	”		०	०	०
०	०	દક્ષિણ	०	०	”		०	०	०
०	०	”	०	०	”		०	०	०
०	०	”	०	०	”		०	०	०
०	०	”	०	०	”		०	०	છંદમજરી

૧૧૧ પ્રાગ	યાત્રા	”	°	”	”	°	તિર્થ
૧૧૨ ખીલખા	°	”	°	કાઠિ	જેતપુર	°	°
૧૧૩ વંથલી.	વામનસ્થલી	”	°	બાબી	જુનાગઢ	°	તિર્થ
૧૧૪ મંઝેવડી	°	”	°	”	”	°	°
૧૧૫ મેંદરડું	°	”	°	કાઠિ	જેતપુર	°	°
૧૧૬ પાણીકોઠો	°	”	°	બાબી	જુનાગઢ	°	°
૧૧૭ સામતેર	°	”	°	”	”	°	°
૧૧૮ સનખડા	°	”	°	”	”	°	°
૧૧૯ ધોઘલા	°	”	°	”	”	બંદર	°
૧૨૦ બાલાગામ	°	”	°	”	”	°	°
૧૨૧ મૈયારી	°	”	°	”	”	°	°
૧૨૨ પોરબંદર	સદામા પૂરી.	બર્ડો	ત્રીજો	જેઠવા રજપૂત	પોરબંદર	બંદર	તિર્થ
૧૨૩ માધવપુર	ગેડ કહેવાયછે માધવરાયની મૂર્તિ	”	°	”	”	”	તિર્થ
૧૨૪ રાણાવાવ	લોઢાનીખાણો	”	°	”	”	”	°
૧૨૫ નવુંબંદર	°	”	°	”	”	”	°
૧૨૬ છાઇઆ	°	”	°	”	”	°	°
૧૨૭ મીઆણી	°	”	°	”	”	°	°
૧૨૮ કંડોરણુ	°	હાલાર	°	જાડેજા રજપૂત.	નગર	°	°

०	०	,,	०	०	,,	०	०	०
०	०	,,	૫૦૦૦	०	,,	०	०	०
०	०	નૈઋત્ય	૭૦૦૦	०	,,	०	०	ઉબેણ
०	०	,,	૨૩૦૦	०	,,	०	०	ઉબેણ
०	०	,,	૫૦૦૦	०	,,	०	०	०
०	०	દક્ષિણ	०	०	,,	०	०	०
०	०	,,	०	०	,,	०	०	०
०	०	,,	०	०	,,	०	०	०
०	०	,,	०	०	,,	०	०	०
०	०	નૈઋત્ય	०	०	,,	०	०	०
०	०	,,	०	०	,,	०	०	०
०	०	,,	०	૭૧૦૧૨	,,	૭ વર્ષ કે ૨૦૦૦ દંડ.	૮.	०
०	०	,,	०	०	,,	०	०	०
०	०	,,	०	०	,,	०	०	०
०	०	,,	०	०	,,	०	०	ભાદર
०	०	,,	०	०	,,	०	०	०
०	०	,,	०	०	,,	०	०	०
०	०	,,	०	०	હાલાર	०	०	०

૧૨૯ નવાનગર	કંકુ; મોતી; બાંધણી	”	પહેલો	,,	,,	બંદર	•
૧૩૦ સલાયા	o	”	o	,,	,,	બંદર	o
૧૩૧ ખંભાલીઆ	લોઢું નીકળે છે	”	o	,,	,,	o	o
૧૩૨ લાલપુર	•	”	o	,,	,,	o	•
૧૩૩ છીકારી	•	”	•	,,	,,	o	•
૧૩૪ બાલાચડી	o	”	o	,,	,,	બંદર	o
૧૩૫ જોડીઆ	o	”	•	,,	,,	બંદર	o
૧૩૬ ધ્રુવાવ.	દાળીઆ	”	o	,,	,,	•	•
૧૩૭ બાલંભુ	o	”	o	,,	,,	o	o
૧૩૮ સરધાર	•	”	o	,,	રાજકોટ	o	o
૧૩૯ ધ્રોલ	o	”	બીજો	,,	ધ્રોલ	o	o
૧૪૦ ધ્રાફા	થાણુદાર	”	o	o	૪	o	o
૧૪૧ રાજકોટ	પો. એ. રહે છે ઉતારા બંગલા બાગ, કી. દો. ટ્રે કો. પુલ.	”	બીજો	જાડેજા રજપૂત	રાજકોટ	•	•
૧૪૨ ગોંડલ	ગોળ	”	પહેલો.	,,	ગોંડલ	o	•
૧૪૩ ધોરાજી	કપાસનો સકંજો	”	o	,,	,,	o	•
૧૪૪ કાલાવડ	શિતળાનું દેરૂં	”	o	,,	નગર	o	•
૧૪૫ ઢાંક	o	”	o	,,	ગોંડલ	o	•
૧૪૬ પડધરી	મેમણ બહુ છે-	”	•	,,	નગર	o	•

૦	૦	પશ્ચિમ	૩૭૦૦૦	૧૩૬૧૪૭	”	કુલ	ઠં.	રામાવતી
૦	૦	”	૦	૦	”	૦	૦	૦
૦	૦	”	૦	૦	”	૦	૦	૦
૦	૦	”	૦	૦	”	૦	૦	રામાવતી
૦	૦	”	૦	૦	”	૦	૦	રામાવતી
૦	ઉ.ખા.	વાયવ્ય	૦	૦	”	૦	૦	૦
૦	૦	”	૦	૦	”	૦	૦	ઉંડ
૦	૦	”	૦	૦	”	૦	૦	૦
૦	૦	”	૦	૦	”	૦	૦	આછી
૦	૦	અગ્નિ	૦	૦	”	૦	૦	આછી
૦	૦	વાયવ્ય	૦	૨૧૭૭૬	”	કુલ. સરકારની મંજુરી.	૦	૦
૦	૦	નૈરૃત્ય	૦	૦	”	૦	૦	૦
૦	૦	૦	૧૮૦૦૦	૪૬૫૪૦	”	કુલ. સરકારની મંજુરી.	૦	આછી

૦	૦	દક્ષિણ	૦	૧૩૫૬૦૪	”	૦	૦	ગોરેલી
રે.સ્ટે.	૦	નૈરૃત્ય	૦	૦	”	૦	૦	બારાદ
૦	૦	પશ્ચિમ	૦	૦	”	૦	૦	૦
૦	૦	નૈરૃત્ય	૦	૦	”	૦	૦	૦
૦	૦	વાયવ્ય	૦	૦	”	૦	૦	૦

૧૪૭ ભલશાણા	૦	,,	૦	,,	નગર	૦	૦
૧૪૮ મેદાપુર	૦	,,	૦	,,	,,	૦	૦
૧૪૯ આમરણ	૦	,,	૦	,,	,,	૦	૦
૧૫૦ નેકનામ	૦	,,	૦	,,	રાજકોટ	૦	૦
૧૫૧ રાજપર	૦	,,	૦	,,	,,	૦	૦
૧૫૨ આટકોટ	૦	,,	૦	,,	નગર	૦	૦
૧૫૩ ભાડવા	૦	,,	૦	,,	નગર	૦	૦
૧૫૪ ઉપલેટુ	૦	,,	૦	,,	ગોંડલ	૦	૦
૧૫૫ ખીરસરૂ	૦	,,	૦	,,	,,	૦	૦
૧૫૬ કોટડા.	૦	,,	૦	,,	નગર	૦	૦
૧૫૭ જોધપુર	૦	,,	૦	,,	,,	૦	૦
૧૫૮ હડીઆ	બ્રાહ્મણ	,,	૦	,,	,	૦	૦
૧૫૯ ગણોદ.	૦	,,	૦	,,	ગોંડલ	૦	૦
૧૬૦ ગુહાલી	૦	,,	૦	,,	નગર	૦	૦
૧૬૧ દડવા	શંદલના	,,	૦	,,	ગોંડલ	૦	૦
૧૬૨ મોરબી	કાંસ્રાનાં વાસણ	,,	૦	,,	મોરબી	૦	૦
૧૬૩ માળીઆ	મીઆણા	મચ્છુ કાંઠો	પહેલો	,,	માળીઆ	૦	૦
૧૬૪ ટંકારૂં	૦	,,	૦	,,	મોરબી	૦	૦
૧૬૫ વવાણીઆ	આગબોટો રહે છે.	,,	૦	,,	૦	બંદર	તીર્થ

0	0	પશ્ચિમ	0	0	"		0	0	0
0	0	"	0	0	"		0	0	0
0	0	વાયવ્ય	0	0	"		0	0	0
0	0	"	0	0	"		0	0	0
0	0	દક્ષિંણ	0	0	"		0	0	0
0	0	અગ્નિ	0	0	"		0	0	0
0	0	"	0	0	"		0	0	0
0	0	નૈરૂત્ય	0	0	"		0	0	0
0	0	"	0	0	"		0	0	0
0	0	દક્ષિણ	0	0	"		0	0	0
0	0	વાયવ્ય	0	0	"		0	0	0
0	0	"	0	0	"		0	0	0
0	0	નૈરૂત્ય	0	0	"		0	0	0
0	0	0	0	0	"		0	0	0
0	0	અગ્નિ	0	0	"		0	0	0
0	રૈ.સ્ટે. ઉત્તર		0	૮૯૯૬૪	"	કુલ.		0	મનાકુ
0	0	"	0	0	"		0	0	મનાકુ
0	0	"	0	0	"		0	0	0
0	0	"	0	0	"		0	0	0

૧૬૬ મોણુપોર	०	"	०	ગાયકવાડ	વડોદરા	०	०
૧૬૭ દ્વારકાં રણછોડજીની મૂર્તિ	ઓખા મંડળ		•	જાડેજા રજપૂત	ભૂજ	બંદર	તીર્થ
૧૬૮ કચ્છીગઢ	०	"	०	ગાયકવાડ	"	•	•
૧૬૯ આરંભડું	છાપ મારેછે. શંખ ચક્ર જડે છે.	"	०	"	"	•	•
૧૭૦ રૂપેણ-બંદર	માલ ઉતરે છે	"	•	"	"	બંદર	•
૧૭૧ પોશિતરૂં	•	"	०	"	"	०	•
૧૭૨ ઝીણાકી	०	"	•	"	"	•	•
૧૭૩ મઠી	०	"	•	"	"	०	०
૧૭૪ ગોરમઢી	•	"	•	"	"	०	०
૧૭૫ વરવાળું	•	"	०	"	"	०	•
૧૭૬ ગુરગઢ	•	"	०	"	"	•	०

ગાયકવાડનાં અમરેલીને ઓખા પ્રગણાંબાદ કરતાં તેમાં કુલ ૨૦૫૫૯ ચોરસમૈલ જમીન છે. અને ૨૩૪૩૮૯૯ આદમીની વસ્તી છે. આ દ્વીપકલ્પ છે. પૂર્વ પશ્ચિમ ૨૦૦ મૈલને ઉત્તર દક્ષિણ ૧૭૫ મૈલછે એમાં ૪૧ કસ્બા અને ૪૧૨૭ ગામ છે. એમાં પહેલા વર્ગની તથા બીજા વર્ગની ૧૩ એંગ્લો વર્નાક્યુલર સ્કુલો છે. આ એજન્સીમાં રાજકોટમાં લાઇબ્રેરી છે તથા તેમાંથી કાઠિઆવાડ એજ-

•	•	”	•	•	”	•	•	•
•	•	પશ્ચિમ	•	•	”	•	•	રગોતી
•	•	”	•	•	”	•	•	•
•	•	”	•	•	”	•	•	•
•	•	”	•	•	”	•	•	•
•	•	”	•	•	”	•	•	•
•	•	”	•	•	”	•	•	•
•	•	”	•	•	”	•	•	•
•	•	”	•	•	”	•	•	•
•	•	”	•	•	”	•	•	•
•	•	”	•	•	”	•	•	•

ન્સી ગેજેટ કાઠિઆવાડ સમાચાર; વિજ્ઞાન વિલાસ એમ બે ન્યુસ-પેપર તથા એક ચોપાનીઉં નિકળે છે, તે સિવાય તમામ મુખ્ય શ-હેરો; કસ્બાઓ અને માહાલો તેગાં એક એક લાઇબ્રેરી (વાંચન શાળા) ઓ છે. તથા જૂનાગઢમાંથી દસ્તુરલ અમલ અને જ્ઞાન: દિપક અને સૌરાષ્ટ દર્પણ દરમાસે નીકળેછે. અને પહેલાને બીજા વ-ર્ગના તાલુકદારો તરફથી તે રાજ્યનાં ગેજેટો નીકળે છે; વળી લીંબ-

ડીમાંથી માસિક સાર સંગ્રહ; કવિતા વિલાસ; સુબોધ પ્રકાશ એમ ત્રણ ચોપાનીઆં દરમાસે નીકળે છે.

તેમજ નગરમાંથી માનવધર્મ નામનું ચોપાનીઊં દરમાસે નીકળે છે.

ભાવનગર ગોંડલ રેલ્વેનાં સ્ટેસનો—ભાવનગર; ગઢેચી; વર્તેજ; શિહોર; સોનગઢ; સણોસરા; ધોળાજંકસન; ત્યાંથી ધોરાજી; સુધી;—જાળીઆ; ઢસા; લાઠી; ચીત્તલ; લુણીધાર; કુંકાવાવ; ખાખરીઆ; વાવડી; જેતપુર; જેતલસર; ને ધોરાજી; ત્યાંથી **જૂનાગઢ રેલ્વેનાં**—જેતલસર; ચોકી; વડાળ; જૂનાગઢ; ધોળાજંકસનથી વઢવાણ કાંપ સુધીનાં—ઉજળાવાવ; નિંગાળા; બોટાદ; કુંડલી; રાણપુર; ચૂડા; લીંબડી; વઢવાણ; વઢવાણ કાંપ.

હબશીનો મુલક— જાફરાબાદ. **ફીરંગીનો મુલક**—દીવ.

ગાયકવાડી મુલક—અમરેલી; દામનગર; કોડિનાર; ધારી; ઓખામંડળ.

બંદર—ભાવ નગર; ઘોઘા; ગોપનાથ; મહુવા; જાફરાબાદ; વેરાવળ; દીવ; માંગરોળ; નવીબંદર; પોરબદર, દ્વારકાં, રૂપેણ બંદર સલાયા; જોડીઆ; વવાણીઆ;

ટંકશાળો—નવાનગર; જૂનાગઢ; પોરબંદર;

જાત્રાનાં ઠેકાણાં—પાલીતાણા; ગોપનાથ; ગઢડા; મુળી; તરણેતર; વારારૂપ; તુળશીશ્યામ; જૂનાગઢ; ગીરનાર; દાતાર; પ્રભાસપટ્ટણ; સુત્રાપાડા; પ્રાગ; માધવપૂર; દ્વારકાં.

બેટ સંખોધાર વર્ગ—પહેલો—જૂનાગઢ; નવાનગર; ભાવનગર; ધ્રાંગધ્રા; મોરબી; ગોંડળ; **બીજો વર્ગ.**—વાંકાનેર; લીંબડી; વ-

ઢવાણ; પાલીતાણા; જાફ્રાબાદ; રાજકોટ; ધ્રોલ. **ત્રીજો વર્ગ**—સામલા; ચૂડા; લખતર; વળા; જસદણ; બાટવા; પોરબંદર.

ચોથોવર્ગ.—મુળી; બજાણા; લાઠી; બીલખા; જેતપુર.

પાંચમો વર્ગ.—બીલખા; જેતપુર; વડિઆ; મેંદરડા; **છઠ્ઠો** ચિતલ; લુણીધાર; સનાળા

સાતમો વર્ગ—રાજપરા; ભોઇકા; આંકેવાળીઆ; તલસાણા; લીમડા.

આ કાઠિઆવાડ ઈલાકાની નોટ માંહેલી હકીકત જોવા માટે આ સાથે નકશો રાખ્યો છે.

આ નોટમાં આવેલી બાબતોની પરીક્ષાના સવાલો નીચે પ્રમાણે

ધોરણ બીજાના પરીક્ષાના સવાલો.

૧ વાંચન—૧ બીજીનો પાઠ ૨૦ મો વાંચો; તેની મતલબ બોલો તથા તેમાંથી શીખામણ લેવાની શું છે?

" ૨ ગાગર, સાંકડુ, બોર, મૂઠો, સલવાઇ, ફાયદો, નુકશાન, તેનો અર્થ શું છે?

" ૩ ચંદ્ર, સૂર્ય, ધાતુ, રંગ, પૃથ્વી, ઝાડ, અનાજ, વનસ્પત્તિ માણસ, પશુ, ઘરને ઇશ્વર તે શું છે, કયાંછે અને શાશા ઉપયોગી છે તે ટુંકામાં કહો?

૨ **કવિતા.**—૧ પાઠ ૧૩ નો બીજો છંદ બોલો? ૨ તેના તાળ

" કયા કયા અક્ષરપર ને કેટલા દરેક ચરણમાં આવે છે તે કહો

" ૩ તેનો રાગ કેવો એટલે છંદ કયો છે, તે કહો; ને રાગ

" કાઢો?

૪ ડિક્ટેસન—૧ વિશે, ધાન્ય, વિંચ્છી, ખુદ્ધી, લક્ષ્મિ, શક્તિ, પૃથ્વી,
” પૂછ્યુ, ક્ષણું, શિક્ષા, અને સ્લેટ, આ શબ્દો ગુજરાતીમાં
” લખો.

૪ આંક તથા ઘાતો—૧ ૨૪×૧॥. ૬૬×૨॥. ૮૯×૩॥. ૧૯×૧૪
” ૩૭×૩૭. ૬૯+૬૯. ૮૭×૦। ૭॥ રૂપીઆના આના. ૬ આ
” નાની પાઇ. ૩૦ પાઇના આના. ૫૨ આનાના રૂપિઆ. ૫
” મણના શેર. ૨૫ શેરના મણ. ૮ શેરના રૂપિઆ ભાર.
” ૧૩૦ રૂપિઆભારના શેર લખો.

૫ અંક ગણિત.—૧–૧૦૭૦૫૦૯. ૮૦૪૩૦૯. ૫૮૫૬૧૦ તે પરિ
” માણ લખો?
” ૨–૫૦૭૪ બાદબાકી કરો? ૩–૭૫૦૮×૬૪૦૫ ગુણો?
” ૩૭૯૬ ૪–૭૬૪૯૮૦÷૪૩૧ ભાગો?

ભૂગોળ—૧ ફલકુ, લીંબડીનો ભોગાવો, કાળુભાર, સુકભાદર, ઘેલો, બગડ, શેત્રુંજી ભાદર, ઓઝત, ઉબેણ, આજી અને ઉંડ એ નદીઓ નકશામાં બતાવો? અને તે ઉપરના શહેરો બોલો; તે સિવાય તે નદીઓ કયાંથી નીકળી કોને મળેછે; કયા કયા પ્રાંતોમાં થઇ જાય છે; વળી કઇ કઇ દિશામાં વહે છે તે કહો?

” ૨. ભાવનગર ગોંડલ રેલ્વેનાં સ્ટેસનો બોલોને નકશામાં બતાવો?

” ૩ જાત્રાનાં ઠેકાણાં બોલો ને નકશામાં બતાવો?

” ૪ ટંકશાળો, પર્વતો, ઉપજ તથા નિકાસ તે બોલો ને નકશામાં બતાવો?

” ૫ વર્ગ કેટલા તેમાંના તાલુકાનાં નામો તેઓનો અખત્યાર અને રાજ

" જાત શું છે, તે કહો ને નકશામાં બતાવો?

,,૬ ઝાલાવાડ ગોહિલવાડ; ઉંડસરવૈયાવાડ; બાબરીઆવાડ; હાલાર અને મચ્છુકાંઠો તેની નકશામાં હદ બતાવો, અને તે પ્રાંતનાં નામ શાથી પડયાં છે તે કહો?

,,૭ પરદેશી રાજ્ય એટલે ઇંગ્રેજી; ફિરંગી; હબસી; તથા ગાયકવાડ સરકારનાં રાજ્ય કયાં કયાં છે તે કહો, અને નકશામાં બતાવો?

,,૮ હવાખાવાની જગો; કપાસ પીલવાના સંચા; છાપખાનાં; હાઈસ્કૂલો તથા કુલ વસ્તી ને ગૂજરાતી નિશાળો તથા ભણનાર છોકરા; વળી ચોપાનીયાં એ કયે કયે ઠેકાણે; કયાં કયાં છે; તેનાં નામ તથા તેની સંખ્યા કહો?

,,૯ બંદર, અખાત, સમુદ્ર, સરોવર, મૂળ, મુખ, રણ, ડુંગર, પોલીટીકલ, સંસ્થાન, બેટ, અને તાલુકો કોને કહે છે તેની વ્યાખ્યા આપો; તેનાં નામ કહો; તથા તે નકશામાં બતાવો?

૧૦ કાઠિઆવાડ ઇલાકાની હદ બતાવો ને તેની સિમા મોઢે બોલો?

૧૧ ધ્રાંગધ્રા, ચરાડવું. લીંબડી, પાણશિણા, વઢવાણ, વળા, ભાવનગર,
" લીલીઆ, લાઠી, ચીતલ, દાઠા, ચોક, ઉના, જૂનાગઢ, જેતપુર,
" મોરબી, માળીઆ, નવાનગર, ગોંડલ, ધોરાજી, રાજકોટ, ધ્રો
" ળ, ખંભાળીઆ, જસદણ, પાળીઆદ, નાગનેશ, પોરબંદર,
" રાણાવાવ, વેરાવળ, જોડીઆ, પાલીતાણા, વાંકાનેર, લખતર,
" સીથા, ગઢડા, મુળી, થાન, શિહાણી, સરધાર, બાલાચડી, દ્વા-
" રકા, પ્રભાસપાટણ, ગીરનાર, અને શેત્રુંજો, એ શું છે, કયાં

" છે, તે નકશામાં બતાવો, વળી તે શાથી પ્રખ્યાત છે તથા તે-
" નું શું વખણાય છે તે બોલો અને રાજકોટથી અગર જ્યાં
" તમે રહોછો એટલે તમારા પોતાના ગામથી તે કઇ કઇ દિ-
" શામાં છે, તે અનુક્રમવાર કહો?

૧૨ રૈયત ઉપર રાજાની શું ફરજ છે, અને રૈયત તથા રાજા ઉપર
" ઈંગ્રેજ સરકાર તથા તેમના પોલીટીકલ એજંટનું શું શું કામ છે તે કહો?

નિશાળીઆને નિશાળના સંબંધની બાર સારી શીખામણો.

" ૧ વખતસર અને નિયમીત રીતે હાજર રહેવું."
" ૨ શરીર તથા કપડાં ચોખ્ખાં રાખવાં"+"૩ વિવેકથી ને નરમાસથી વર્તવુ."
" ૪ પોતાના વર્ગમાંજ રહેવું; આમ તેમ ફરતાં ફરવું નહીં."
" ૫ પાઠ ચાલતી વેળા વાત ચિત કરવી નહિ."+"૬ દફતર પાસેનું પાસે રાખવું."
" ૭ જે લખવાનું હોય તે સંભાળીને લખવું."
" ૮ પાઠ ચાલતી વખત બનતાં સુધી વર્ગમાંથી જવાની રજા માગવી નહિ"
" ૯ વગર રજાએ શિક્ષક સાથે કંઇ બોલવું નહિ."
" ૧૦ જેમ બને તેમ ઉપર નંબર રાખવા મહેનત કરવી."
" ૧૧ શિક્ષક કહે તે પર ધ્યાન આપવું; અને તેમની મર્યાદા રાખવી."
" ૧૨ હમેશ પોતાના પાઠ સારી રીતે સમજીને તૈયાર કરવા."

અમારી તરફથી ગુજરાતી પ્રાયમરી નિશાળોનાં ધોરણનાં શાળોપયોગી મળવાના પુસ્તકો નીચે પ્રમાણે.

નંબર	પુસ્તકનું નામ.	કીમત	ટપા. ખર્ચ
૧	બાળ વર્ગ સઘળી બાબતોની ખુલાસાવાર નોટ	૦-૧-૬	૦-[illegible]-૬
૨	પહેલા ધોરણની સઘળી બાબતોની ખુલાસાવાર નોટ	૦-૨-૦	૦-૦-૬

૩બીજા ધોરણની સઘળી બાબતોની ખુલાસાવારનોટ ૦-૬-૬ ૦-૦-૬
૪ ત્રીજા ધોરણની સઘળી બાબતોની ખુલાસાવાર નોટ૦-૮-૦ ૦-૦-૬
૫ચોથા ધોરણની સઘળી બાબતોની ખુલાસાવારનોટ૦-૧૪-૦ ૦-૧-૦
૬પાંચમાધોરણની સઘળી બાબતોની ખુલાસાવાર નોટ૧-૪-૦ ૦-૧-૦
૭ છઠ્ઠા ધોરણની સઘળી બાબતોની ખુલાસાવારનોટ ૧-૧૨-૦ ૦-૨-૦

દસ ઉપરાંત ને ૫૦ની અંદર સુધી રાખનારને ટપાલ ખર્ચ માફ તથા સેંકડે દશ ટકા કમીશન મળશે. પચાસ કરતાં જાદે મંગાવનારને તેના હિસાબે પંદર ટકા કમીશન મળશે તથા ટપાલ ખર્ચ માફ થશે. વેલ્યુપેએબલથી પણ મોકલીશું. સિવાય રોકડા નાણાં મોકલનારને પણ મોકલીશું; પરંતુ ઉધાર મંગાવવાની તસ્દી કોઇએ લેવીજ નહિ, તેમ છતાં જરૂર હોય તો રીપ્લાઇ કાર્ડથી લખશે તેને ખુલાસો કરીશું અને જરૂર જણાશે તો બુકો પણ મોકલવામાં આવશે. પરંતુ ખુલાસા માટે નોટપેડ પત્ર લેવામાં નહિ આવે. માટે ખુલાસાની જરૂર હોય, તો રીપ્લાઈ કાર્ડથી લખશે તેને મળશે. ખરીદાને ખાત્રી કરો. સમજુને લાયકછે; જે આવી સોના જેવી તક જવા નહિ દેશે. ઉપરની સઘળી બુકોનાં કદ કાગળ, પુંઠા છપામણી વિગેરે ખર્ચ તથા રોકાએલા ઘણા વખત સિવાય વિચાર સાથે લીધેલી મહેનતનાં એકંદર હિસાબના પ્રમાણમાં તથા તેના ઉપયોગીપણાના પ્રમાણમાં કિંમત બીજા નિશાળનાં ઉપયોગી પુસ્તકો કરતાં આ કેટલાં ઉપયોગી તથા કિંમતમાં કમી છે. તે લેઇ અનુભવ કરી મુકાબલેથી ખાત્રી થશે. આમ કમી કિંમત રાખવાનું કારણ એજ કે પરોપકારાર્થે નિશાળનાં બાળકોનાં ઉપયોગનાં પુસ્તકો જાણીનેજ.

સેવક. કુંવરજી ગગજી ભટ્ટ. (પાણશીણાવાળા). સ. વર્નાક્યુલર સ્કુલ માસ્તર ઓફ મોણપુર

ખાનગી વખતમાં અભ્યાસ કરવાનું વખત પત્રક.

૬ થી ૭	૭ થી ૧૦	૧૦ થી ૧૦॥	૧૦॥ થી ૧૧॥	૧૧॥ થી ૧૨॥	૧૨॥ થી ૧	૧ થી ૧॥	૧॥ થી ૨	૨ થી ૫	૫ થી ૬	૬ થી ૭	૭ થી ૭॥	૭॥ થી ૮	૮ થી ૯	રીમાર્ક.
દાંત-ધુપાણી.	નિશાળમાં ભણવું.	જમવું.	આંક.	હિસાબ.	પલાખાં.	ધાતો	કવિતા.	ભણવું નિશાળમાં.	વાંચન.	ભુગોળ.	જમવું.	શબ્દ	સુવું.	છુટીમાં પાછલાં લેસન

નિશાળના વખતમાં અભ્યાસ કરવાનું વખત પત્રક.

૭ થી ૮	૮ થી ૮॥	૮॥ થી ૯॥	૯॥ થી ૧૦	૨ થી ૩	૩ થી ૪	૪ થી ૪॥	૪॥ થી ૫	રીમાર્ક.
વાંચન.	કવિતા.	ભુગોળ.	શબ્દ.	હિસાબ.	આંક.	પલાંખાં	ધાતો.	આગળના વખતમાં ખા-